

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

IX. ÉVFOLYAM,

1894. június.

VI. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A közoktatási kormány változása.

A politikai viszonyok alakulása nevezetes változás okozója lett közoktatásunk egén: gróf Csáky Albin vallás- és közoktatási miniszter, a ki már hat év óta közmegelegedéssel vitte a közoktatás kormányzatát, tárczájától megvált; helyébe a király dr. báró Eötvös Lorándot, a m. kir. tud. egyetemen a természettan rendes tanárát, a Tudományos Akadémia elnökét, nevezte ki vallás- és közoktatási miniszterré. Ez oly nevezetes esemény közoktatásunk életében, a mely minden mást háttérbe szorít. Ezzel kell nekünk is, mint a kiket közvetlenül érdekel a változás, habár egy szerény lapon is, foglakoznunk.

Mi őszintén sajnáljuk gr. Csáky Albin távozását a közoktatási kormány székeről. Egyéniségének kiváló tulajdonainál, igazságosságánál, vas következetességénél, komoly, de mindenki iránt atyai jóindulattal telt bánásmódjánál fogva kivívta nemcsak azok vonzalmát és becsülését, a kik vele egyetértettek, hanem azokét is, a kik politikai magatartását vagy egyes reformalkotásait nem is helyeselték. Még ellenségei is elismerték, a mit bizony kevesekről lehet elmondani, őt minden tétében, szavában a legtisztább, a legnemesebb szándékok vezették. Csáky Albin az ő minisztersége alatt nevezetes alkotásokból font magá homlokára érdemkoszorút, de ezen koszorúnak a mythicus fényt és dicsőséget az ő jellemének tisztasága és nagysága köcsönözte.

A mi Csákynek közoktatási kormányzatát, alkotásait és politikáját a közoktatási téren illeti, azokat az óvatosság, de a kivitelben való elhatározottság jellemzi, a mit szintén az ő sajátos jelleme magyaráz meg. A mikor ő a miniszteri széket elfoglalta, s közoktatási politikáját kifejtette, ritka szerénységgel a nagy alkotásokban nem gazdag Trefort-korszak közoktatási politikájának keretét nem tágítani, hanem belsőleg «intenzive» fejleszteni tűzte ki feladatának. Gróf Csáky, a mi az intenzív fejlesztést illeti, szavát betartotta, de, érdemként hozzuk fel, a Trefort-korszak alkotásainak keretét túllépte s közoktatásunkat új s nevezetes alkotásokkal gazdagította. Legfontosabb, a távol jövőbe kiható alkotása a kisdédóvó törvény volt, a mely által gr. Csáky történeti jelentőségben legnagyobb kultuszminiszterünk, báró Eötvös József mellé

emelkedett. Örök érdeme marad, hogy minisztersége alatt legfőbb gondját a tanítói személyzet, a tanítók és tanárok anyagi helyzetének javítására fordította. Megalkotta a népiskolai tanítók, az államilag alkalmazott tanárok fizetésének rendezéséről szóló törvényeket, a népiskolai tanítók nyugdíjviszonyait tetemesen javította s elkészítette a felekezeti intézeteknél alkalmazott tanárok országos nyugdíjintézetéről szóló törvényjavaslatot annyira, hogy az az országgyűlés plenumának tárgyalására teljesen készen áll, s így ezt is az ő alkotásai közé kell számítanunk. Érdekes, hogy gr. Csákyt éppen a legnemesebb munkája miatt érték oly támadások, a melyenek Eötvös óta egy közoktatási minisztert sem. Aligha csalódunk azonban, ha azt állítjuk, hogy ezek a harcok inkább az évek óta elnyomott elkeseredés és forrongó elégedetlenség kifakadásai, mint az ő személye ellen intézett támadások voltak. Gróf Csáky a legnagyobb jóltevő volt a tanítók s tanároknak s ma már talán sokan azok közül is, a kik előbb kövel dobálták, nevét elismeréssel emlegetik.

Gróf Csáky Albin nemcsak az egyes alkotásokban, hanem a közoktatást irányzó eszmékben sem maradt meg a Trefort-féle közoktatási politika keretében. Az állami fensőség eszméjét, a melynek az Eötvös által alkotott népoktatási törvényben csak csíráját találjuk, de a melyet Trefort a középiskolákról s a magyar nyelvről szóló törvényekben tovább fejlesztett, sokkal határozottabban s nagyobb arányokban látjuk fellépni a Csáky közoktatási politikájában mint bármelyik elődjéében. Sőt, mondhatjuk, ez volt Csáky köznevelési politikájának az irányzó, az uralkodó eszméje. Ezt az eszmét vitte ő be minden alkotásába s ezen eszmének megvalósulását törekedett ő előkészíteni, biztosítani kormányzatával. Sokan azt vetik szemére Csálynak, hogy az egyházpolitikára fordította erejének javát s a közoktatással keveset törődött. Ez bizonyos mértékig igaz, mert ha egész erejével a közoktatás fejlesztésére vetette volna magát, akkor köznevelésünknek még sokkal több égető baján segíthetett volna és sok fontos és óhajtvá várt reformot tudott volna létesíteni, a mikhez az újtónak minden tulajdonságával, a bátorsággal, az önzetlen lelkesedéssel rendelkezett. Igaz, hogy Csáky ezt a zseniális kezdeményező természetét leginkább az egyházpolitikai téren érdekesítette; de vajjon ma még elválasztható-e nálunk egészen az egyházi a közoktatási politikától, s kérdés, hogy az egyházpolitikai nagy reformok nem egy új korszakát készítik-e elő a közoktatásnak is. Egyet azonban valóban sajnálunk, hogy gróf Csáky az egyházpolitika terén való elfoglaltsága miatt az egységes középiskolát, a mely pedig az ő eredeti eszméje volt, nem valósította meg. Kérdés, hogy utódja nem ejti-e el ezt az eszmét, a mely pedig egy nagy arányú közoktatási politikának vonása volt, előkészítője rendszertelen közoktatásunk egységes szervezésének.

Gr. Csáky Albinnal együtt távozik a kultuszminisztériumból az egyházi és közoktatási politikában, az alkotó munkában és a kormányzatban hű munkatársa, *dr. Berzeviczy Albert* államtitkár is. Berzeviczy Albert, mint tanácsos tisztség, és mint államtitkár, nyolcz évig szolgálta a

közoktatást s ezen idő alatt annyi érdemet szerzett a köznevelés fejlesztése körül, hogy méltán számot tarthat az országos elismerésére. Nagy része volt azon törvények tervezésében és készítésében, a melyekről a Csáky minisztersége történelmileg nevezetessé lett, sőt, mint országgyűlési képviselő, a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslatok megvédelmzése által is tetézte érdemeit. A legnagyobb érdemeket szerezte azonban a kultuszminiszterium igazgatásában. Midőn az államtitkári hivatalt átvette, a közoktatási miniszteriumban virágát élte az igazgatási fejetlenség, a protekció, egyes kegyeltek mindenhatósága. s a kultuszminiszterium anyagi viszonyai is rendezetlenek valának; Berzeviczy e bajok ellen nagy erkölcsi bátorsággal lépett fel, és sikerült is neki gróf Csáky minisztersége alatt a viszonyokat rendezni s a kultuszminiszterium számára reális alapon nyugvó költségvetést létrehozni. Ekkor vette az ügyek fővezetését kezébe annyira, hogy még a legapróbb ügyekben is téjékozhatta magát s azok elintézésébe közvetlen befolyt. Igaz ugyan, hogy teljhatalma az egyes osztályokat a szükséges önállóságát megnyirbálta, de a miniszterium intézkedéseibe egységes rendszert és szellemet öntött. Ha nem is bámuloja valaki Berzeviczynek, elismeréssel kénytelen meghajolni nagy képessége, erélye, szívóssága, munkabírása, kötelességtudása s éles ítélő tehetsége előtt. Azon reményünket fejezzük ki, hogy amikor Berzeviczy a miniszteriumban elfoglalt állásától megválk, közoktatásunk nem veszítette el egyik legkiválóbb munkását, hanem ezentúl is támogatni fogja azt az ügyet, a melynek a parlamentben ugyis kevés alapos ismerője és igaz barátja van.

A mily nehezünkre esik közoktatásunk eddigi vezetőitől, gr. Csáky Albin minisztertől s dr. Berzeviczy Albert államtitkártól megválunk, ép oly örömmel vesszük, hogy felséges királyunknak bizalma báró *Eötvös Lorándot*, a nagy Eötvös fiát, egyetemi tanárt s jeles tudóst ültette a miniszteri székbe. Báró Eötvös Loránd minisztersége nagy örömet okoz a tanügy s főleg a népoktatás terén működőknek Ismeretes dolog, hogy a népoktatás munkásait mily kegyeletes érzelmek fűzik a halhatatlan báró Eötvös József, Magyarország első kultuszminisztere s a magyar népoktatás megteremtője emlékéhez. Nem csoda hát, ha örömradiállal fogadjuk fiának, Eötvös Lorándnak, kultuszminiszterré kineveztetését. Reméljük, hogy ő vele együtt atyjának dicső szelleme, nagy arányú közoktatási politikája önzetlen idealismusa s nemeis demokratikus világnézete vonul a kultuszminiszteri palotába. Reméljük azt, hogy az ő nevéhez hasonló nagy és dicső alkotás fog fűződni mint atyáéhoz. Megvan erre az alkalom, közoktatásunk egész vonaláj új szervezkedés folyik s ki van tűzve napirendre a népoktatás, törvény revíziója.

Van egyéb okunk is báró Eötvös Loránd kineveztetését örömmel fogadni s iránta bizalommal lenni. Báró Eötvös Lorándot, az egyetem bölcsészeti fakultásának tanárát, nem mint politikust hanem mint a közoktatás emberét, emelték a miniszteri székbe. Ez nagy vívmány a közoktatásra nézve. Eddigi kultuszminisztereink mint politikusok kerültek a miniszteri székbe s a közoktatás ügyeibe — Eötvös

Józsefet kivéve — csak akkor dolgozták be magukat, a mikor hivatalukat elfoglalták s ezért a «kultura» ügye a «kultusz» mellett gyakran háttérbe szorult. Van hát végre egy kultuszminiszterünk, a ki a közoktatás szolgálatában nevelkedett; a kiről fel lehet tenni, hogy nemcsak vallási, hanem közoktatási miniszter is, sőt első sorban ez utóbbi lesz; a ki úgy foglalja el hivatalát, hogy ismeri a közoktatás ügyeit-bajait általánosan és részletesen; meg tudja ítélni szükségleteinket; a kívánalmakról, a sürgető ujtásokról nemcsak általános és homályos képei, hanem konkrét módon kialakult határozott eszméi vannak; a ki megbecsüli embereiben nemcsak a jogi, hanem pedagógiai műveltséget is. Hozzá véve a körülményhez Eötvös Lorándnak egyéni jeles tulajdonait, szerénységét, megnyerő modorát, kötelességérzetét, nagy munkásságát, a melyet a nemes idealizmus táplált, atyjától örökölt demokra érzelmeit; van jogunk bízni a jövőben.

Van még egy nevezetes szempontja Eötvös Loránd miniszterre kineveztetésének, a mi nekünk örömet okoz. Megszoktuk már, hogy nálunk Magyarországon, mindenkit a politikai élet tesz nagygyá; ellenben a társadalmi téren szerzett érdemeket kicsinyeljük, semmibe sem vesszük. Pedig az előbbinek útjai sokszor tekervéyesek; a politika gyakran nem az igazi érdemeket koszorúzza, hanem az értelmi és erkölcsi fölületességet; a magyar társadalom azonban — hál' istennek! — sokkal komolyabb és szigorúbb, mint hogy meg ne tudná rostálni a maga embereit. Báró Eötvös Loránd eddig nem politizált, s ha mégis «nagy» ember volt közöttünk, őt a társadalom tette ilyenné s emelte ki annyira, hogy a politikusok szeme megakadt rajta s egyszerre a legmagasabb politikai polczra helyezték. Ebben a tényben nemcsak azt látjuk, hogy Eötvös Loránd érdemei nem talmiak, hanem színaranyból valók; de látjuk a társadalom erejének, hatalmának megnyilvánulását is, a melynek következtében már nálunk sem lehet többé a társadalmi téren szerzett érdemeket figyelmen kívül hagyni. Miért mondjuk ezt? Ha Eötvös Loránd a társadalom vállain emelkedett, bizonyára ismeri is a társadalmi élet erejét, befolyását a közügyek, de különösen a közművelődés előmozdítására s meg is tudja becsülni ezeket az erőket.

A különböző tanítói (tanári) egyesületekről van itt szó, a melyeknek életre keltésén édes atya, báró Eötvös József, lángelkesedéssel buzgólkodott, Trefort azonban nagy ellenszenvvel semmibe sem vett. Gróf Csáky a tanítói egyesületeket, ha általánosságban nem is karolta fel, de megbecsülte s alkalomadtán erkölcsileg, sőt anyagilag is támogatta őket; de azért ő sem akadályozhatta meg, hogy a Trefort alatt bomlásnak indult egyesületi élet még tovább ne hanyatoljék. Bizunk tehát abban is, hogy báró Eötvös Loránd minisztersége alatt új életre fog kelni a tanítói s tanári társadalmi élet; mert csak így, egyesült erővel sikerülhet azt a heroikus munkát végrehajtani, a melynek eredménye az egészséges magyar nemzeti közműveltség lesz.

Báró Eötvös Loránd székfoglaló beszéde.

Báró Eötvös Loránd vallás- és közoktatási miniszter június hó 13-án foglalta el miniszteri hivatalát. Ez alkalommal *Gömöry Oszkár* miniszteri tanácsos üdvözlő beszédére nevezetes kijelentéseket tartalmazó beszédet mondott, a melyet nagy fontosságánál fogva egész terjedelmében közlünk.

«Uraim! A feladat nehézségének teljes tudatában, de egyszerűsmind ezen feladat megoldásához szükséges igazi lelkesedéssel vállalkoztam ennek az állásnak elfoglalására, melyet ő felségének, a királynak kegye rám ruházott.

Olyan kitűnő elődök után, mint a kik előttem a minisztériumban a vezéri tisztet viselték, még némi bátorság is kell ahhoz, hogy én erre vállalkozzam, de, uraim, én azt hiszem, hogy az utódnak nem annyira az a feladata, hogy elődjével dicsőségben és érdemekben versenyre keljen, mint inkább az, hogy annyit, a mennyit maga bír, a mennyit maga tud, azt képességéhez mérten, szorgalommal és kitartással teljesítse. A mint méltóztatott is megemlíteni, az az iskola, a melyben én magamnak az ezen tárczához szükséges ismeretekből egyet-mást megszereztem, nem a politika volt, hanem az egyetemi tanári állás; s ez szabta meg azt az álláspontot is, melyről eddig a közoktatásügynek terére tekintettem, a melyet megvallom, legalább jó ideig megváltoztatnom nem lesz lehetséges.

Én a tanszékben, az előadási teremben azt tanultam, hogy arra, hogy a tanításnak sikere legyen, első sorban az szükséges, hogy az, a ki tanít, a maga helyén legyen, hogy oly viszonyok közé helyeztessék, a melyekben erejét, tevékenységét, képességét kellőleg kifejteti tudja és hogy felebbvalói részéről is ezen törekvésben mindig támogatásban, segítségben részesüljön. Most, uraim, a mikor már nemcsak egy tanszék, hanem az egész magyar közművelődés érdekének gondozása van rám bízva, megint csak azt hiszem, hogy ezen a közművelődési téren csak akkor fogunk igazán eredményéhez jutó munkát teljesíteni, ha mindenki, a ki akár a vallás szentségét szolgálja, akár a tanítás ügyével foglalkozik, egyenlő buzgósággal és lelkiismeretességgel törekszik feladatát teljesíteni és a mirészünkről is a kellő támogatásban, a kellő segítségben részesül arra, hogy ezen feladatának megfeleljen. Mert, uraim, én meg vagyok arról győződve, hogy a magyar közművelődés ügyének előmozdítása a feladatnak, a mely azzal össze van kötve, teljesítése leginkább a részletekben való sikeres munkálkodás eredménye. Meg vagyok győződve arról, hogy ha el tudjuk érni azt, — hiszen magában véve ugyis mindenkinek csak ez lehet célja, — hogy minden egyes teljesítve kötelességét, szép eredményeket mutasson fel, ez az egész ügy előmozdítására vezet. S ezzel el fogjuk érni célunkat.

Nekünk, uraim, azon kell fáradoznunk, hogy a közművelődés tere — virágos kert legyen; és hogy ezt a célt elérjük, arra szüksé-

ges először az, hogy e kertben rendet teremtsünk, hogy minden növénynek megadjuk a maga helyét, de szükséges azután az is, hogy minden növénynek megadjuk a maga táplálékát: azt a talajt, azt a levegőt, a mely mellett igazán fejlődhetik.

Egy szóval kifejezve, nekünk itt csak két dolgunk van, hogy *parancsoljunk*, de azután, hogy *segítsünk* is. És én, uraim, azt szeretném, hogy minél többet segíthessünk és minél ritkábban és minél enyhébben kelljen parancsoló szavunkat fölemelnünk.

E pár szóban igen nagy munkára vállalkoztam. Igen nagy munkára, mert hiszen nem általános ügyeknek egyes rendeletekkel való elintézéséről, hanem valóban a részletekben kifejlődő tehát kitartó és nagy, hosszas munkáról van szó. És rendkívül jól esik nekem az, hogy midőn uj minőségben a miniszteriumban először jelenek meg és itt látom önöket mind együtt, többnyire ismerősöket látok magam előtt, olyan térfiakat, a kiket régi időtől fogva ismerek, mint olyanokat, a kik a reájuk váró munkát nemcsak igazi buzgalommal, képességgel és arra termettséggel, hanem e mellett az ügy iránti valóságos lelkesedéssel is teljesítik.

És ezért bátran merem az urakhoz azt a kérést intézni, hogy engem törekvéseimben támogatva, ezt a buzgalmat, ezt a lelkesedést az ügy érdekében továbbra is megtartsák.»

Kossuth Lajos a köznevelésről.

(Folytatás.)

IV.

(Ez a közlemény Kossuth Lajos híres «röpke irat»-ának, a Feleletnek egy része, a melyben gr. Szécsenyi Istvánnak a Kelet Népében ellene intézett támadásaira válaszol. A könyvből azt a részt, a mely a népnevelésről szól, egész terjedelmében közöljük.)

A méltóságos gróf, miután Budapestnek erőinket egy célra ösztönösítő központtá alkotását, az ősiség eltörlését, országos közlekedési eszközök létesítését s nemzeti bank felállítását, mint megannyi szükséges teendőket, futólag megemlíti, imígy szól: «De sokkal fontosabb mindezeknél a köznevelés tárgya. — Én csak kevéssel ezelőtt a az általános nevelés ellen valék, — mert nem tartom jó logikának — ha nevelés által még mesterségesen is tárgittatik a már magától is mindegyre növekedő nemzeti test — mielőtt elég tág politikai léte volna, melybe azt megbomlási veszély nélkül, úgy szólván bele is lehetne nevelni. Azonban kezd-kezd lenni, sőt van-van Magyarország minden lakosinak tágacskább politikai léte már — és ekkép a haláli álmából felébredt magyarnak neveléséről is lehet veszély nélkül, sőt kell ezentúl már gondoskodni. És jóllehet hosszabb megfontolás után is a nevelés tárgya mutatkozik nagy nemzeti sakkjátékunk azon vonásának, melynek józan logika szerint minden más vonást alá kellene rendelni — de mind e mellett a nevelés tárgya mégsem a most leendő legelső vonás — s nem

csak azon logikai okból, hogy a nemzeti politikai köntös, noha sokkal tágabb már, mégsem elég tág még — hanem legfőképp azon okból, mert ezen tárgynak idővesztésnélküli s talpraesett elrendelése nem függ egyedül magunktól.»

E hű kivonatba gondolám a 366—399-ik lapokon e tárgyról mondottakat összeszoríthatni. Más tüstinti két vonást ajánl tehát a nemes gróf addig is, míg e nagy nemzeti kérdés megéri. Ugyanis: Ne toljuk ezentúl a hibákat s nemzeti hátramaradásunk okát általán véve mindig egymásra, s kivált a kormányra, s viszont; de keressük azokat egyenesen magunkban; mert semmi sem neveli nemzetnek valódi erjét annyira, — és erre van szükségünk — mintha minden tagja derekasan betölti és férfiasan megállja maga helyét. És ez az ajánlott tüstinti egyik vonás. Másik vonás: bizonyos «kötelességérzetnek» fölébresztése és közönségessé tétele.

Megvallom őszintén, a nemes gróf jeles munkájának eme végeredménye ki nem elégít. Mert az ajánlott tüstinti két vonásban semmi határozott «positió» valamit nem látok; — hanem látom az elsőben igen határozatlanul megmondva, mit nem kell tenni; a másodikban még határozatlanabbul, minő észre van szükség; de azt hogy tulajdonképp mit kell tennünk, — azt, miről a népnevelési eszmének ellenében megmondhassuk: ime! itt van, ezt tegyük, s ne a népnevelést, — ily pozitív javaslatot gyöngé értelmekkel kivenni képes nem vagyok; a népnevelés kérdése iránt pedig egyáltalában nem lehetek szerencsés a méltóságos gróffal egyetérteni. És pedig (hogy a főokra feleljek mindenekelőtt) azért, mivel csekély nézetem szerint abból, hogy a tárgynak idővesztésnélküli talpraesett elrendelése nem függ egyedül magunktól, korántsem következik, hogy a dolgot abba hagyjuk; hanem inkább azt vélem következni, hogy kettőztetett erővel és igyekezettel tegyünk meg annyit, a mennyi tőlünk függ. Már pedig, ha megemlékezik a nemes gróf az 1791. 26 t. cz. egyik pontjára, s mindarra, mit az egyházi rend, mit a megyék, s egyéb törvényhatóságok, földesurak, egyesületek és községek, a legfelsőbb törvényes felügyelés alatt, e tárgyban tehetnek, s valósággal tesznek is, lehetetlen el nem ismernie, hogy itt bizony mégis csak igen sok jót tehetünk saját tehetségeinkből. Adná isten, hogy egyhamar csak mind az meg volna téve, mit e részben tennünk lehetne, örömmel s elégedéssel tekintenek a jövőbe.

De különben is, ha eddig a népnek politikai létéről, jogokról s az örökös gyámsági rekeszeknek kissé megtágításáról vala szó, mindég azt szokták felelni: «Nem lehet, nem érett még erre a mi népünk, előbb nevelni kell». Most pedig a nemes gróf azt mondja: «előbb politikai létet kell a népnek adni, aztán nevelést». Boldog isten! hisz így soha ki nem jövünk a circulus vitiosusból. — Ha mégis a népnevelés dolga olyasmí volna, a mi máról holnapra egyetlen éjnek átfordulatán megérhetik, ha a törvényhozónak valamint hatalmába van kimondani: akarom, hogy ez s ez naptól a népnek politikai léte legyen: ép úgy hatalmában volna decretálni, hogy a következő napon a nép nevelt legyen: nem sokat törném fejemet az elsőség kérdése felett; de a dolog egészen másképp van; arra, hogy a nevelésnek a nemzet életében hatásos

befolyását lássuk, év meg év, egy egész nemzedék életkora kell; és ámbár én azt hiszem, hogy a szabadság legjobb nevelő a szabadságra, következőleg — politikai tekintetben legalább — éppen nem félek a gondolattól, hogy jogok előzzék meg a nevelést: mégis kérdezni merem a legbátrabbakat úgy, valamint a legfélénkebbeket, mit választanának: egy szabadságba tett népet, mely buta, vad, durva neveletlen; vagy egy nevelt, erkölcsös népet, mely még nem szabad; melyiktől lehet inkább tartani? — Azon tekintetet sem látszik a história igazolni, hogy a népneveléssel nyomban bizonyos politikai vágyak járnak, s ha járnak, legalább nem igen fajulnak el durva, törvénytelen kitérősekre. A poroszokról állítatják, hogy ott egész Európában — Szász-Weimart kivéve — a népnevelés legterjedettebb, legjobb lábón áll; de azért alkotmánya még maiglan sincs, ámbár a népnevelésnek ilyes igényeit a «Landwehr» rendszer, miszerint a porosz katona nem szűnik meg porosz polgár lenni és a városi közel republikánus institutiók igen látszanak erősíteni; és valóban még az orosz cár sem fél népe neveléséről gondoskodni, s e gondoskodás sikerét miniszterei minden évben fenhangon hirdetik Európának; már én pedig csak nem gondolom, hogy az oroszokhoz képest a magyar nép oly borzasztó állapotban volna, miszerint «még csak most kezdene szürkülni az idő, mikor a népet csak lassankint és a legkényesebb tapintattal szabad nyomorúttal mibenlétével megismertetni» (199 l.) Én azt gondolom, az egy kis önmystificatio; mert ha igaz, a mit a nemes gróf a 367-ik lapon mond, hogy «van-van Magyarország minden lakosinak tágacskább politikai léte már:» úgy nem látom okát, miért félhetnének őt nyomorúttal mibenlétével megismertetni; sőt azt hiszem, ép ellenkezőn áll a dolog; mert csak képzeljük, mintha a nép nem gondolkodnék nyomorult mibenlétéről: de ép az a baj, hogy nevelése nem lévén, azt rosszul fogja fel, nyomorúbbnak képzele; s innen erednek aztán a mesztegnyői esetek, a miknek, mihelyt egy kissé megismertetnők a népet valódi mibenlétével, történniök lehetlen volna.

És előttem az is nagyon különösnek látszik, hogy midőn statárium s bot, korbács eltörlése ellen szól a nemes gróf, akkor a nevelést egyik szükséges előzménynek mondja (239 l.); midőn ismét kisdedovó-intézetekről, hasznos ismereteket terjesztő egyesületről van szó, akkor az feleltetik (199. l.), hogy először a felnőtteket kell korlátozni, s kicsapongásiktól megovni a hazát; és viszont (196 l.) azért rosszaltatik az említett egyesület, mivel a legnagyobb rész olvasni, írni, számolni, de még csak betűzni sem tud. Én részemről a mondó vagyok, hogy a népnevelés olyan, mint a tölgy, melynek nagy idő kell, míg a kisdéd makkból élő fa lesz; de ép azért nem lehet vele eléggé sietnünk; s ha csakugyan nem rajtunk áll, egész erdőket vetni egyszerre, csak kiki tehetése szerint apró csemetéket, — majd fa fa mellett erdőt csinál.

V.

(Ez a közlemény a Pesti Hírlap 1841. évfolyama 3. számának vezércikke volt.)

Nyelvünk ügye. Ha meggondoljuk, miképen már ötven év előtt ébredett fel a nemzeti vágy, kivíni, tulajdon édes honunkban, tulajdon édes nyelvünknek a jogokat, melyek a nemzet eszméjével oly lényegesen egybekapcsolóvók; miszerint az, hogy fölébresztésökért, s teljes életrehozásokért oly hosszú évsoron át kellett, sőt több tekintetben még jelenleg is kell küzdenünk, nem kevésbé csodálatos, mint az, hogy előbb oly mély álomba sülyedhettek; ha az ötven éves harczon végig tekintünk, önkénytelen is eszünkbe ötlik a gondolat: hol állanánk ma, ha ötven év előtt mondatott volna ki törvényhozásunk által a hatalmas szó csak oly kiterjedésben is, mikép azt legujabb törvényeink kifejtették! Ne mondja nekünk senki, hogy előbb készíteni, nevelni, művelni kellett a nyelvet, miszerint majd fokonként főlebb sántikálva, végtire helyt foglalhasson a polczon, mely csak őt illeti. Mi nem értjük e szavakat. Nemzeti nyelv nem gyermek, kinek lassankint hosszabítod a porázát, ha járni tanul. A nyelv mindég csak annyira bő, a mennyire szükség van reá. Neveld a szükségét és nevelted a bőséget. Tudja mindenki, minő volt a francziák nyelve, minő volt irodalmuk XIV. Lajos előtt. Lajos szólott: *Legyen!* E szóra lehulltak, egyszerre hulltak le a nyelvet kötő bilincsek, és tudja mindenki, pár évtized alatt minő óriás lón a törpéből, minő polczra hágot a nyelv és irodalom Frankhonban. Azonban ez csak késedelem, csak hátramaradás és semmi más. Kár, kár! de nem kipótólhatatlan. Nemzetek élete nem méretik maroknyi napjaink mértéke szerint.

De van a dologban kipótólhatatlan kár is, uraim. Ha ötven év előtt mondatott volna ki a «legyen» szó, nem találkoznak vala milliók a magyar korona ótalmában, kik nyomás ürügye alatt nem csekély ingerültséggel szaggatják a nemzet kebelét. És miért? talán mivel a magyar nyelvnek jogaiba visszatételével azt parancsolják törvényeink, hogy ők tótúl ne tudjanak, talán mert tótúl folytatták ekkorig pöreiket, tótúl vitatkoztak megyei gyűléseiken, s mi most nyelvöket tiltjuk ki szájaikból? Korántsem. Azt akarjuk, hogy a magyar hazában ne egy holt idegen (nékik úgy, mint nekünk holt és idegen), hanem a magyar — mely Magyarhonban nekünk nemzeti és anyai, nekik pedig nem anyai bár, de nem is idegen, ha ők honunk, alkotmányunk s törvényeink jóvoltában nem idegenek — azt akarjuk, hogy a kormányzás és közigazgatás nyelve a magyar legyen. Hisz ez így van mindenütt s például Éjszak-Amerikában a német, Frankhonban szintúgy a német (elsasz), a baszk és breyzárd, Angolhonban a walesi s gael és ír, Poroszországban a lengyel, orosz litván s kaszub nyelv és nemzetiség megmaradásával nem ellenkezik. Nem akarunk mi itt oly gyanakodásnak helyt engedni, hogy talán más fekszik a dolog hátterében, nem egybeköttni azon több oldalról valónak állított törekedéssel, melynél fogva egy roppant hatalmasnak csak a legujabb időkben szólnak dalnokai a nagy jövődőről,

mely a szláv nemzetre várakozik; és ama rokonszenvekről, melyek egy bizonyos irányban csak az újabb időkben ébredtek, s itt talán ébresztettek is; mi csak azt kívánjuk: isten adja, ne mutatkozzék károsnak ez irány mindazokra is, kik iránta mással mint borzadás érzelmével viseltethetnek. Minket azon meggyőződés melegít, hogy férfias önértet a hűség legbizonyosb bélyege; azon önértet, mely rettenthetlenül védi saját jogát, s így a hűség jogát is főképen.

Nem akarjuk ezeket bővebben fejtegetni, elég legyen említenünk, mikép ezek lebegtek lelkünk előtt, midőn pótolhatlan kárnak vallottuk, hogy nemzeti nyelvünk melletti harczunk s erőködésünkre immár ötven év kellett. Ez alatt támadtak a körülmények, melyek az ellenkező irányt nemzették, mely ha csakugyan él és tápláltatik, káros következményeit azoknak kellene jó előre meggondolniok, kik nyelvünk terjesztését s elfogadását most is ellenzik, s tán gyűlöletes ingerültséggel hátráltatják. Ime itt fekszik jövődönk legfontosabb kérdése!

Mi azonfelül, hogy a magyar nemzetiséget, minden törvényes és méltányos úton, s különösen az iskolamesterek serkentésével (itt kevésse nagy hasznat tehetni) terjesztendőnek vélnők, ezen intéssel szeretnők, mint Cato Carthagó letörlésével minden beszédünket végezni; mi ezenfelül csak egy gyógyszer tudunk, mely ama szakadást a nemzetben gyökeresen megszüntethetné: és ezen gyógyszer? egy szóból áll; és ez a szó? azt, uraim, el kell találnotok, nekünk kimondanunk nem lehet, de a ki tudja, mi nehéz, hogy ne mondjuk lehetetlen az ellenkező elemeket egybe forrasztani, az lényegben könnyen kitalálhatja.

VI.

(Ez a közlemény a Pesti Hírlap 1841-diki évfolyama 34. számának vezércikke volt a következő cím alatt: «*Valami a népneveléshez*». Kossuth egészen gyakorlati szempontból indul ki a tétel fejtegetésénél. Elmondja, hogy a gyapjú ára fokozatosan csökken Magyarországon, minek oka a világverseny rohamos fejlődése. A hanyatló gazdasági ágak helyett új ágakat kell teremteni, ilyen a cukor, — de különösen a selyemtermelés. Ezt a termelést nem egyes birtokosok kezébe kell átjárszani, hanem a nép tulajdonává tenni, mert «a mely idegen terméket a nép felfogott, a nép honosított meg, az állandó kiírthatatlan súlyt képez a nemzeti jólét mérlegében». Ezután Kossuth a következőképen folytatja és fejezi be okoskodását):

Az tehát kérdés mikép kellene a selyemtenyésztést úgy szólván a népnek kezére játszani? És mi e kérdésre alig tudnánk mást felelni mint ezt: népiskolák által uraim! A népnevelés alkalmasint a legkorszerűbb kérdések egyike közöttünk. Sok fontos szózat emelkedék már e tárgyban: de sok el is enyészett, siker nélkül, miként kiáltás a kietlenben. Ne hagyjuk, uraim, legközelebb Zsoldos Ignácznak utóbbi számainkban közlött fontos szózatát elenyészni sikertelenül! Egyesületeket javasol ó, fogadjuk el a kétkrajczáros adakozás rendszerét, s e két krajczárral álljon össze mindenik megye Pest példája szerint egy nagy egyesületbe. Azonban nekünk van még saját nézetünk a do-

logról, melynek gyakorlati alkalmazására nézve megvalljuk őszintén leginkább az hozott tisztába, mit az ismertető derék szerkesztő-tulajdonosa egy pár év előtt egy morvaországi helység (ha nem csalatkozunk Turcs) iskolájáról közölt; mi azonban, fájdalom, szintugy pusztában hangzott el, mint más igen sok.

Mi azt gondoljuk: a népiskolának valósággal *népiskolának* kell lenni, különben céljának meg nem felel. Tehát iránvúl kell magának kitűznie a nép életmódját, hivatását, rendeltetését. Ez pedig minálunk legnagyobb részben a földművelés. De a földművelési irányú nevelésnek a népnél gyakorlatinak kell lenni, különben merő haszontalanság. Gyakorlatra pedig egy kis föld, egy kis gazdaság kell. Ez egyik nézetünk. Másik: az iskolamesterek sorsát javítani kell, mert érlelmi dolgoktól kizott állapotban, jó tanítót várni képtelenség. Ugy, de erre pénz kell; mi nálunk pedig a pénz igen drága; ellenben földet adni igen sok helyütt nem is áldozat.

Ime! tehát mind a két nézetnél egy eredményre jöttünk: földre van szükség, hogy a népiskolában azt lehessen tanítani, mire a népnek szüksége van; és földre van szükség, hogy a néptanító élhessen.

Két célt érhetnének egy eszköz által.

Nincsenek még (de lesznek) bizonyos adataink arról: országunk hányadrészében hajtattott ekkorig végre a tagosztály s elkülönítés; azonban nem csalatkozunk talán hitünkben, hogy az országnak kétharmadrésze még alkalmasít hátra van. Már pedig nézetünk szerint alig van helység, hol tagosztály alkalmával 3—4 holdat kiszakítani nem lehet; igen sok van pedig, a hol 10—12 holdat kiszakítani lehet, a nélkül, hogy a földes uraság, avagy község csak meg is érezné. De tegyük fel, hogy tíz közül öt helyütt nem történhetnék: a másik öt helyen bizonyosan megtörténhetik; hiszen számtalan helység van honunkban, melynek libapalástjából is kitelnek, vagy egy kis fáradsággal a békák s pióczák birodalmából elszakíthatatnék annyi az iskola számára a mennyi kell, hogy mind a két cél fedezve legyen.

Ezen néhány holdon az értelmes oktató, vidéki helyzet szerint, a földművelésnek minden alkalmazható nemeire gyakorlatilag oktathatná növendékeit, s gyakorlati oktatás közben játszva önthetné elméjökbe az elméleti rokon ismereteket. Így honosúlna meg a népaél az okszerű gazdalkodás, így a kertészség, különösen a gyümölcs termesztés, melynek hiánya a pesti piacon oly igen érezhető; így a méhészet, így a selyemtenyésztés is; — és a föld, melyen a nép gyermekei oktatást nyertek, nemzedékről-nemzedékre gyümölcsözendőt, az oktatónak élelmet adott, és elsimítá e tisztos osztály homlokán az inség s nyomor ránczeit.

Igen, — mondjátok — de ki oktatandja az oktatókat? És e kérdésnél egy gondolat ötlük eszünkbe. Néhány nap előtt kimentünk megnézni a pesti városerdőcskébeni epreskertet, József prometheusi eszméinek rommaradványait. Ott áll elhagyottan az «aréna» hátamegett; de a gyökeret vert fak közül vagy 1000 még él és levelezik. És körültekinténk, és szomszédjában senki által nem használt kopar homoklegelő tengerét láttuk, s nekünk úgy tetszett, hogy a nemes város

kétségtelenül segédkezet nyújtana, ha valaki a nemzeti jólét aratásához e téren egy pár magot elvetne. És eszünkbe jutott, hogy magyar gazdasági egyesületünk van, s hogy az talán éppen itt alakíthatna egy mintaiskolát, hol a tanítók megtanulhatnák, mit egykor a nép gyermekeinek tanítaniok kellene. A selyemtenyésztést bizonynyal addig is, míg a szomszéd homoktér eperfa erdővé válnék, gyakorlatilag nyomban el lehetne József kertjévei kezdeni; — de gyakorlatilag uraim! mi magunk is elmernők vállalni a gondoskodást, hogy Bergamo tájáról egy alkalmas család kész legyen első meghívásra az «aréna» mellett, a selyemtenyésztési népiskolára arénát nyitni.

Legyen ennyi elég gondolat ébresztésül; ki tudja nem észlelik-e meg, kik erősebbek?

Végezetül még ezt írnök, eszünkbe jut, miként a szelíd jó Banyán egy fát ültet, valahányszor gyermeke születik; ha perzselt alföldünk árnyéktalan lakói e szokást követnék, mi maskép néznénk ki trágyagarádós falvaink, ha garád mentiben eperfák zöldelnének! pedig legyen ismételve végszavúl: vigyázzunk, nehogy a gypjúra nézve valószínűleg elkövetkezendő catastropha ép oly készületlen találja nemzetünket, mint a Hegyalját találta a borkereskedés csökkenése. Azon szép vidéken készületlensége miatt, kézzelfoghatólag mutatkozik az isten átka.

VII.

(Ez a közlemény szintén a Pesti Hirlap (1841-diki évfolyam 26. szám) egyik vezércikke volt «Bot, vessző, korbács» címen. A cikk ugyan igazságszolgáltatási szempontból tárgyalja a botbüntetést mindazáltal közöljük azt, mert oly nézeteket fejteget, a melyeknek pedagógiai értéke is van).

Pécsről ☉ jegyü levelezőnkől ily tartalmú cikket kaptunk: «(Motto:» Menschenwürde und und Prügel.» Mittermayer). Szombat volt, és Pécssett hetivásár. A' nap örvendve ragyogott le a' mennyek vidám kék színéből a' nagy vásártérre, hol a' sok adó-vevő tarka vegyületben sügött forgott 's örült az életnek, a' szép időszaknak. Egyszerre kardok és lánczok csörögnek, szuronyok csillámlanak, és jó a' piactól messze fekvő megyeház büzhödt földalatti börtöneiből, vagy — hogy igazat mondjak — vermeiből egy sereg, szennyes rongyokba burkolt sápadt elfonyadt arcú rab, igen is cifra poroszlóktól körülvéetve. Két szerencsétlen, rémitő tölgyderest és jókora kötet mogyorópálczát emel vállain és sejteni hagyja, mi következik. Megáll most a' piaczon az egész expediczió; tódul a' sokaság, bámulni a' vérfagyalaló executiót, szin-padi jelenetkint nézni ember kinoztatást; 's emez az ütlegvirtuózokat dicsérgeti, míg amaz bámészen nézi, miként dobatic le durva hajduk által némely félalélt a' deresről, 's mikint ül vízbe nyüszögve, összegörnyedten. — Szegény hazám! csak most is igaz még Ellrich állítása: hogy nincs ország, hol úgy «con amore» botoznák az embereket, mint kebelben. — Mikor ülendi már valahára fiaid közt a' szelid emberiség diadalát a' középszázadok durvaságán? Mikor lesz szép téreiden borúra derü — — Szaporán siettem el a' kinzóhelyről a' székesegyház előtti

gyönyörű kis sétányra, utam a' nemzeti iskolák közelébe vitt; 's innen szintugy mint a' közel piacról fülhasító jajgatás hatá meg füleimet, és lelkem mélyen illetődve lón, és eszembe jutott Pius Desideriusnak (Über das Erziehungswesen in Ungarn) azon megjegyzése: hogy a' serdülő magyart már iskolában kell botozáshoz szoktatni, különben, ha felnő, ki nem állhatná. — Azonban nem rég értettem, hogy Baranyának mostani lelkes első alispánja nem vágat többé rabot a nagy piacon.»

Eddig levelezőnk. És az élethű rajz fölébreszté emlékezetünkben a' bot, vessző, korbács ezernyi jeleneteit. Megemlékezénk, mikint verik a' tanítók vesszővel 's korbácscsal gyermekek fejébe a' tudományt, mikint képezik a' nevelők becsületérvő polgárokká bottal, korbácscsal az ifjút, mikint csepegtet cselédje keblébe bottal hűséget a' ház gazdura, kinek irányában a' béres szolga igen sok helyütt még féktelen kényuraságnak alája vetett rabszolgai állásban van; megemlékezénk a' szolgabirákról, és szolgabirácskákról, kik (kivált távolabb fekvő megyékben) hatalmok egész auctoritását botban képzelik; megemlékezénk, mikint láttuk a' végrehajtó hatalom zárköveit, a' falusi birákat, be nem hajthatott adó, vagy isten tudja, mi minden miatt, egész kerületenkint deresre kerülni; megemlékezénk ifju korunknak vadász-éveire*), midőn száz meg százak kíséretében magunk is bebarangolók az ős erdők rengetegeit az ugynevezett magistratualis vadászatokon, melyekkel szolgabíró barátaink minket s több barátainkat örvendeztettek, hol azonban már akkor is gyakran némi kis szóváltásba bonyolódánk a' botok iránt, miket egy kiszalasztott vadacska miatt osztogattatni szemléltünk; eszünkbe jntottak az ütlegh-virtuózok, kik a' kocsibakról sebesebb hajtásra ösztöngött «forspontostól» 's 'a macskalovakkal kitérni nem tud szekerestől kezdve, föl egész a' helység birájáig, mindent vernek és örökké vernek; eszünkbe jutottak a' törvényszéki jelenetek a' várfalalon kívül és belől, 's a' pálcza mint igen is jellemző díszjel, bíró, kisbíró, hajdu 's káplár kezében, és a' vesszőzés mészárlatai, és a' pesti rendőrszolgák, kik agyba főbe verik az utczán verekedőket, minthogy verekedni nem szabad, és — — — de ki tudná a' proteusi alakot minden változataiban követni e' nemzetnél, melynél az ütlegh oly szokásos valami, hogy a parasztnő sirásra fakad, 's ura szerelmét kétségbe veszi, mig egyszer jól át nem döngettetik!

Az ütlegek egyéb nemeiről lesz még alkalmunk elmélkedni; most csak a' testi büntetésről, mint a' büntetőtörvénykezés kedvencz eszméjéről, akarunk szólni.

A büntetések eme' nemét a' romlot képzelőtehetség egy boldogtalan tévelyedés időperczében gondolta ki; és mivel írva vagyon, hogy: «der schrecklichste der Schrecken ist der Mensch in seinem Wahn»,

*) Ekkor még nem olvastuk a' persa Homérnek Firduzinak több mint emberi moral-lal teljes eme szép sorait:

Ne bántsd a' térget, mely a' földön csúsz,
Hisz ő is él — 's élni oly édes, ah!
Egyaránt édes néki, mint neked.

nem tekintett a' szent igazság komoly jellemére, nem az emberiségre, nem a szeméremre, nem semmire. — Sokszor mondaték már és mindig helyesen mondaték, bot, vessző, korbács az embert oktalan állat fokára süllyeszti; 's így mindenik megbotozott emberben az emberi nem méltósága van sértve; pedig ezt tenni nem szabad, embert barommá alacsonyítani, joga senkinek sincs. — És nézetünk szerint magában e tekintetben elegendő ok fekszik a' testi büntetés eltörlésére, habár különben célirányosnak találatnék is; mert jogtalan eszközt soha sem szentesíthet a' politika. De még céliránytalan is e' büntetés; mert: 1) nem javít, sőt inkább a' bűnöst lealacsonyítván, romlottabbá teszi, mint előbb volt. Ő rajta a' gyalázatnak legfőbb neme történt meg; nincs többé mit veszítnie. Ő számkivetve van minden társaságból; ő az akasztófának candidatusa. Szomoru eredmény, nemde, uraim? és mégis azt kell mondanunk: boldog tartomány, hol a' testi büntetésnek csak ily eredménye van! mert ha ellenvetnének, hogy minálunk a' piac közepén megbotozott bűnöst, az egész világ szeme láttára félmesztelenül megveszőzött asszonyt minden kétkedés nélkül befogadja ismét körébe, a' társaság, mellyben előbb élt: Rossi szép szavai szerint kellene megmondanunk, hogy e' tünemény, ha igaz, a' tünemények legboldogtalnabbika: mert a' hol a' megbotozott embernek úgy szólván csak meg kell magát ráznia, hogy letörülje az ütlegek minden bélyegét: ott egy szolgálékú, elbaromult nép teng, melynek haladása a' civilizatió ösvényén megakasztatott. — Szivre kezünket, uraim! Nekünk ugyan még nics historiánk, melly a' népelet hú rajzát adná; de vannak mégis töredékeink; 's mondjuk meg e' töredékek nyomán: haladt-e az utolsó három század alatt a nép tömege erkölcsben, civilisatióban egy észrevehető lépést? Leborulunk a' porba, és hamut hintünk fejünkre; mert azt kell mondanunk: nem!

— És ez mutatja 2), miként a' testi büntetés, ha bűnöst nem javít, nem is oktat másokat. De hiszen erköcstelen irányú büntetés soha sem oktat, ilyesek által egy kézzel lerontja a' törvényhozó azon kis jót, mellyet a' másikkal épített.

3) Mi a tapasztalásra hivatkozva, azt is tagadjuk, hogy elrettentő példákint hat a' tömegre. Ám nézettek meg csak egyszer is, ha elég erőtök van, az «ungaricalis executio» jelenetét. Itt a' deresen egy elfásult félbarmot láttok, ki hősi erénynek tartja, jaj nélkül kiállani az ötven botot. Mit mond a' tömeg, melly őt környezi? bámulja, dicséri, magasztalja a' derék legényt! Amott egy másik gyöngébb idegű feljajdul minden ütésnél, és görnyed és arczát torzítja ezerféleképp; — 's körülte, uraim nevetés hangzik, multság vonása ül az arczokon, mint a' rómainál, midőn a' rabszolgát fenevaddal látta küzdeni: legfőlebb itt-ott a szánakozásnak egy olly neme, minőt érzékeny keblek kín és méltatlan szenvedés szemléleténél szoktak érezni. Ennyiből áll aztán a' dicsért példaadás! De hiszen orosz és törököt kivéve, a' büntetésnek emez elrettenteni, példát adni akaró oldala ki is marad egészen mindenütt a számvetésből; mert a' poros törvényben még betűleg fenálló «Steupenschlag» (hóhér általi ostorozás) kivételével, a testi büntetés sehol sem történik nyilvánosan. Még az ausztriai

büntetőtörvénykönyvben is világosan benne van, hogy a fogház falai közt kell történnie; a' csehországi feltörvényszékekhez 1812. tavaszhoz 24-én kibocsátott udvari parancsban pedig az is kitétetik, hogy a' nőrabok csak asszonyok által vesszőztessenek, 's minden férfi kirekesztessék, kivételtvén csupán «ein bescheidener Commisär», mint irva van. A vezérczikki rovat szűk köre nem engedi e' büntetés többi szempontjait végig taglalni; annyi bizonyos, hogy még a fokozhatási szempont (melly talán egyetlen, a' mi ajánlhatná) sem állhatja ki a' szorosabb vizsgálatot, minthogy a büntetés súlyát elannyira a' büntettnék 's az ütlek-virtuóz nak személyessége föltételezi, hogy nem mondom lélektanilag, de még csak testi intensivitas tekintetében is, minden büntetések közt épen ez az, mellyet legkevésbbé képes a' bíró súlyára, hatására, következményire nézve előre mérlegre venni. Hát ha még ártatlanul botoznak meg valakit (pedig előbbi lapunk Értekezőjében is van egy példa), ki képes a kiszenvedettnek elégtételt nyújtani? Sajnálunk kellene a hont, melynek lakói azt hinnék, hogy az ütlegeknek ára van, 's 'a korbács kinját pénzzel ki lehet egyenlíteni.

Ha tehát a büntetésnek e neme jogtalan, durva, kegyetlen, kiszámíthatlan; ha úgy javításra mint oktatásra, úgy rettentésre mint példaadásra egyaránt alkalmatlan: miért nem töröljük el? «Mert e' nép durva — jön a' felelet — durva népet bot nélkül nem lehet kormányozni.» És e' felelet iszonyatosabb, mint a' tény maga. Korunk megérett már, ily állításokat érdem szerint méltányolni: nem húzzuk meg tehát a' lármaharangot ellene; csak annyit említünk; hogy a' melly nemzetnek törvényei durvaság, kegyetlenség bélyegét viselik, annak nem lehet durvának nem lenni. Törvény a' leghatósabb nevelő, törvény a' nemzet erkölcsi állapotjának egyik legbővebb kútfeje. Nevezetes tünemény a' történetek évkönyveiben, hogy a' törvények szelidülésével az erkölcsök szelidülése mindenütt karöltve jár! Ime egy évezreden át botozzuk a' népet minduntalan; elég hosszú idő meggyőződhetni, hogy a' bot, korbács nem jó nevelő; kísérsük meg egyszer az ellenkezőt, rosszabbul nem üthet ki a' dolog, mint a' hogy most van. Lám! az újabb törvényhozások mindenütt eltörlik a' testi büntetést. — A' poseni lengyel egy vonallal sem áll magasabban a' műveltségben, mint a' mi rusznyákjaink, 's mégis bot nélkül kormányoztatik. 1893. tavaszhoz 29-én kelt cabineti parancs szerint senki sem büntettetik testileg, a' ki bűnét megvallá; 10 évnél idősebb ember soha sem; még a' katonának is előbb a' «Straf-Compagnie» soraiba kell sülyesztetnie, hogy megbotoztathassák; a' genfi, badeni, büntetőtörvények a' testi büntetést még csak indítványba sem hozták, 's az országgyűlés iránta még csak szót sem tőn; de a' sardiniai büntetőtörvénykönyvben is (1839. őszhoz 29-ről) — ámbár elég dracoi kezzel van irva, mert 24 cikkben fenyeget halálos büntetéssel — botról, korbácsról csak említés sincs; — sőt a' mi legtöbb — a korbács már Jamaicaiban is eltöröltett; Jamaicaiban, hol tömérdek ember lakik, a' ki néhány év előtt még rabszolga volt!

És mi, uraim! mi legyünk e hátrább! mint Jamaica?

Néhány külföldi tanítóképző épülete és felszerelése.

— Narjoux Félix, Páris városa építésének műve nyomán. —

(Folytatás.)

Elemi vegyes tanítóképző Klagenfurthban.

Klagenfurth, Karinthianak székhelye, a woerthi tó mellett elterülő 1600 lakossal bíró kis város. A hajdan erősített város ma nyílt védműveit 1809-ben a francziák semmisítették meg; ezek helyén most szép barátságos sétahelyek terülnek el, a honnan a vidékre elbájoló a kilátás.

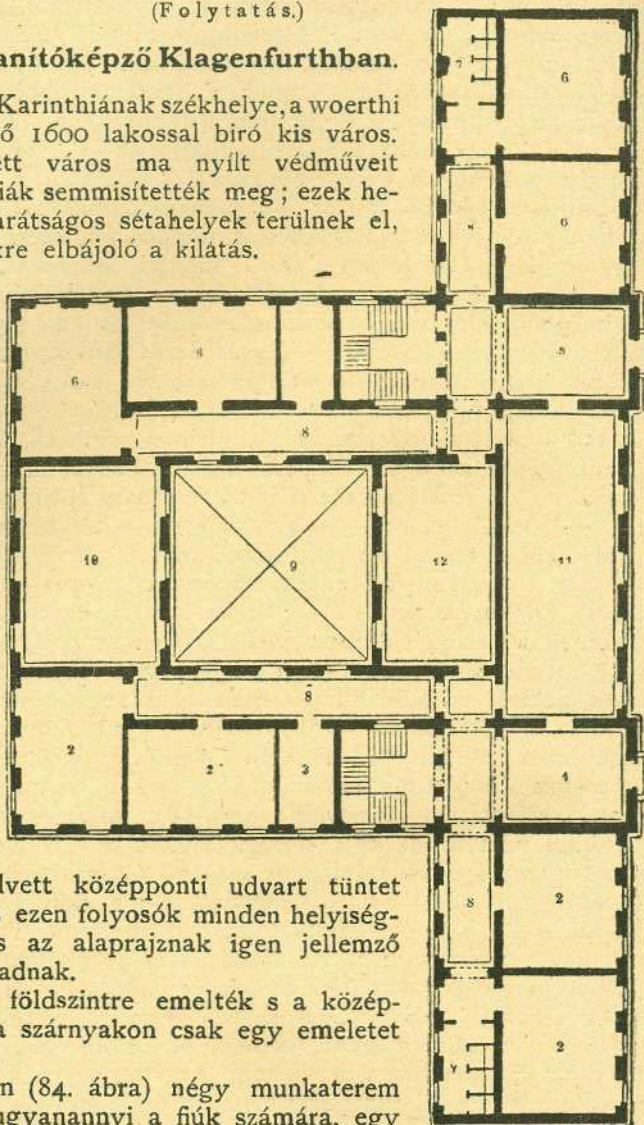
A tanítóképző a város új részén emelkedik. Ezen iskola vegyes, fiúk és leányok számára való és csak künnlakó növendékeket fogad be: két oly körülmény, a mely oly sajátlagos berendezést tett szükségessé, a mely az általunk eddig látott iskolákban alkalmazottaktól lényegesen eltérnek.

A belső elhelyezés, mint fő-rész, egy oldal folyosók által körülvevett középponti udvart tüntet föl. Ezen udvar és ezen folyosók minden helyiséghez szolgálnak és az alaprajznak igen jellemző sajátos alakot adnak.

Az épületet földszintre emelték s a középponti részen két, a szárnyakon csak egy emeletet alkottak.

A földszinten (84. ábra) négy munkaterem van a leányok, ugyanannyi a fiúk számára, egy terem a tanárok vagy tanítónők használatára, aztán három közös terem a két nembeli növendékek számára, egy zene-terem, egy rajz-terem és egy könyvtár.

Az első emeletet három dolgozó-terem foglalja el; a leányok és ugyanannyi a fiúk számára (85. ábra); továbbá egy előadó terem vegyi dolgozó műhelyvel és természettani szertárral, egy iskolai szerek tára,

16. ábra. A földszint rajza.

aztán az igazgató irodája, előtte egy váróteremmel és végre két közös terem, egy a gyűjtemények, másik az egész iskola minden növendékének általános összegyülekezésére.

A második emeleten helyezték el a rajz-, a természettani, nemkülönbén a földmívelési tudományok oktatására szolgáló tárgyak és szerek fontos gyűjteményét.

A mellékhelyiségek és egy házörnek a lakása a földszintáj alatt és a tetőzet alatt vannak elhelyezve.

A klagenfurthi iskola igen egyszerű berendezésű; az internatus helyiségekül szükséges mindenféle termék kiküszöbölése szerkezetének méreteit és kiterjedését fellette leszállíthatóvá tette; mégis jobban és teljesebben van felszerelve, mint Svájc e nemű iskolái.

16. ábra. A földszint rajza

1. A tanítóképző növendékek bejárati előszobája. 2. A finővendékek osztályai. 3. A tanítók és tanítónők terme. 4. Árnyékszék. 5. A nőnövendékek bejáró előszobája. 6. A nőnövendékek osztályai. 7. Árnyékszék. 8. Folyosók. 9. Udvar. 10. Könyvtár. 11. Zeneterem. 12. Rajz terem.

17. ábra. Az I. emelet rajza.

1. Pitvar. 2. Folyosó. 3. Az igazgató irodája. 4. Váróterem. 5. Udvar. 6. Természettudományi gyűjtemény és természettani szerek tára. 7. Gyülekező és vizsga-terem. 8. Osztályok. A finővendékek munkatermei. 9. Előadó terem. 10. Vegytani műhely. 11. Árnyékszék. 12. Osztályok. A nőnövendékek munkatermei. 13. Előadó-terem. 14. Vegytani műhely. 15. Árnyékszék. 16. Iskolai anyagszerek.

(Folytatjuk.)

Somogyi Géza.

Jelentés az állami tanítóképzők új tantervéről. ¹

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága az 1892. évi november hó 16-án 37547. sz. a. kelt rendeletével felhívta az orsz. közoktatási tanácsot, hogy az állami tanítóképző-intézetek számára 1882-ben ideiglenesen életbeléptetett tantervet vegye revízió alá és új tantervet dolgozzon ki.

A tanács elnöksége e nagy fontosságú munka elkészítése végett dr. Kármán Mór tanácsstag elnöklete alatt bizottságot küldött ki, mely Gyertyánffy István, dr. Kiss Áron, dr. Kovács János, Péterfy Sándor és Sebestyén Gyula tanácsstagokon kívül magában foglalta a fővárosi tanítóképző-intézetek számos tanárát. Nevezetesen részt vettek a bizottság munkásságában a következők: Bein Károly, Gutenberg Pál, Király Pál, Komáromy Lajos, Kozocsa Tivadar, Lovcsányi Gyula, Málnai Mihály, Major Gyula, Nagy László, Oherolly János, Porzsolt Jenő, Radó Vilmos, Rohn József, Rucsinszki Lajos, Simonyi Jenő, Snasel Ferencz és Sztankó Béla. A bizottság előadója Szuppán Vilmos volt.

A bizottság által készített javaslat az orsz. közoktatási tanács 1893. évi június havában tartott teljes ülésének határozatához képest mult évi június hóban kiadatott több vidéki tanítóképző-intézet igazgatójának azzal a felkéréssel, hogy a tanári testület meghallgatása után észrevételeiket tegyék meg.

A következő tanári testületek tettek eleget az orsz. közoktatási tanács felszólításának: a bajai, kolozsvári, csáktornyai, székeskeresztúri, sárospataki, znióváraljai állami, a kalocsai kath., a nagy-kőrösi ev. ref. és a soproni ág. hitv. ev. tanítóképzők testületei. A tanterv gazdaságtani részére véleményt kaptunk továbbá Molnár István budapesti áll. vinczeller-iskolai igazgatótól és a tanítóképző-intézetek gazdasági oktatásának felügyeletével megbízott biztostól. Végül a tanítóképző-intézeti tanárok orsz. egyesületének választmánya is tárgyalta az említett tantervjavaslatot és véleményét titkárja, Nagy László tanár által a bizottság tudomására hozatta.

A beadott tanár-testületi vélemények — egynek kivételével — a bizottság által kidolgozott tantervjavaslatról általánosságban nagy elismeréssel szólnak, s jeles munkálatnak mondják, mely hivatva lesz arra, hogy tanítóképzésünk sok és lényeges hibáit megszüntesse. A részleteket illetőleg csaknem minden testület kisebb-nagyobb módosításokat ajánlott. A legtöbb vélemény megegyezik abban, hogy a tantervjavaslatban fölvett óraszám túl magas és a tanulók túlterhelésére fog vezetni.

Csupán egy vélemény volt föltétlenül elítélő. E vélemény szerzői nem a tantervnek, hanem a képző-intézetek szervezetének a módosítását tartják szükségesnek. A bizottság munkálatát minden tekintetben elhibázottnak mondják; végül saját szempontjukból készített tantervet adnak.

¹ Tárgyalta a közokt. tanácsnak f. é. április hó 16-án tartott teljes ülése.

A tanács elnöksége a fölötte becses és tanulságos véleményeket kiadta a tantervkészítő bizottságnak, mely Szuppán Vilmos előadó előterjesztése alapján négy ülésben tárgyalta a véleményekben foglalt minden egyes indítványt s javaslatot s a legnagyobb lelkiismeretességgel igyekezett azokat az új tanterv érdekében felhasználni. Noha kénytelen volt a különféle helyekről beérkezett véleményeknek gyakori ellentétessége miatt is sok esetben az ajánlott módosításokat mellőzni és saját eredeti javaslatához ragaszkodni; más esetekben pedig a javaslatokat azért mellőzni, mivel azok szerzői nyilvánvalóan félreértették a bizottság által kidolgozott tanterv intenczióit; mindazonáltal számos indítványozott módosításnak részben vagy egészben való elfogadása által a tantervjavaslat kétségtelenül tökéletesedett, az óraszám pedig az első tervezethez képest csökkent. Ez oknál fogva a véleményező tanári testületek beható munkálataikért a tanács köszönetét érdemelték ki.

A tanterv-készítő bizottság által átdolgozott tantervjavaslatot a tanács tudományi szakosztályai három ülésben tárgyalták és számos apróbb módosításon kívül azon egy nagyobb változtatást tettek; nevezetesen a földrajz tananyagát az I. és II. osztályban egészen új szövegezésben állapították meg.

Az immár harmadik alakját öltött tantervjavaslatot van szerencsénk most a következő megjegyzésekkel és indítványokkal a tanács teljes ülése elé terjeszteni.

I. Az új tanterv szerint az I. és II. osztály növendékei heti 35—35, a III. osztálybeliek heti 36, a IV. osztálybeliek heti 34 órában vannak elfoglalva.

Ezen óraszám magasnak tetszik az érvényben álló tantervben megszabott 27, 27, 27 és 26 órával szemben. Ez a nagy eltérés azonban csak látszólagos. Az utóbb említett tantervben ugyanis a gazdasági és kézimunka-gyakorlatok óráinak száma nincsen meghatározva, — az egészségtan, az egyházi ének és zene óráinak száma nem foglaltatik benne. Ezeket is számítva, évfolyamonként a fennálló tantervben a következő óraszámokat találjuk: 31, 31, 31, 32. A tényleges óraszaporulat tehát 4, 4, 5, 2.

Ez a szaporulat pedig nagyrészt a gyakorlati ügyességekre esik.

Az elméleti tantárgyak óraszámja az érvényben levő tantervben osztályonként: 18, 19, 20, 23.

Az új tanterv szerint: 21, 21, 25, 25.

Itt a III. osztály elméleti óráiban benne foglaltatik a gyakorlati kiképzésre fordítandó heti 2, illetőleg 8 óra.

A fennmaradó 14, 14, 11, illetőleg 9 órában a növendék rajzolásal és az ének-zene gyakorlással, továbbá gazdasági, kézügyességi és testgyakorlatokkal van elfoglalva. Ennél fogva az elfoglaltságnak az új tantervben előírányzott mértékét nem lehet túlterhelőnek mondani.

Mindazonáltal az órák számának az új tanterv életbeléptetése esetén bekövetkező szaporodása mulhatatlanul szükségessé fogja tenni a tanítóképző tanári testületeinek egy-egy tanárral való kibővítését. Ez oly intézkedés, mely a fennálló tanterv mellett is szükségesnek mu-

tatkozik. A tanácsnak már volt alkalma ez intézkedés szükségességére utalni azon jelentésben, a melyet az áll. tanítóképző-intézetek igazgatóinak 1890—91-ik tanévi zárjelentéseiről a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr elé terjesztett. Ott kifejtette, hogy a tanerők szaporítása részint a túlterhelt igazgatók munkájának könnyítése, részint a tantárgyak szakszerű beosztása, végül a helyettesítések helyes foganatosíthatása végett szükséges. A miniszter úr a tanács előterjesztése folytán a tanerők szaporítását tényleg már meg is kezdte; ennél fogva elegendő lesz reá mutatnunk arra, hogy az új tanterv életbeléptetése amaz intézkedésnek az összes tanítóképző-intézeteknél való végrehajtását fogja kívánni.

2. Az iskolai egészség tanra nézve, mely a IV. osztályban egy felében át heti egy órában tanítandó, a bizottság kimondandónak tartja, hogy annak tanítását ne az orvos, hanem a paedagogia tanára végezze.

3. A tantervjavaslat elfogadása után szükséges lesz hozzá mód-szeres utasításokat kidolgozni és arról gondoskodni, hogy a tantervnek s a készítendő utasításoknak megfelelő tankönyvek irassanak és adassanak ki. A tanács ennél fogva a tanterv felterjesztése alkalmával kérje meg a miniszter urat, hogy az utasítások kidolgozásával a tanácsot bizza meg, a tankönyveket pedig akár pályázat, akár megbízás útján készíttesse el.

4. Az új tanterv, noha véleményünk szerint nagy haladást jelez az érvényben levő tantervhez képest, mindazonáltal csak azon esetben fog a várt eredményhez vezetni, ha a gyakorló iskola legalább ott, a hol a IV. osztály növendékeinek száma a 15-öt meghaladja, két vagy több osztályúnak szerveztetik. A IV. osztályban tanítási gyakorlatokra az új tanterv szerint heti 6 óra van felvéve. A IV. osztály növendékei tehát egész éven át mintegy 180 órán taníthatnak a gyakorló iskolában — Tizenöt növendéket véve, egyre 12 órai tanítás jut. Ez ugyan nem sok, mindazonáltal több, mint a mennyi a jelenlegi tanterv szerint egy-egy növendékre jut. De a hol a növendékek száma a IV. osztályban 20-ra, 30-ra emelkedik, ott osztatlan gyakorló iskola mellett egy-egy növendékre ezentúl is egészben véve 9, illetőleg 6 órai gyakorlati tanítás fog esni, a mi teljességgel elégtelen a növendékek gyakorlati kiképzésére. Ily helyen tehát felette kívánatos, hogy a gyakorló iskola osztottá tétessék és az osztályok számával a tanítási gyakorlatra szolgáló alkalom is szaporíttassék.

Ott, a hol a tanítóképzővel egy helyen állami elemi népiskola áll fenn, oly intézkedéssel is lehet a fenforgó szükségletet kielégíteni, hogy a amaz állami népiskola a képzővel szerves kapcsolatba hozatván, ennek gyakorló iskolájává tétetik. Ekként az illető tanítóképző osztott gyakorló iskola birtokába jut, a nélkül, hogy abból az államkincstárra jelentékeny újabb teher származnék.

5. A növendékek gazdasági és kertészeti gyakorlati oktatása csak azon esetben fog tökéletessé s minden irányban kielégítővé válni, ha a

növendékeknek alkalom adatik arra, hogy a négy évre terjedő tanítóképzői tanfolyam ideje alatt legalább egyszer a nagy szünidőt az intézetben töltsék s megismerkedjenek a július, augusztus hónapokra eső gazdasági és kertészeti munkálatokkal. E nélkül a tanítóképzői gyakorlati oktatás mindig hézagos, sőt tekintettel arra, hogy éppen a legfontosabb munkákat nem látja és gyakorolja a növendék, csaknem értéktelen fog maradni.

6. Végül fölkérendő a vallás- és közoktatásügyi minister úr ó nagyméltósága, hogy a most bemutatandó tanítóképző-intézeti tanterv jóváhagyása és életbeléptetése után a tanácsot bizza meg, ama tantervnek a tanítóképzők szükségleteihez való alkalmazásával.

Szuppán Vilmos

*

Ezt az előterjesztést kiegészítjük az országos közoktatási tanács teljes üléséről szóló következő tudósítással.

Az országos közoktatási tanács a Fehér Ipoly pannonhalmi főapát elnökelete alatt tartott teljes ülésében felette nagy jelentőségű ügyeket tárgyalt és fontos határozatokat hozott. A tanács tagjai csaknem teljes számmal voltak jelen; a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot dr. Berzevíczy Albert államtitkár, dr. Klamarik János, Leövey Sándor és Szatmáry György miniszteri tanácsosok képviselték.

A napirend első tárgya az állami elemi iskolai tanítóképző intézetek új tanterve s az ahhoz fűződő végrehajtási intézkedések iránti javaslatok voltak, a melyeket Szuppán Vilmos előadó terjesztett a tanács elé. A tantervet, mely a tanács bizottságai és szakosztályai által már behatóan tárgyalatott, a tanács plénuma csaknem változatlanul magáévá tette. Csupán a földrajz tananyagánál történtek módosítások, a mennyiben Kozma Gyula a sorrendnek némi megváltoztatását kívánta.

A tantervvel kapcsolatosan a tanács kimondotta a tanítóképzők tanári személyzete szaporításának, módszeres utasítások és tankönyvek kidolgozásának szükségességét. Kimondotta továbbá azt a fontos elvet, hogy a tanítóképzők gyakorló iskolái azon esetben, ha a IV. osztály növendékeinek létszáma a 15-öt meghaladná, osztott iskolákká alakítandók át, hogy a tanítójelölteknek a tanítás gyakorlására több alkalom adassék. Berzevíczy Albert államtitkár indítványára az említett indítványhoz azon megszorítás csatoltatott, hogy osztott gyakorló iskola esetén gondoskodni kell arról, hogy osztályoknak időnkénti összevonása által a tanítójelöltek az osztatlan falusi iskola vezetésében is gyakoroltassanak.

A tanács továbbá kimondotta, hogy ott, a hol a tanítóképzővel egy helyen állami elemi iskola van, az osztatlan gyakorló iskola hiányán az általlehet segíteni, hogy amaz iskola a tanítóképzővel szerves kapcsolatba hozatván, gyakorló iskolává tétetik.

A tanítójelölteknek a gazdasági és kertészeti munkákban való tökéletesebb kiképzése érdekében a tanács kívánatosnak tartja, hogy

azok a tanfolyam ideje alatt legalább egyszer a nagy szünetet az intézetben töltsék s ott részt vegyenek a július és augusztus hónapokra eső gazdasági munkák gyakorlásában. Végül kimondotta a tanács annak szükségességét, hogy a tanítóképzők számára kidolgozott új tanterv alapján a tanítónőképzők tanterve is revízió alá vettessék.

Nem fogadta el a tanács azt a javaslatot, hogy az egészség-tan tanítása a tanítóképzőkben nem az orvosra, hanem a pedagógia tanárára bízassék.

A tanítóképző-intézetek és a debreczeni országos tan-szer kiállítás. ¹

Az eszme tehát csakugyan testté lesz s gyors léptekkel siet megvalósulása felé. Országos tanszerkiállításunk ügye immár valóban országos érdekű ügygyé leve, s a minek sikerében — valljuk be — nem sokan hittek, az ma már százakat és ezreket komolyan foglalkoztat és igen sokan óhajtanak legalább egy tégladarabot vinni ahhoz az épülethez, melyet a magyar közoktatás Pantheonául szentel két hétre a nemesért mindig lelkesülni készek egy kis serege.

Igen, ma már úgy állunk, hogy a debreczeni kereskedelmi akadémia épülete nem elég az eddig jelentkezett kiállítók befogadására, s a kiállítás középiskolai részére az ősi kollegium előjáróságától kértünk és nyertünk 10—11 termet s a felsőbb gazdasági intézetben is lesz egy kis telepünk. A kultúra diadala ez, mely megszegyeníti a kicsinyhitűeket, s remélhetőleg az ügy barátaivá teszi mindazokat, kiknek hivatásuknál, állásuknál s helyzetöknél fogva a hazai egész tanügyi társadalom által lelkesen fölkarolt ügyet a magok részéről is előmozdítani egyszerűleg lelkiösmereti kötelességöknek tartják.

A «Kiállítási Értesítő» főcélja kétségen kívül az, hogy a kiállítás ügyét minden oldalról megbeszélje, s lelkesítsen, tette hívjon minden tanhatóságot, tanférfiut, hogy figyelmet ébreszsen azokban a körökben is, melyek eddig távol látszanak állani e hazai közmívelődési mozgalomtól.

A hazai összes tanítóképzők igazgatóságaihoz, tanárkarához s egyes tanáraihoz fordulunk ezuttal — nem azért, mintha legkevésbé is kételkednénk irántunk s az ügy iránt való joakaratukban, — hanem mert a tanügy ezen rendkívül fontos ágát munkáló testületek és férfiak mielőbbi actióba lépése nagyon, de nagyon fontos reánk nézve, s elismerjük, hogy nélkülök, támogatásuk nélkül munkánk nem lenne teljes, s kiállításunk képe nem lenne kerekded, különféleségében is egységes és teljes egész. És pedig ez nem annyira reánk nézve fontos, mint az immár megadott körülmények között az egész hazai tanügyre.

¹ A Kiállítási Értesítő május 31-diki (12.) számából vesszük át ez időszerű cikket s mi a magunk részéről is melegen ajánljuk a cikkben elmondottakat a tek. tanári testületek figyelmébe. Szerk.

Az országos tanszerkiállítást rendező nagybizottság a maga különböző szakosztályainak, — a mint ezt tőle el is lehet várni, — a kiállítandó tanszereknél, tanmeneteknél, tananyagoknál, a tanulók írásbeli és rajzi dolgozatainál, a tanárok feltüntetendő módszeres eljárásánál stb. stb. egyáltalában nem szándékozik és nem is fog pártállást foglalni, s még kevésbé fogja a felekezeti az államnak s az államot a felekezeteknek, tehát a felekezeti iskolák által kiállítandó tárgyakat az állami iskolák által kiállítandóknak és viszont felibe helyezni, hanem a legszigorubb igazság, méltányosság és az ügy legszentebb érdeke fogja vezérelni minden lépteiben. Az eddig megválasztott bíráló bizottság kérni fogja a közoktatásügyi magyar minisztériumtól, hogy ez a maga részéről is nevezzen be tagokat a bíráló bizottságba s ezt államilag megerősítvén, a maga részéről is nyújtson garanciát arra, hogy itt kedvezések ne történhessenek s a végeredményt nézve, az egész mozgalomnak nagyon komoly ethikai alapja legyen.

Kiállításunk célja az, hogy tanulhasson azon mindenki, kinek érzeke van a haladáshoz, s ki a jobbat a jótól, a jót a középszerűtől s ezt a határozottan rossztól, a slendriántól meg tudja különböztetni — azok a kiállítandó néma tárgyak fenhangon fognak beszélni s lélek szól majd azokból a lélektelen anyagi testekből, — csak fül legyen, mely megértse hangjukat, szem, mely meglássa az anyagban a lelket s lélek es érzék ahhoz, hogy elvonja abból magának a hasznos tanulságot s bevigye azt tanításába, annak módszerébe, egészébe

Es itt különösen a tanítóképző tanárok azok, a kikre első sorában tekintünk, a kiknek jóakaratótól, támogatásától a legtöbbet, vagy mindenestre nagyon sokat várunk. Ha van iskola, mely a jövőnek dolgozik, az a tanítóképző-intézet. A tanítóképző a jövő iskoláinak akadémiaja. És ha van tanár, kinek nemcsak az elemi, hanem magára nézve, a középiskolai tanügy állását, haladása eszközeit s munkálataiban ennek mérvét is tanulmányozni kötelessége: az a tanítóképző tanár

Kérjük tehát őket, mind az állami, mind a felekezeti tanítóképzők igazgatóságait, tanárkarait és egyes tanárait, hogy sorakozzanak mellénk minél nagyobb számban. Nem annyira taneszközökre, tanszereikre, mint tanmeneteikre, óra- és tanterveikre, anyagbeosztásukra, az általok írt tankönyvekre, a tanítványaik által készített dolgozatokra, az intézetek bel- és küléletét mutató grafikus táblázatokra, tervrajzaira stb. stb. van mi nekünk szükségünk, mint a melyekből tanulhat legtöbbet a szemlélő s láthatják majd ők maguk is, hol erősebbek avagy gyöngébbek ők másoknál, s mit és miben tehetnének legtöbbet a jövő iskolái munkájának intenzivebbé és sikeresebbé tételére.

A kiállításban való részvétel nagyon kevésbe kerül, hiszen a térdíjak a lehető legalacsonyabban vannak számítva. A jelzett tárgyak pedig nagyon kevés helyet foglalnak el.

Es ha egyes tanintézetekben a kiállításban való részvételt az tenné nehezzé, hogy az iskolák idei költségvetése azt nem engedi meg: bátor vagyok megjegyezni, hogy hiszen — tanszerkiállításunk augusztus

18-től szeptember 2-ig tart, — ez pedig már a jövő iskolai évben lesz, és így a jövő évi költségvetés terhére is fölvehető lesz az arra való minden kiadás.

Csiky Lajos.

Idegen nyelvek a tanítóképző-intézetekben.¹

Ily cím alatt írtam a M. Tanítóképzőben egy cikket, melyben éppen úgy, mint a közoktatási tanács tantervkészítő albizottsága, én is azon álláspontot foglaltam el, hogy tanítóképző-intézeteinkben a nemzetiségi nyelv fakultatíve taníttassék. Margitai J. igazgató úr a folyóirat decemberi számában az ellenkező álláspontra helyezkedve, azt vitatta, hogy a magyar és a német nyelv mellett a magyar ajkú növendékre nézve a nemzetiségi nyelv általános kötelezettsége nagyonis szükséges; továbbá pedig felszólalásomat minden ok és alap nélkül éppen a csáktornyai képzőintézet horvát nyelvi tanítási rendszerére vonatkoztatta: ezek miatt kénytelen vagyok pár sorban cikkére reflektálni.

Bármennyire téveseknek mondja is M. J. úr állításaimat, azért kénytelen vagyok azokat mind egy szálíg föntartani, mert okoskodása sem engem, sem a közoktatási tanácsot, sem pedig, úgy hiszem, másokat sem győzött meg az ellenkezőről. Azt állítom most is, hogy oly magyar vagy német ajkú növendékeknek, kik nemzetiségi iskolában működni nem akarnak, tehát annak a harmadik nyelvnek soha semmi hasznát nem veszik, azon nyelv tanulására semmi szükségük nincs s annak tanulását követelni tőlük helytelen. A ki azonban idegen ajkú iskolában akar működni, annak igenis adjanak alkalmat azon nyelvet oly mértékben elsajátítani, melyet jövő hivatása megkövetel. De aztán ne csak imígy-amúgy, hanem nagyon jól tudja azt a nyelvet, hogy tudjon hazafias szellemben hatni iskolára, családotra, társadalomra egyaránt. Ellenkező viszonyok között semmi ok nincs arra, hogy pl. egy magyar fiút a harmadik nyelv tanulására kötelezzünk.

Ezen általános vélemény után, minthogy ez a mi közgyűlésünk két év előtti határozatával s a közoktatási tanács nézetével, teljesen megegyezik, csak röviden fogok a kérdéshez hozzászólni s a mennyiben M. J. úr a csáktornyai viszonyokat — az én fölhívásom nélkül, mert én általánosan szoltam — előtérbe toltá, azokat is némileg érinteni.

Hogy egy magyar fiú a horvát nyelvet, melyet innen leendő eltávozása után még hallani sem fog soha, jó kedvvel tanulná, azt kétségbe vonom a legtöbbször. Hogy a helybeli képzőbe oly sok tanuló jelentkezik, azt a szülők szegénysége mellett az internátusnak, nem pedig a horvát nyelvnek tulajdonítom.

Ezen tanítóképző idegen ajkú vidéke 3 szolgabírói járásra terjed. Lehet itt 30—35 még betöltendő tanító állás. Miért kötelezzünk tehát évtizedeken át évenként 80—90 növendéket arra, hogy e 35 állásért mindenik a horvát nyelvet tanulja? Hiszen, ha minden magyar ajkú

¹ Tárgyhalmaz miatt késett. Szerk.

növendék e vidéken akarna megtelepedni, azon esetekben is 2—3 év múlva be kellene szüntetni a horvát nyelv tanítását, mert amúgy sem találnának később állást az itteni horvát nyelvű iskolákban. Aztán a csáktornyai képzőnek, véleményem szerint, első és főhivatása az, hogy a Dunántúl részére neveljen magyar tanítókat s csak azután, mellékes czélja az, hogy a Muraköznek képezzen horvátul tudókat. Ez egy magyar állami tanítóképzőnél másképen nem is lehet. Azt hiszem, Magyarországon ez nem is oly tulságosan nagy követelés. Hazánk tanügyi viszonyaira vonatkozólag s azok tanügyi szempontjából van oly fontos ama sok dunántuli megye érdeke, mint e három szolgabírói járásé. — Aztán — hála Istennek — a Muraköz s a vas megyei vend vidék hazafiasság szempontjából sem olyan veszélyes pont, mert bizony nem veszélyezteti innen semmi a magyar hazát s ha ily jó, hazafias érzelmű volna Magyarországnak minden nemzetisége, akkor az ország egy vidékén, egy házában sem kellene féltenuünk a trikólort.

A Muraköz szempontjából a csáktornyai képző hivatása alkalmas adni az itteni tanuló ifjuságnak, hogy a helyi érdekeknek megfelelő hazafias nevelésű tanítókat neveljen; ezt pedig könnyen megteheti, mert itt az egész környéken hiányzik a hazaellenes szellem. Én tehát idegen ajkú növendékeink hazafiasságában is teljesen megnyugszom.

Hogy én a nemzetiségi nyelvet tanuló növendékek III. csoportjában némi irálytani, irodalmi anyagot is kívánok, az a legújabb miniszteri tanterv intézkedéseinek alapszik. Hogy pedig e kérdésben sem gondoltam a csáktornyai tanítóképzőre, kitűnik abból, hogy a Gáspár-féle fordított tankönyveket nemcsak itt, hanem — igen helyesen — más tanítóképzőben is használják a német, stb. nyelv tanításánál. Azonkívül pedig minden nemzetiségi nyelvénél lehet irodalomról szólni, csak e muraközi horvát nyelvénél nem, melynek összes irodalma egy kalendáriumból áll. Már pedig ha nyelvtannál egyebet nem tanítunk a növendékeknek, akkor mire való 4 éven keresztül heti 2—2 órán a tanteremben tartani őket; hisz egy év elég a nyelvtan megtanulására! Hogy pedig a magyar növendékek tanítását szemléljék, arra elég jó a gyakorló-iskola.

Végül M. J. úr azt állítja, hogy ha a z a f i a s kötelességének tartotta velem szemben fölszólalni. Erre csak annyi a megjegyzésem, hogy ezt velem szemben használni nem egyéb nagy mondásnál, frázisnál, melyeknek a kora — hála Istennek — Magyarországon régen lejárt. Ma nem az idealizmus, hanem a reális nézetek korát éljük; tartsuk tehát a gyakorlati életet szem előtt, midőn véleményt mondunk.

A fennebbiekből tehát kitűnik, hogy M. J. igazgató úr az én intencziómat félreértette; de hát utoljára is arról én nem tehetek, mert én sem a csáktornyai képzőre nem vonatkoztattam semmit, sem pedig — csodálatos dolog, hogy ez ellen is védekezniem kell — a hazafias irányú nevelés ellen nem vétettem. Ha azonban mégis hibás vagyok — a mit az én, ily speciális dolgokban jár a t l a n s gyarló eszem daczára sem ismerek el — azon esetekben is készséggel osztozom e hibában a mi közgyűlésünkkel s a közoktatási tanácscsal, mint a melyekkel teljesen egy és ugyanazon alapon állok.

Csáktornya, 1894. január 15-én.

Felméri Albert.

Elmélkedés két fontos miniszteri rendeletről.

Két rendelete van előttünk a vallás- és közoktatási miniszternek. Mind a kettő azt akarja elérni, hogy a magyar nyelv ügye a tanítóképesítő vizsgálatokon biztosíttassék. Az egyik rendelet az általa mi tanító- és tanítónőképző intézetek vizsgáló bizottságainak szól és meghagyja, hogy szigorúan kell ügyelni a nem magyar ajkú tanító- és tanítóőjelöltek mind írásbeli dolgozataira, mind szóbeli feleleteire abból a szempontból, hogy tudnak-e a jelöltek magyarul «szabatosan» beszélni és írni; tudják-e a magyar nyelvet a nem magyar ajkú gyermekeknek a helyes módszer szerint tanítani; a tanfelügyelőknek (a vizsgáló bizottsági elnököknek) pedig megadja azt a jogot, hogy a magyarul nem tudó jelölteket a vizsgáló bizottság ellenére is visszautasíthatja a szóbeli vizsgálatról, vagy, ha a jelölt a szóbelit letette, megtagadhatja tőle az oklevél kiadását. A miniszter ugyanekkor a nem magyar tanítás nyelvű felekezeti (magán) tanítóképző intézetek számára is adott ki hasonló célú és tartalmú rendeletet, a melyben megköveteli a jelöltektől a szabatos magyar beszédet, a magyar nyelvnek a helyes módszer szerinti tanítását s a tanfelügyelőket szigorúan utasítja, hogy azon jelöltektől, a kik e tekintetben a kellő jártasságot nem mutatják fel, az oklevél aláírását az 1879. XVIII. t. cz. értelmében megtagadják.

Mi mind a két rendeletet az állami élet érdekében állónak tartjuk. Általában helyes a közoktatási miniszternek az a törekvése, hogy az 1879. XVIII. t. cz. végrehajtására gondot fordít s ez által egy másfél évtizedes mulasztást igyekszik pótolni. Reméljük, hogy a tanfelügyelők fognak tudni már egyszer élni a törvény és rendelet adta jogukkal és teljes szigorúsággal fognak eljárni a magyar állami érdekeknek megóvása körül a tanítóképesítő vizsgálatokon.

A miniszter úr jónak látta első sorban az állami intézetek vizsgáló bizottságait utasítani a nem magyar ajkú jelöltek magyar nyelvi jártasságát ellenőrizni. Helyeseljük ezt az eljárást, mert az államnak kötelessége első sorban a saját intézeteiben ügyelni a törvény kifogástalanul pontos végrehajtására. Felette szükséges, hogy ha az állami intézetekben fordultak is elő egyes kifogásolható esetek, ezek többé ne ismétlődjenek. Ezt nemcsak az állami érdekek megóvása céljából tartjuk elengedhetetlennek, hanem azért is, hogy ama jó hírnév, a mely az állami tanítóképző intézetek nemzeti irányú működéséhez fűződik, a maga fényességében fenmaradjon. Az állami intézetek (s hozzá tehetjük a nem állami, de magyar nyelvű tanítóképző intézetek tetemes része is) mindenkor tiszteletre méltó szorgalommal és lelkesedéssel fáradoztak a tanítók nemzeti irányú nevelésén s ha a miniszter úr rendeletének kiadásával nemcsak az általános cél, hanem egyes konkrét adatok is szolgálhattak indító okúl, az nem intézeti növendékekre, hanem magántanulókra, talán családos, meglelt működő tanítókra vonatkozhatott, a kikkel szemben a vizsgáló bizottság könyörületből kegyelmesen bánt el. A mennyire át vannak hatva az állami intézetekben működő vizsgáló bizottságok nemzeti hivatásuk fontosságától, hinni lehet, hogy ama

különleges jogok gyakorlata, a melyeket a miniszteri rendelet a vizsgáló bizottsági elnöknek ad, szükség sohasem lesz.

Azonban van a miniszteri rendeletnek egy tétele, a melyet hangsúlyozni nagyon is szükséges volt, mert arra az állami intézeteknek ha nem is mindenike, de nagyobb része eddig kevés gondot fordított az elemi tanítói képesítő vizsgálatokon s ez a magyar nyelv tanításának gyakorlati próbája a nem magyar ajkú gyermekek közt. Tény az, hogy egyes intézetekben nem magyar (német, tót, horvát, szerb, oláh) nyelvű tanításra a nélkül is képesítettek jelöltek, hogy velük tanítási gyakorlatot végeztetnének, miként kell az illető nyelvű gyermekeket a magyar nyelvre oktatni. Ez hiba, ennek nem volna szabad előfordulni. Hogy a magyar nyelv tanításának eredménye az idegen ajkú iskolákban eddig oly csekély volt, annak egyik oka az, hogy jelöltjeinktől, a kiket nem magyar nyelvű tanításra is képesítettünk, csak az illető nyelv tudását kívántuk, de a magyar nyelv tanításának gyakorlati ügyességét nem. Az új miniszteri rendelet sem intézkedik ez ügyben kielégítő módon; szükséges volna ezt egy különös rendeletben, a különböző esetekre számitva, konkrét módon szabályozni.

A nem magyar tanításhelyű tanítóképző intézetek képesítő vizsgálatának ellenőrzését a magyar nyelvet illetőleg az 1879. XVIII. t. cz. és az 1878. június 19-én kiadott miniszteri rendelet szabályozza. Az új miniszteri rendelet nem tesz egyebet, mint hogy újra szívére köti a tanfelügyelőknél a szigorú ellenőrzést s a követelményeket a magyar nyelvből részletezi. Új az intézkedésben csak az, hogy a tanfelügyelőnek joga van a jelölthöz kérdéseket intézni.

Sokra becsülünk minden lépést, a mely a magyar állam befolyását a nem magyar ajkú tanítóképző intézetek képesítő vizsgálataira erősíti, sőt növeli; mindazonáltal az új rendelkezést kielégítőnek s olyanak nem tartjuk, a melynek valami nevezetes sikere lenne. Habár elismerjük azt, hogy a jelen törvények alapján többet tenni nem lehetett.

Először is nem tartjuk az állam tekintélyével összeegyeztethetőnek, hogy az állami élet terén közpályára, a tanítói hivatalra, képesítő vizsgálaton az állami hatalom képviselője, a tanfelügyelő, csak másodrangú szerepet játszik s az elnöki tisztet más testület képviselője vigye.

Nem elégségesek a törvény és a rendeletek intézkedései a jelöltek magyar nyelvi képességének és egyéb tudásának kipuhatolására s ellenőrzésére azért sem, mert nem a tanfelügyelő vezetvén a vizsgálatot, nem ő adja fel a kérdést a jelöltnek, nem ő utasíthatja a vizsgálatnárt (bizottsági tagot) a tétel behatódott fejtegetésére vagy a vizsgálat beszüntetésére; nem ő lévén az elnök, nincs döntő szava a vizsgálat vezetésében, az osztályzásban, a képesítés megadásában. A legéberebb figyelem mellett is könnyen kijátszhatják az állam közegét (a tanfelügyelőt), ha neki csak az a negatív joga van, hogy az oklevél kiadását megtagadhatja. Az állami érdekek megóvását sokkal inkább biztosíthatjuk úgy, ha az állam képviselője pozitív jogokkal bír, vagyis ő vezeti a képesítő vizsgálatot.

Mi azonban ezzel nem elégszünk meg, szükségesnek tartjuk a siker érdekében, hogy a képesítő vizsgáló bizottság minden tagja magát nem mint a különleges nemzetiségi vagy felekezeti érdekek képviselőjét, hanem mint az állami érdekek képviselőjét tekintse. Különben is a tanítói oklevél közpályára képesít, ezért a tanítóképesítő vizsgálatot teljes joggal lehet állami vizsgálatnak tekinteni, mint a bírói, ügyvédi, orvosi, vagy hogy közelebbi példát mondjak, a tanári vizsgálatot. Elkerülhetetlenül szükséges tehát a magyar nemzeti érdekek megóvása szempontjából, hogy az elemi tanítóképesítő vizsgálatok számára *országos vizsgáló bizottságok* létesíttessenek. Ezen országos vizsgáló bizottságot minden tanítóképző intézet számára az illető intézetek tanári testületéből is alkothatják ugyan meg, de szükséges, hogy azok tagjait az államkormány nevezze ki. Azonkívül a felekezeti képzők bizottságaiba a felekezet is küldjön képviselőket. Így el fogjuk érni azt, hogy az állami érdekek kielégítése mellett a felekezeti igények sem fognak csorbát szenvedni s el fogjuk érni azt, hogy a nemzeti nevelés céljából eredő kívánalmak ki fognak elégíttetni s nem fogják azokat, a mint most egyes képzőkben történik, kigúnyolni és lábbal tiporni.

A nem magyar tanításhoz forduló tanítóképzőknek kiadott új miniszteri rendelet meghagyja a tanfelügyelőknek, hogy a tanítóképesítő vizsgálatokon a jelöltektől *«érthető és szabatos»* magyar beszédet kívánjanak, a mi másképen azt a kívánalmat jelenti, hogy a jelöltek tökéletesen tudjanak magyarul; s a vizsgálat anyagául pedig megjelöli a rendelet azt az anyagot, a melyet az illető tanítóképző intézet tanterve «a magyar nyelvből és irodalomból» éppen felölel.

A miniszteri rendelet e részére az első megjegyzésünk az, hogy szűkkörűnek tartjuk a vizsgálatra felölelt anyagot. A képesítendő tanító majdan az iskolában nem az irodalom köréből (az egyes írók életleírásából) fogja meríteni azokat a tárgyakat, a melyeken a gyermekeket a magyar nyelvre oktatja, hanem a gyermekek szemléletkörébe eső, tehát a hétköznapi életből. Ezen tárgyak pedig inkább a reálok-tatás keretében fordulnak elő, mint az irodalmi tanítás körében. Fel-tetlenül szükséges tehát az, hogy a tanfelügyelőnek joga legyen a képesítő vizsgálaton ne csak az iro-dalomból, hanem minden tantárgy köréből kérdezős-ködni annak kipuhatólása céljából, hogy tud-e az ifjú annyit magya-rul, hogy képes-e a magyar beszédet az elemi iskolai tanulóknak meg is tanítani.

Külömben én azt tartom, hogy a miniszteri rendelet azon pontja, a mely «szabatos» magyar beszédet követel, a mai viszonyok között általában végrehajthatatlan. Hacsak a tanfelügyelő a tanítójelöltek háromnegyed részét meg nem buktatja, kénytelen lesz ezután is tört és rossz, nem pedig szabatos magyar beszéddel megelégedni. Ez pedig azért van, mert a nem magyar nyelvű tanítóképzőkben az ifjak, hacsak már felvételükkor is nem tudtak eleget magyarul, nem tanulnak, mért nem tanulhatnak meg magyarul. Nevetséges volna azt állítani, hogy a heti 2—3 óra, a melyet ilyen képzőkben a magyar nyelvre fordítanak,

legendő volna a magyar beszéd szabatos elsajátítására s a magyar irodalomban való jártasság megszerzésére. A rendeletnek tehát egyéb haszna nem lesz, mint hogy az illető képzőkben ezentúl több gondot fordítanak majd az irodalom egyes fejezeteinek betanulására s a képesítő vizsgálatokon a jelöltek talán nagyobb folyékonyssággal fogják eldarálni mondókaikat, mint eddig. Ezzel a tudással pedig nem érünk cél't. Hiszen még az állami képzőkben is megesik, hogy oly tanítók, a kik oklevelük megkapása idején valóban szabatosan beszéltek magyarul, évek során át gyakorlat hiánya miatt elfelejtik a magyar beszédet. A nem magyar nyelvű képzőkből kikerült tanítók nagyobb része pedig nemcsak hogy idővel esik ki a kerékvágásból, hanem hiányos tudásával munkáját meg sem kezdheti. Az ilyenektől nem lehet várni, hogy a direkt módszer szerint tanítsanak.

Kívánjuk az 1879. XVIII. t.-cz. módosítását, kívánjuk, hogy a hazai összes tanítóképző intézetekben tekintet nélkül azok jellegére, a tanítás nyelve magyar legyen.

Az 1879. XVIII. t. cz. intézkedései a magyar nyelv terjesztése érdekében nem kielégítőek, minek természetes következése az, hogy az ezen törvényből kifolyó miniszteri intézkedések sem lehetnek kielégítőek. A bajon gyökeresen csak a törvény említett módon való megváltoztatásával lehet segíteni. Nem mondja senki hogy, ehhez nincs jogunk, mert az 1883. XXX. t. cz. sem kívánja a tanításnyelvet magyarnak az ország minden jellegű középiskolájában! A tanítóképző intézet e tekintetben nem a középiskolával analog, hanem a tanárképzővel, az orvosi, az ügyvédi stb. fokultásokkal; mert a tanítóképző is, mint ezek, közpályára és pedig kulturális feladatú közpályára képesít, a melynél tehát a magyar nyelvi képesség még kevésbbé közönyös, mint például az orvosi pályán. Ne mondja senki, hogy ez túlzott kívánság; mert ki nem tartaná bolondnak azt, a ki megengedni vélné, hogy polgári vagy középiskolai tanárokat Magyarországon más nyelven is oktassanak, mint magyar nyelven?!

Nekünk nem kellenek olyan tanítók, a kik ha tudnak is magyarul, de nem szeretik a magyar nyelvet. Nekünk olyan tanítók kellenek, a kik belátják azt, hogy minden magyar állampolgárnak az érdeke az, hogy tudjon magyarul; a kiket ebbe a gondolatba bele neveltek s a kik ezért kedvel és buzgón fogják tanítani a magyar nyelvet a népiszkolában. Az erzelmeknek ilyen módon való irányítása már az intézeteknek nem a tanítási nyelvétől, hanem a tanári testületétől függ. Tanítóképzőink egy részének, leginkább a nem magyar tanításnyelvűeknek tanári testületei e tekintetben megbízhatatlanok. Ismeretes dolog az, hogy a legdühösebb nemzetiségi izgatók a papok és tanítók seregéből kerülnek ki. Erre még azt mondhatná valaki, hogy ezt az izgatást a tanítók a papok befolyására, mondhatnám, parancsára teljesítik. De honnan van az, hogy már a tanítónövendékek is, mint az nemrég Aradon történt, nyilvános botrányt okoznak magyarelles viseletökkel? Ez esetben már a magyar ellenes szellem felidézésével senki más, mint a tanári testület vádolható.

Gondoskodnunk kell tanítóképzőink számára oly tanárokról, a kik

magyarul irodalmi színvonalon beszélnek, a magyar irodalmat, történelmet, közjogot ismerik, a kiknek alkalmuk van a művelt magyar társadalommal hosszabb ideig, bensőleg érintkezni, a kik oly kiképzésben részesülnek, hogy a tudományossággal együtt a magyar állam szeretetét is magokba szívják.

Közművelődésünk legégetőbb, legsürgősebb tendője, hogy szervezettessékkorszerűsége a tanítóképző intézeti tanárképzés. Legyen országos tanárképző intézetünk s legyen országos tanítóképző intézeti tanárképesítésünk. Egyesületünk közgyűlése megtette ez irányban a kezdő lépést; reméljük, hogy a választmány a közgyűlési határozat értelmében nem fog késni a részletes munkálatok megindításával s hisszük, hogy a közoktatási kormány fel fogja karolni ez ügyet s azt a hozzá fűzött nagy nemzeti érdekhez méltóan mielőbb megoldja.

A tanárképzés szervezésével sem fogjuk egészen megoldani az ügyet. Szükséges, hogy a tanári testületek működése állandóan szigorú ellenőrzés alatt legyen. A mai tanfelügyeleti rendszer az állami képzőkkel szemben sem vált be; a tanfelügyelőknek, ezeknek az igazgatók felé rendelt igazgatóknak, működéséből kevés haszna volt állami tanítóképzőinknek. A tanfelügyelők a felekezeti képzőkkel szemben pedig tehetetlenek. Elodázhatatlan a mai tanfelügyeleti rendszernek oly módon való átalakítása, hogy az a képzők felügyeletére is alkalmas legyen. Ez a reform a népoktatási törvény revíziójának egyik lényeges pontja kell, hogy legyen.

Szükségesnek tartottuk ezeket az idézett miniszteri rendelet kiadása alkalmával elmondani — egyéni nézetek gyanánt. Habár erős egyéni meggyőződésből fakadtak szavaim, de mégis, lehet, hogy tévedtem. Az itt fejtegetett tételek némelyike egyébiránt szóba kerül a Debreczenben tartandó gyűlésünkön és remélni lehet, hogy a gyűlés bölcsen, a viszonyok kellő mérlegelésével fog határozni a magyar nyelv ügyében. De ismerve a közoktatási minisztérium népoktatási osztályának erős nemzeti irányát, remélni lehet azt is, hogy a közoktatási kormány nem fog a kezdet kezdetén megállani, hanem a magyar nyelv érdekében meg fogja tenni tovább a szükségest és a lehető.

Nagy László.

A kalocsai tanítóképző-intézet növendékeinek tanulmányútja.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a tanulmányi kirándulásokra vonatkozó rendelete a legszerényebb viszonyok között élő növendékeknek is lehetővé teszi, hogy távoleső vidékeket fölkeresve, közvetlen szemléletből merítsenek tapasztalatokat. A kedvező alkalmat — sok más intézet példájára — a kalocsai tanítóképző tanári kara is fölhasználta és 3. és 4. éves növendékeivel április 27-én nagyobb tanulmányi kirándulást kezdett meg. 4 tanár vezetése mellett 35 növendék indult először az ország fő- és székvárosába, hogy annak nevezetességében

gyönyörködjenek. A mi rövid két nap alatt megtekinthető, azt mind megtekintettük. Középületek, közintézetek, szobrok, temető, királyi várkastély, templomok stb. voltak főként szemlélésünk tárgyai. A nemzeti muzeum t. igazgatója a legnagyobb szívességgel az összes termeket fölnyitatta, mely szívességéért e helyen is mély köszönetet mondok. Egyik este az operában, másnap délután a népszínházban voltunk; mindkét helyen a legnagyobb élvezettel hallgattuk az előadást. Az elsőben Gounod gyönyörű zenéjű Fauszt-ját, az utóbbiban meg épen Blaha Lujzát, a nemzet bájos csalóányát hallhattuk. A növendékekre a látott és hallott dolgok a legjobb benyomást tették. Észrevehető volt, hogy mindent nemcsak bámulattal, hanem a nemzeti büszkeség egy bizonyos nemével tekintettek meg. Végtelenül sajnáljuk, hogy az esős idő miatt hazánk első tanítóképző-intézetét, a Paedagogiumot nem tekinthettük meg.

2 napi tartózkodás után az esti vonattal folytattuk útunkat Zágrábba, hová reggel 9 órakor érkezünk meg. Ott várt már Steklassa képző-intézeti h. igazgató és Matica, az intézet hittanára. A legszívélyesebb üdvözlés és egy kis villásreggeli elfogyasztása után azonnal megkezdtük a horvátok fővárosának nevezetességeit szemügyre venni. Legelső útunk a nemzeti muzeumba vezetett. Terjedeleme nézve kicsiny, de értékes ritkaságokban gazdag. Érdekes és művelődéstörténeti szempontból kiválóan értékes néhány egyiptomi mumia, melyek közül egynek alapján az etruszk nyelv — eddig mintegy 300 szó volt ismeretes — körülbelül 3000 szóval gazdagodott illetve fejtett meg. A mumia sokáig hevert a muzeumban a nélkül, hogy annak kiváló becsét ismerték volna és csak midőn a burkolat lefejtése végett a bécsi egyetem egyik tudós tanárának beküldték, tűnt ki annak — az etruszk nyelvre vonatkozó rendkívüli — értéke. Kerek számban 1 millió frtot ígértek e ritkaságért, de a horvátok tudni sem akarnak annak eladásáról. A múzeum a római korból való emlékekben is bővelkedik, melyek legnagyobb része a mai Szerémmegyében és Dalmáciában találtatott.

A Strossmayer diakovári püspök által alapított képtár a legjobb hatással van a szemlélőre. A festmények az összes termekben V alakú állványokon vannak elhelyezve, úgy, hogy azok megvilágítása sokkal jobb, mint a budapesti nemzeti muzeumban.

Ezután a horvátországi tanítók nagyszerű palotáját tekintettük meg. Büszkeséggel tekinthet minden horvát tanító e palota aranybetűs feliratára, mert az ő filléreikből emeltetett. A palota földszintjén a következők vannak elhelyezve: a tanítóegyesület és a pedagógiai társaság olvasótermei, az utóbbi társaság könyvnyomdája, könyvtár, titkári helyiség, a tanítók gyermekei számára berendezett internátus és 6 terem 3—3 ágygyal, melyek a Zágrábban megforduló tanítók elszállásolására szolgálnak. Az emelet összes helyiségei lakások gyanánt bérebe vannak adva. Az épület a város által ajándékozott telken áll a legszebb helyen és 105 ezer frtba került. Az internátusban jelenleg csak 7 gyermek van elhelyezve, de folyamatban van a gyűjtés egy oly alap létesítése érdekében, hogy legalább 50—60 gyermek elhelyezhető legyen. E célra eddig 36 ezer fotot gyűjtöttek. Merítsünk lelkesedést horvát kartársaink buzgóságából.

A tanítók házából, legjobb emlékekkel eltelve, a tanítóképző-intézet gyönyörű palotájába siettünk. 2 év előtt nyerte a tanítóképző új otthonát, mely mind nevelési, mind egészségi szempontból a legmagasabb kívánalmaknak is megfelel.

Van az intézetben 4 osztott és egy osztatlan gyakorlóiskola. A vegytan, term.-tan, term.-rajz, földrajz stb. számára külön előadási tantermek vannak közvetlenül az illető szertárak mellett, úgy, hogy a kísérletek és egyéb tárgyak bemutatása rendkívül meg van könnyítve. Az oltárral és pompás orgonával ellátott díszterem egyuttal kápolna gyanánt is szolgál, hol az ifjuság a szt. misét hallgatja. Van 6 zongora és egy kisebb orgona még, melyek külön kis szobákban vannak elhelyezve, eltérőleg a nálunk csaknem általánosan elterjedt berendezéstől, melynélfogva az összes zongorák egymás mellett egy teremben vannak, a mi a zenetanítás határozott kárára van. A munkateremben 12 növendék a gyalupad mellett slöjd munkákkal foglalkozott. A tanárok állítása szerint a növendékek a legnagyobb kedvvel végzik e munkát, mit az ott látott kész tárgyak száma is bizonyítani látszott. Nevelési szempontból tanítják a slöjdot, melynek tanítását a jelen tanévben a népiskola V. és VI. osztályában is általánosan elrendeltek. A képző-intézeti növendékek legnagyobb része az intézetben lévő internátusban van elhelyezve. Megszemléltünk egy elemi iskolát is, mely meglehetősen nagy parkban fekszik. Ilyen épület még van Zágrábban. Minden tanteremnek megvan a maga előszobája, az udvaron pedig tágas játszó- és tornatért láttunk. Minden délelőtt $\frac{1}{2}$ órát játékra fordítanak. Az összes iskolákban a jelen tanévtől kezdve az álló írást tanítják és a bemutatott I. osztályú tanulók feladványírásai valóban megleptek. Téli tornahelyisége is van minden iskolának, melynek végén széles, mozgatható deszkafallal elfödhető oltár áll, úgy, hogy a terem kápolnául is szolgál, hol az ifjuság vasárnaponként szent misét hallgat. A közös énekpróbákat szintén e teremben tartják.

A szt. László által épített góthstílusú székesegyház a benne felhalmozott műkincsekkel büszkesége Zágrábnak. Az 1880-diki földrengéstől erősen megrongálódván, külső restaurálása még most sincs befejezve. Széles homlokzata és befejezetlen csonka tornyai egész állványerdővel vannak körülveve. Az úgynevezett kincstárban őrzik a történeti nevezetességű ereklyéket, melyek közül nekünk különösen értékes szt. László köpönyege és ezüstbe foglalt jobbja. A templom teljesen restaurált belseje áhítatra gerjesztő. Kettős főoltára körül gyönyörűen díszített kánonoki székek vannak. A felső városban fekvő kir. nemések konviktusát is megtekintettük, mely még mindig a 15. században emelt épületben van elhelyezve. Az épület alacsony termei, sötét folyosói, kis szobácskái barátságatlan tekintetűek. Matica a konviktus aligazgatója a 70 növendéket magában foglaló épület bemutatása után az intézeti növendékekből álló zenekarral nemzeti dalokat játszattott, az ő nemzeti hangszerükön, a tamburán, mit növendékeink hatalmas éljenzéssel és tapsal köszöntek meg. Megemlítem, hogy a növendékek ünnepélyes alkalmakkor uniformisban, oldalfegyverrel jarnak és minden egyes növendéknek külön kis szobája van. A konviktus kormányzójánál, Milján József ország-

gyűlési képviselőnél tett tisztelegésünk alkalmával hallottuk, hogy legközelebb új palotát kapnak, a melyben a növendékeket már nem külön-külön szobácskákbán, hanem közösen, nagy termekben helyezik el.

Innen egy kis kerülővel a regényes fekvésű Tuskanecz városi kerten keresztül a város festői fekvésében gyönyörködve tértünk vissza.

Mielőtt Zágrábról szóló — kissé hosszúra nyúlt — ismertetésemet befejezném, meg kell emlékezni azon kitüntető fogadatról, melyben egész ottlétünk alatt az első perctől kezdve részeseültünk. Steklassa h. igazgató és Matica hittanár állandóan velünk voltak és a szó szoros értelmében valódi vendégszeretettel láttak el bennünket. A rendkívül kedves megjelenésű Matica a rendezés, elszállásolás stb. munkáját oly szeretetreméltóan végezte, hogy 1 napi együttlét után tanároknak és tanítványoknak egyaránt nehéz volt tőle elbúcsúzni. Az étkezés és elszállásolás költségeit is ő fedezte. Délben dr. Krsnjavi tanügyi osztályfőnök, ki véletlenül azon vendéglőbe jött, hol ebédelni szándékoztunk, a vval tisztelet meg, hogy közénk ülve, velünk ebédelte. A legnagyobb szívességgel beszélgetett velünk vagy 2 órán át kizárólag tanügyi dolgokról, volt a tájékozottsága a legapróbb részletekről is. Magyarország tanügyi viszonyairól is sokat beszélt teljes tájékozottsággal, kitejévezve azt, hogy Horvátország népoktatása Gönczy Pál volt államtitkárnak rendkívül sokat köszönhet, mert az újabb iskolákat mind Gönczy tervei szerint építették. Este a tanítóképző tanári és tanítói testülete által tiszteletünkre rendezett banketten a tanítóképzés összes faktoraival volt szerencsénk találkozhatni. Ott volt a képzők országos tanfelügyelője, Grskovic is, ki a tanítóképzőkben alkalmazottak valóságos atyja. A kölcsönösen mondott felköszöntők között meghatók voltak Matica szavai, melyekkel az országos tanfelügyelőt éllette. «Nem tanfelügyelőnk nekünk — mondá — hanem valósággal atyánk». Hogy velük érez, velük dolgozik, szeretettel van irántuk és minden tanférfiú iránt: azt mi is tapasztaltuk. Fogadják mindannyian megegyszer e helyen is leghálásabb köszönetünket.

Egy napi tartózkodás után az igazgató, Ivkanez és Basaricsék, a népnevelés leglelkesebb vezetői a pályaudvarra kísérték s mi a legszívélyesebb búcsúzás után a vonatra ültünk, hogy utazásunk végpontjára, Fiuméba jussunk. Nem sokáig elmélkedhettünk a Zágrábban látottakról, mert lassankint a rideg Karszt-hegység jelentkezett, mely minden figyelmünket lekötötte. Károlyvárostól lejjebb vagy 2 órán át egy pataktól kísérve halad a vonat, melynek gyönyörű vizeséseiben a mi alföldi növendékeink nem bírtak eléggé gyönyörködni. Mindig kopárabb és zordonabb lesz a vidék, míg végre a Karszt-hegység zömét elérve, annak szépsége a maga borzalmasságában tárult fel előttünk.

Csodálatos mű az a 40 millió frtba került vasuti út, a melylyel a Karszt meredek hegy oldalait végigszántották; de még bámulatosabb az a hangyaszorgalom és emberi találékonyság, a melylyel e kopasz, egy tenyérnyi termőfölddel sem fedett sziklákat befásítani, máshol pedig művelés alá venni iparkodtak. Nagyobb kopasz helyek most már csak sziklahasadékokon és nagyon meredek hegyeken vannak, egyébként

fűvel, bokrokkal, sok helyen viruló erdőkkel vannak ellátva e szikla-óriások.

Reggeli félhat órakor egyszerre nagy éljenzés támadt, — a tengert pillantottuk meg. «Tengerre magyar!» hangzék a növendékek ajkairól és rendkívül lelkesen énekelt dallal üdvözölték a magyar tengert. Egy teljes órán át, mintha csak bujósít játszott volna velünk a tenger, hol előbukkant, hol eltűnt. Végre egész terjedelmében elterült előttünk az impozans víztömeg s hazánk egyetlen tengeri városa, Fiume. Rohamosan haladt most már a vonat lefelé és Fiume utczáit átszelve, célunkhoz értünk.

Az állomáson Donát Imre, az áll. polg. iskola érdemes igazgatója több tanár kíséretében fogadott bennünket, melegen üdvözölve mint olyanokat, kik elsőik valánk hazánk tanítóképzői közül, kik Fiumét felkeresték. A polgári iskolában voltak elhelyezve a növendékek, valamint a tanárok is. Az elszállásolás hasonló volt ahhoz, milyenben az országos tornaverseny alkalmával a Budapestre sereglett tanulók részesültek. Kiváló előzékenységgel és szeretettel vezettek a fiumei kartársak, és csak az ő érdemük, hogy 2 nap alatt annyit láthattunk. Első napon megtekintettük a forgóhidat, a rakódópartot, teher- és személyszállító gőzöst, a táraikat, az elevátort és gyönyörködtünk az árboczos hajókban, hol a matrózok macskaügyességgel kúsztak fel a köteleken, hogy a vitorlákat vagy bevonják, vagy kifeszítsék.

Megható volt a távozó és közeledő vitorlások látása, amint méltóságos tartással szelték a tengert. Öröm nézni azt a nagy sürgést-forgást, mely a kikötő minden pontján észlelhető. A délutánt a dohánygyár, rizshántoló, keményítő és petroleumfinomító gyárak megtekintésére fordítottuk. Az első állami tulajdon, az utóbbi 3 részvénytársaság kezében van. Mintegy 5000 munkást foglalkoztatnak e gyárak. Hogy némileg fogalmat nyujtsunk e gyárak nagyságáról, megemlítem, hogy a rizshántolóból naponként átlag 16 vagon rizst, a petroleum-finomító gyárból pedig 30 vagon petroleumot szállítanak. A petroleumfinomító gyár, mely felveszi a most készülő petroleum-ring ellen a harczot, évenként 3 millió forint adót és 1 millió forint vámot fizet az államnak. Az 1892-diki üzletévben a tiszta nyereség 83% volt.

Második napon korán reggel a Terzattora, a tengerészek búcsújáró helyére mentünk és egyuttal a Frangepánok régi várát is megtekintettük. 410 lépcső vezet e regényes fekvésű búcsújáró helyre; 350 m. magas, a honnan a környék hegyeire, a vizeses Fiumára folyóra és a tengerre gyönyörű kilátás nyílik. A templomban igen sok hajó képe van elhelyezve, emlékül valamely nagy veszedelemből való szerencsés menekülésért. A főoltáron levő kegykép Szt. Lukács eredeti festménye. A tengerészek a világ minden részéből a terzattoi Szűzhöz folyamodnak, mit az is bizonyít, hogy évenként mintegy 20 ezer szt. misét ajánlanak e helyen.

A Frangepánok régi vára jelenleg Nugent báró örököseinek birtoka; el van hanyagolva és csak egy őr lakik benne. Semmisem mutatja ma már, hogy valamikor előkelő férfiak itéltek volna itt élet-halál fölött; pusztá most már minden. Azonban borzongás fut végig az em-

beren, ha a jelenlegi kápolnából, mely annak idején ítélőterem volt, tekint azon tömlőczbe, melybe a halálra ítélték rögtön az ítélet kimondása után ledobattak, honnan csak a halál válthatta ki őket.

Délután egy kis tengeri utat is tettünk, áthajóván Abbaziába. E valóban paradicsomi hely Fiume átellenében osztrák területen fekszik és $\frac{3}{4}$ óra alatt elérhető. Legfőlebb 25—30 szebbnél-szebb vendéglőből és villából áll e rendkívül látogatott orvosi hely. Hegyektől annyira védett helyen fekszik, hogy itt hó sohasem esik; a nálunk üvegházakban is nehezen tenyészthető kamélia itt a szabadban virul. Közvetlen tenger melletti fekvése okozza, hogy levegője annyira kellemes, tiszta, üdítő. A park gyönyörűen fás, itt-ott a legszebb virágokkal ékes. Különösen kellemes a 2 év előtt, közvetlen a tenger partján 3 méternyi szélességben épített sétahely, honnan a tengerre gyönyörű kilátás nyílik. Az összes épületek a hegyoldalban fekszenek, úgy, hogy mindegyikből látható a tenger, a rajta levő bárkákkal, vitorlásokkal és gőzösökkel. Visszatérve Abbaziából, a polgári és elemi iskolai tanárok és tanítók társaságában egy igen kedves és felejthetetlen estét töltöttünk, melyet növendékeink 4-es éneke fűszerezett. Donáth Imrének és az egész testületnek az elszállásolást és szíves kalauzolást a legmelegebben köszöntük meg, mit e helyen ismételni kötelességünknek ismerjük.

Másnap kiki kisebb emléktárgyakat vásárolt, hogy a hozzá legközelebb állóknak is örömet okozzon és így egy-egy kosárral fölszerelve, 10 órakor fölültünk a vonatra és másfél napi utazás után szerencsésen visszaérkeztünk Kalocsára. Növendékeinkre rendkívül jótékony hatással volt e kilencz napi utazás, mely valóban tanulmányút volt, mert minden percet felhasználták, hogy ismereteiket szélesbítsék, gyarapítsák. Hogy e nem csekély utat a tanítóképző szerény viszonyok között élő növendékei megtehessék, azt csakis az intézet nagylelkű fentartójának, Császka György érsek uró Exzellenzciájának köszönheti, ki az egyházmegyei főtanfelügyelő, Mayer Béla cz. püspök előterjesztésére sajátjából 200, a Haynald alapból pedig 230 frtot utalványozott, úgy hogy minden növendék 12 frt. segélyben részesült. Az egész tanulmányút a 6 frt 25 krnyi utazási költséggel együtt fejenként 21—22 frtba került. Midőn ő Exzellenzciájának e bőkezűségéért, ő Méltóságának, a tanítók igaz barátjának, kegyes közbenjárásáért e helyen is mély köszönetet mondunk, tiszta szívből kívánjuk, hogy adjon Isten sok ily tanügybarátot a hazának!

Kalocsa.

Berauer József.

Az állami tanítóképző-intézetek és felsőbb-leányiskolák alkalmazottjainak fizetési rangsorozata.

Rangsám	N é v	Jelenlegi					Állomás-hely	Jegyzet	
		á'lomásra kinevezetett				fizetés			lak-pénz
		év	hó	nap	minőség				
VII.									
<i>fizetési osztály.</i>									
e) csoport.									
1	Zirzen Janka	1866	nov.	19	igazgató	2000	—	Budapest	tanítónőképző
2	Gyertyánffy István	1873	»	16	»	2000	600	»	tanítóképző
3	Berecz Antal	1876	szept.	1	»	500	600	»	központ
4	Szuppán Vilmos	1890	jan.	30	»	2000	—	»	fels. leányisk.
5	Thuránszky Irén	1890	aug.	14	»	2000	—	»	tanítónőképző
6	Paál Ferencz	1894	ápr.		»	2000	420	Kolozsvár	tanítóképző
7	Uhril Józsa	1894	»		igazgató	2000	—	Pozsony	tanítónőképző
8	Kerner Péter	1894	»		igazgató	2000	300	Lőcse	fels. leányisk.
9	dr. Kiss Aron	1894	»		»	2000	600	Budapest	tanítóképző
VIII.									
<i>fizetési osztály.</i>									
i) csoport.									
1	Faluvégi Albert	1870	jul.	25	igazgató	1400	250	Félegyháza	tanítókép.
2	Szabó Lajos	1873	jun.	21	»	1400	—	Léva	»
3	Dezső Lajos	1875	márc.	17	»	1400	—	Sárospatak	»
4	Lázárné Kasztnér Janka	1875	jun.	11	igazgató	1400	—	Kolozsvár	tanítónőkép.
5	Lenhardt Károly	1876	jul.	28	igazgató	1400	—	Modor	tanítókép.
6	Marikovszky Menyhért	1877	szept.	1	»	1400	300	M.-Sziget	fels. leányisk.
7	Manyák Alajos	1877	»	2	»	1400	300	Trencsén	»
8	dr. Bartsch Samu	1878	jul.	20	»	1400	—	Baja	tanítókép.
9	Arányi Antal	1880	aug.	13	»	1400	—	Igló	»
10	Hetyey Gábor	1881	»	20	»	1400	—	Déva	»
11	Zajzon Dénes	1882	aug.	7	»	1400	—	Losoncz	»
12	Mátray Gyula	1883	jun.	25	»	1400	250	Csurgó	»
13	Ghyczy József	1883	jul.	19	»	1400	350	Pozsony	fels. leányisk.
14	Hetényi Kálmán	1883	aug.	17	»	1400	300	M.-Sziget	tanítókép.
15	Hoffmann Amália	1885	»	24	igazgató	1400	—	Szabadka	tanítónőkép.
16	Borbély Sámuel	1886	szept.	10	igazgató	1400	—	igazgató	tanítókép.
17	Somogyi Géza	1887	jul.	21	»	1400	—	Zsitóvár	»
18	Marusák Pál	1888	jun.	28	»	1400	—	Sopron	fels. leányisk.
19	Szabó József	1889	aug.	27	»	1400	300	Arad	tanítókép.
20	Margitay József	1890	nov.	7	»	1400	—	Csáktoronya	»
21	Pataky Irma	1891	aug.	20	igazgató	1400	—	Győr	tanítónőkép.
22	Peres Sándor	1892	»	23	igazgató	1400	—	H.-M.-Vásár.	ovónőképző
23	Láng Mihály	1892	»	28	»	1400	300	Eperjes	»
24	de Gerando Antonia	1892	okt.	2	igazgató	1400	350	Kolozsvár	fels. leányisk.

Rangsám	N é v	Jelenlegi					Állomás-hely	Jegyzet	
		állomásra kineveztetett				fizetés			lak-pénz
		év	hó	nap	minőség				
25	Marsits Róza	1892	okt.	18	igazgatónő	1400	—	Temesvár	fels. leányisk.
26	Hermann Róza	1893	máj.		»	1400	—	B.-bánya	»
27	Bodor Miklós	1893	aug.	25	igazgató	1400	200	S.-Szt.-börögy	ovónőképző
28	Grosz Leopoldina	1893	szept.		igazgatónő	1400	—	Fiume	fels. leányisk.
VIII.									
<i>fizetési osztály.</i>									
j) csoport.									
1	Szente József	1869	okt.	28	rend. tanár	1600	500	Budapest	tanítónőképz.
2	Bartalus István	1869	decz.	16	»	(sz.p.200 1800)	500	»	tanítókép
3	Nagy F. Károly	1870	jun.	24	»	1600	500	»	tanítónőkép.
4	Karkis István	1870	aug.	22	»	1600	500	»	»
5	Rybár István	1872	jul.	14	»	1600	500	»	»
6	Révay Ferencz	1873	aug.	20	»	1600	500	»	fels. leányisk.
7	Radó Vilmos	1874	szept.	14	»	1600	500	»	tanítónőkép.
8	Rucsinszky Lajos	1874	»	28	»	1600	500	»	tanítókép.
9	Kozocsa Tivadar	1875	»	17	»	1600	500	»	»
10	Károly Gy. Hugó	1875	»	23	»	1600	500	»	fels. leányisk.
11	Torkos László	1877	ápr.	24	»	1600	500	»	»
12	Péberly Sándor	1877	máj.	29	»	1600	500	»	tanítónőkép.
13	Sebestyén Gyula	1877	jul.	14	»	1600	500	»	»
14	Matskássy József	1878	márcz.	4	»	1600	500	»	fels. leányisk.
15	Rayé Lajos	1878	aug.	10	»	1600	500	»	»
16	Berecz Ede	1879	máj.	18	»	1600	500	»	»
17	Komáromy Lajos	1879	jun.	28	»	1600	500	»	tanítónőkép.
18	Oheroly János	1879	jul.	23	»	1600	500	»	»
19	Lovcsányi Gyula	1879	szept.	4	»	1600	500	»	tanítókép.
20	Király Pál	1880	máj.	29	»	1600	500	»	»
21	Gyulai László	1880	aug.	11	»	1600	500	»	»
22	Szováthy Lajos	1881	jul.	31	»	1400	250	Csáktornya	»
23	Dr. Kovács János	1881	aug.	20	»	1600	500	Budapest	»
24	Rohn József	1882	jul.	2	»	1600	500	»	»
25	Hollós Károly	1882	okt.	2	»	1600	500	»	tanítónőkép.
26	Dr. Hermann Antal	1884	jul.	31	»	1600	500	»	tanítóképző
27	Nagy László	1885	aug.	5	»	1600	500	»	tanítónőkép.
28	Bartoniek Géza	1886	»	5	»	1600	500	»	tanítóképző
29	Havranek Ferencz	1889	jun.	17	»	1600	500	»	»
30	Triff Gábor	1894	jan.	1	»	1400	350	Szabadka	tanítónőkép.
31	azakas József	1894	»	1	»	1400	350	Kolozsvár	»
32	Sándor Domokos	1894	»	1	»	1400	250	Sz.-Keresztur	tanítóképző
33	Kozma József	1894	»	1	»	1400	350	Temesvár	fels. leányisk.
34	Petrovác István	1894	»	1	»	1400	250	Baja	tanítóképző
35	Lázár Gyula	1894	»	1	»	1400	—	Kolozsvár	tanítónőkép.
36	Mocsáry Gerő	1894	»	1	»	1400	300	Győr	»
37	Matskássy Sándor	1894	»	1	»	1400	250	Félegyháza	tanítóképző
38	Pázár Károly	1894	»	1	»	1400	250	Léva	»
39	Bencdek Albert	1894	»	1	»	1400	350	Temesvár	fels. leányisk.
40	Guta József	1894	»	1	»	1400	300	B.-bánya	»
41	Aldor Imre	1894	»	1	»	1400	300	»	»
42	Szerémi Adolf	1894	»	1	»	1400	500	Budapest	»

Rangsám	N é v	Jelenlegi					Allomás- hely	Jegyzet	
		állomásra kineveztetett				fizetés			lak- pénz
		év	hó	nap	minőség				
IX.									
<i>fizetési osztály.</i>									
g) csoport.									
1	Molnár Leontin	1869	decz.	21	r. tanítónő	200 1200	400	Budapest	tanítónőkép.
2	Csiszár Sándor	1870	okt.	30	rend. tanár	1200	400	"	"
3	Sóós Antal	1874	márcz.	17	"	1200	200	Zsitóváralja	tanítókép.
4	Holló Sándor	1874	nov.	17	"	1200	200	Léva	"
5	Szóllósy Lajos	1875	jul.	12	"	1200	200	Déva	"
6	Jaskó Károly	1875	szept.	5	"	1200	200	Sárospatak	"
7	Szarvasné Harrer P.	1876	jul.	14	r. tanítónő	200 1200	400	Budapest	tanítónőkép.
8	Piller György	1876	"	28	rend. tanár	1200	280	Szabadka	"
9	Bedő Dénes	1876	"	28	"	1200	200	Sz.-Keresztur	tanítóképez.
10	Decsy Géza	1876	szept.	10	"	1200	240	Arad	"
11	Mihalicska István	1876	"	10	"	1200	240	Igló	"
12	Hodinka Ágost	1876	"	17	"	1200	240	Sárospatak	"
13	Lazarics János	1877	máj.	13	"	1200	240	Déva	"
14	Kovássy Zoltán	1879	jun.	28	"	1200	240	M.-Sziget	"
15	Bárány Gyula	1879	jul.	9	"	1200	200	Csurgó	"
16	Szabó Lajos	1879	aug.	7	"	1200	400	Budapest	"
17	Kün Alajos	1879	"	7	"	1200	400	"	"
18	Nagy Iván	1880	febr.	19	"	1200	240	Losonc	"
19	Csepreghy Endre	1880	aug.	22	"	1200	240	Győr	tanítónőkép.
20	Tavassy Mária	1880	"	22	r. tanítónő	1200	400	Budapest	"
21	Sáfáry Irma	1880	okt.	9	"	1200	—	Lőcse	fels. leányisk.
22	Scherer Sándor	1881	jul.	3	rend. tanár	1200	200	Baja	tanítóképezd.
23	Riesz József	1881	"	19	"	1300	280	Sopron	fels. leányisk.
24	Bründl Ödön	1881	"	19	"	1300	280	"	"
25	Józsa Menyhért	1881	"	19	"	1300	280	"	"
26	Szánthó Károly	1881	"	20	"	1300	280	Pozsony	"
27	Klimkó Mihály	1881	"	20	"	1300	200	Lőcse	"
28	Scherer Sándor	1881	"	31	"	1200	200	Baja	tanítóképezde
29	Halasy Kálmán	1881	"	31	"	1200	280	Temesvár	"
30	Szondy János	1881	"	31	"	1200	240	Arad	"
31	Trombitás Gyula	1881	aug.	3	"	1200	400	Budapest	"
32	Krätsmar Béla	1881	"	23	"	1200	200	Modor	"
33	Beniczky Lajos	1882	"	9	"	1200	240	Losonc	"
34	Szobissek József	1882	szept.	12	"	1200	280	Kassa	fels. leányisk.
35	Gutkopp György	1882	okt.	10	"	1200	—	Budapest	tanítóképezde
36	Horváth József	1883	jul.	11	"	1200	200	Csurgó	"
37	Wollmann Elma	1883	"	19	"	1200	—	Pozsony	fels. leányisk.
38	Orbók Mór	1883	aug.	17	"	1200	280	"	tanítónőkép.
39	Kovács Sándor	1883	"	28	"	1200	200	Félegyh.	tanítóképezde
40	Baló József	1883	szept.	30	"	1200	400	Budapest	"
41	Miklós Gergely	1883	nov.	28	"	1200	—	"	"
42	Szentiványi Kottler D.	1884	jul.	28	"	1200	200	Lőcse	fels. leányisk.
43	Dach János	1884	"	28	"	1200	280	Pozsony	"
44	Kápolnai József	1884	"	29	"	1200	200	Léva	tanítókép.
45	Abrahám Sándor	1885	máj.	6	"	1200	400	Budapest	"

Rang. sz. m.	N é v	Jelenlegi				fizetés	lak- pénz	Állomás- hely	Jegyzet
		állomásra kineveztetett							
		év	hó	nap	minőség				
46	Barkóczyné Dömök A.	1885	jul.	20	rend. tanár	1200	—	M.-Sziget	fels. leányisk.
47	Belányi Tivadar	1885	»	29	»	1200	280	Pozsony	tanítónőkép.
48	Bod Péter	1885	szept.	29	»	1200	—	N.-Szeben	polgári iskola
49	Enyi László	1886	aug.	4	»	1200	240	Trencsén	fels. leányisk.
50	Hell Francziska	1886	»	4	»	1200	—	»	»
51	Miller Gyula	1886	»	21	»	1200	240	M.-Sziget	»
52	Lányi Ernő	1886	szept.	6	»	1200	400	Budapest	tanítóképző.
53	Kibedy Lajos	1886	okt.	5	»	1200	200	Déva	»
54	Rózsa János	1886	decz.	13	»	1200	200	Félegyh.	»
55	Bodroghy Gyula	1887	feb.	3	»	1200	240	M.-Sziget	»
56	Kertay Ede	1887	»	22	»	1200	240	Arad	»
57	Sztankovich János	1887	ápr.	14	»	1200	200	Modor	»
58	Tschürtz Oktávia	1887	jul.	4	»	1200	—	Sopron	fels. leányisk.
59	Krausz Sándor	1887	»	21	»	1200	280	Temesvár	tanítóképző
60	Koch Ferencz	1887	aug.	6	»	1200	280	Kolozsvár	»
61	Bányay Arpád	1887	szept.	7	»	1200	200	Csáktornya	»
62	Úgray János	1889	jun.	20	»	1200	400	Budapest	tanítókép.
63	Szabó Gábor	1889	»	20	»	1200	400	»	»
64	Sebestyénné Steina I	1889	aug.	13	»	{ 200 1200 }	400	»	»
65	Pókász Imre	1889	»	17	»	1200	240	Arad	»
66	Pechány Adolf	1889	»	28	»	1200	280	Pozsony	fels. leányisk.
67	Czigler Ignác	1890	jul.	28	»	1200	280	Kolozsvár	»
68	Biró Gyula	1890	aug.	6	»	1200	280	»	»
69	Szarvassy Margit	1890	szept.	6	»	1200	400	Budapest	tanítónőkép.
70	Báthory Lajos	1891	jan.	1	»	1200	200	Csurgó	tanítókép.
71	Berthóthy Károly	1891	»	23	»	1200	400	Fiume	fels. leányisk.
72	Cs. Papp József	1891	»	23	»	1200	280	Kolozsvár	»
73	Felméry Albert	1891	»	27	»	1200	200	Csáktornya	tanítóképezd.
74	Bakos Kálmán	1891	jul.	17	»	1200	200	Modor	»
75	Kovács Béla	1891	»	23	»	1200	280	Kolozsvár	»
76	Bittenbinder Miklós	1891	»	25	»	1200	280	Temesvár	fels. leányisk.
77	Putsch Tóbiás	1891	aug.	19	»	1200	—	Igló	tanítókép.
78	Travnik Zsigmond	1891	»	24	»	1200	240	Trencsén	fels. leányisk.
79	Boga Imre	1891	»	27	»	1200	240	M.-Sziget	»
80	Balázs Endre	1891	szept.	8	»	1200	240	Igló	tanítókép.
81	Snasel Ferencz	1891	decz.	22	»	1200	—	Budapest	»
82	Nendtrichné Hoffmann Jolán	1892	márcz.	29	»	1200	400	»	tanítónőkép.
83	Nagel Sándor	1892	jul.	13	»	1200	200	Baja	tanítóképezde
84	Möszl Gusztáv	1892	»	26	»	1200	280	Kassa	fels. leányisk.
85	Exner Leo	1892	aug.	24	»	1200	200	II.-M.-Vásárh.	óvónőképezde
86	Szilvácz Lajos	1892	»	24	»	1200	280	Sopron	fels. leányisk.
87	Versényi Gábor	1892	szept.	12	»	1200	280	Kolozsvár	tanító és tanítónőkép.
88	Bournáz János	1892	okt.	2	»	1200	280	»	fels. leányisk.
89	Bóbita Endre	1892	nov.	13	»	1200	280	Kassa	»
90	Horváth Antal	1893	jul.	20	»	1200	280	Temesvár	tanítóképző
91	Rusu Viktor	1893	aug.	7	»	1200	240	Losoncz	»
92	Radnay Bella	1893	szept.	1	»	1200	—	Budapest	tanítónőképző
93	Egner Adolf	1894	jan.	23	»	1200	200	Félegyház	tanítóképző
94	Krikk Jenő	1894	»	23	»	1200	200	Léva	»
95	Pethos János	1894	»	23	»	1200	200	Csurgó	»
96	Kirchner Béla	1894	márcz.	6	óvónőképzői tan.	1200	400	Budapest	tanfel.-h. beosztva

Rangszaám	N é v	J e l e n l e g i					Állomás- hely	Jegyzet	
		állomásra kineveztetett				fizetés			lak- pénz
		év	hó	nap	minőseg				
<i>X.</i>									
<i>fizetési osztály.</i>									
f) csoport.									
1	Nagy József	1869	decz.	15	zenetanár	{+200 800	210	Losonc	tanítóképezde
2	Rátkay János	1871	okt.	10	segéd tan.	1000	175	Zsivóvárja	"
3	Horváth Fábian	1872	"	7	zenetanár	800	245	Szabadka	tanítónőképző
4	Boér Gergely	1872	"	7	"	800	245	Kolozsvár	tanítóképezde
5	Bene Gyula	1872	"	7	"	800	175	Baja	tanítónőképző
6	Staab Lénárd	1875	szept.	5	"	800	210	Győr	"
7	Végler Gyula	1876	"	10	"	800	175	Sz.-Keresztur	tanítóképző
8	Gutané Oláh Mária	1877	"	1	r. tanítónő	800	210	Besztercebánya	fels. leányisk.
9	Odor Emilia	1879	máj.	18	"	1000	350	Budapest	"
10	Bossányiné Edvards E.	1880	aug.	11	"	{+200 1000	{ 350	"	"
11	Thoma Teréz	1881	jul.	27	"	800	{+25 175	Lőcse	"
12	Brundné Prohaszka Otília	1881	"	19	"	1000	245	Sopron	"
13	Menich Antal	1881	szept.	30	zenetanár	800	245	Pozsony	tanítónőkép.
14	Senyey József	1882	aug.	31	"	800	175	Déva	tanítóképezde
15	Berta Ilona	1883	jul.	24	r. tanítónő	1000	—	Budapest	tanítónőképz.
16	Décsei Janka	1883	aug.	16	"	1000	350	"	fels. leányisk.
17	Hoós János	1883	"	31	zenetanár	800	245	Temesvár	tanítóképezde
18	Zágróczy Jolán	1883	szept.	9	r. tanítónő	800	210	M.-Sziget	fels. leányisk.
19	Buzogány Mária	1885	aug.	3	"	800	350	Budapest	tanítónőkép.
20	James Anna	1885	"	5	"	1000	—	"	"
21	Ujváry Mihály	1885	"	15	segéd tan.	800	175	Sz.-Keresztur	tanítóképezde
22	Rauchmann Czeccil.	1885	okt.	14	r. tanítónő	800	—	Temesvár	fels. leányisk.
23	Benedekné Indali E.	1885	"	14	"	800	210	"	"
24	Bottkáné Platthy K.	1886	ápr.	14	"	800	210	Trencsén	"
25	Kvirselfd Irén	1886	aug.	4	"	800	210	M.-Sziget	"
26	Veres Ferencz	1886	szept.	1	segéd tan.	800	175	Sárospatak	tanítóképezde
27	Thaisz Lajos	1886	"	1	"	800	210	Losonc	"
28	Kolumbán Sámuel	1886	"	11	"	{+40* 800	—	Déva	*közt. díj
29	Poleretzky Jolán	1886	"	11	r. tanítónő	800	—	Budapest	tanítónőkép.
30	Bacherné Goldzieher Ilona	1886	nov.	11	"	1000	350	"	fels. leányisk.
31	Egan Lujza	1886	"	18	"	1000	350	"	"
32	Szóllóssy István	1887	feb.	3	segéd tan.	800	—	Arad	tanítóképezde
33	Hermann Teréz	1887	jul.	7	r. tanítónő	800	245	Pozsony	fels. leányisk.
34	Kasztner Mária	1887	"	7	"	800	245	"	"
35	Izsák János	1888	aug.	29	zenetanár	1000	210	M.-Sziget	"
36	Jurkoviczné Károlyi Ilona	1888	"	29	zene tanítónő	800	210	"	fels. leányisk.
37	Stauffer Emilia	1888	szept.	2	r. tanítónő	800	210	"	"
38	Beér Ferencz	1888	"	2	zenetanár	800	175	Csáktornya	tanítókép.
39	Vlahovitsné Indali S	1888	"	14	r. tanítónő	800	210	Trencsén	fels. leányisk.
40	Hódossy Béla	1989	jun.	30	zenetanár	800	175	Sárospatak	tanítónőkép.
41	Báthory József	1889	aug.	26	segéd tan.	800	210	M. Sziget	tanítóképezde
42	Serédy Ilona	1890	feb.	25	r. tanítónő	800	210	Besztercebánya	fels. leányisk.
43	Kernerné Holló Julia	1890	ug.	20	"	800	{+25 175	Lőcse	"

Rangsám	N é v	Jelenlegi					Állomás-hely	Jegyzet	
		állomásra kineveztetett				fizetés			lak-pénz
		év	hó	nap	minőség				
44	Hördöghné Holzinger Anna	1890	okt.	10	r. tanítónő	800	+25 175	Lőcse	fels. leányisk.
45	Barbare Adél	1891	jan.	23	»	800	350	Fiume	»
46	Strauch Gyula	1891	»	23	r. tanár	800	175	Félegyh.	tanítóképző
47	Sztankó Béla	1891	feb.	5	zenetanár	800	—	Budapest	»
48	Bobok Carola	1891	»	15	r. tanítónő	800	—	Pozsony	fels. leányisk.
49	Glünckl Ágost	1891	jun.	1	segéd tan.	800	—	Modor	tanítóképezde
50	Buzogány Ágnes	1891	jul.	16	r. tanítónő	1000	350	Budapest	fels. leányisk.
51	Stark Vilmos	1891	»	18	zenetanár	800	245	Kolozsvár	tanítónőkép.
52	Stepankó Albert	1891	aug.	3	»	800	210	Igló	tanítóképezde
53	Irsa Béla	1891	»	26	»	800	210	M.-Sziget	»
54	Vargyasné Petz V.	1891	szept.	1	r. tanítónő	1000	350	Budapest	fels. leányisk.
55	Kutyánszky Jenő	1891	»	2	s. tanár	800	—	Znióvárálja	tanítóképezde
56	Karoliny Mihály	1891	»	8	»	800	—	Igló	»
57	Keul Sarolta	1891	»	11	r. tanítónő	800	245	Kolozsvár	fels. leányisk.
58	Rösler Béla	1892	jan.	2	s. tanár	800	245	Temesvár	tanítókép.
59	Szegfi Ilona	1892	feb.	9	r. tanítónő	800	350	Fiume	fels. leányisk.
60	Klimkóné Kozmud Ilona	1892	»	13	»	800	25 175	Lőcse	»
61	Ott Mária	1892	jul.	13	»	800	245	Kolozsvár	»
62	Ganz Zsófia	1892	»	13	»	800	245	Kassa	fels. leányisk.
63	Bartal Sarolta	1892	»	13	»	800	245	»	»
64	Bellosits Bálint	1892	»	13	s. tanár	800	175	Baja	tanítóképezde
65	Heinrich Józsa	1892	»	23	r. tanítónő	800	—	Kolozsvár	tanítónőkép.
66	Litschauer Teréz	1892	»	23	»	800	—	Győr	»
67	Balajthy Ilona	1892	»	23	»	800	—	Szabadka	»
68	Kolacsovsky Elsa	1892	»	26	»	800	245	Kassa	fels. leányisk.
69	Lubinszky Emilia	1892	szept.	»	»	1000	—	Budapest	tanítónőképző
70	Mohar József	1892	»	»	s. tanár	800	—	Znióvárálja	tanítóképezde
71	Binder Laura	1892	okt.	2	r. tanítónő	800	245	Kolozsvár	fels. leányisk.
72	Butyka Vilma	1892	»	2	»	800	245	»	»
73	Horvay Ede	1892	»	»	s. tanár	800	—	Budapest	tanítóképző
74	Schlatterné Juhász Krisztina	1886	nov.	18	s. tanítónő	800	350	»	fels. leányisk.
75	Solyomné Roschberg Izabella	1887	decz.	15	»	800	350	»	»
76	Odor Henrietta	1892	feb.	25	»	800	350	»	»
77	Steinitzer Vilma	1892	aug.	24	r. tanítónő	800	—	H.-M.-Vásárhely	óvónőképző
78	Zelles Etelka	1892	»	26	»	800	350	Budapest	fels. leányisk.
79	Szegfi Emilia	1893	»	7	»	800	350	Fiume	»
80	Amberg József	1893	»	»	s. tanár	800	—	Budapest	tanítóképző
81	Duzs Mária	1893	»	24	r. tanítónő	800	—	S.-Szt.-György	óvónőképző
82	Duzs Ilona	1893	»	24	»	800	—	Eperjes	»
83	Fábián Károlyné	1894	jan.	12	»	800	245	Szabadka	tanítónőkép.
84	Nirnsee József	1894	»	12	s. tanár	+100 800	210	Losoncz	tanítóképző
85	Huzják Lukács	1894	»	12	»	800	175	Znióvárálja	»
86	Zöllner Erzsébet	1894	»	29	r. tanítónő	800	—	Budapest	tanítónőkép.
87	Tanfi Iván	1894	feb.	»	s. tanár	800	210	M.-Sziget	tanítóképző

Rangsám	N é v	Jelenlegi					Állomás-hely	Jegyzet	
		állomásra kineveztetett				fizetés			lak-pénz
		év	hó	nap	minőség				
<i>XI.</i>									
<i>fizetési osztály.</i>									
c) csoport.									
1	Kapitány János	1870	jun.	2	gyak. isk. tan.	700	150	Sárospat.	tanítóképző
2	Zomlory Emőd	1870	szept.	22	»	600	150	»	»
3	Bocskay Kristóf	1870	nov.	4	»	700	150	Baja	»
4	Adorján Miklós	1870	»	19	»	700	150	Csurgó	»
5	Czöndör Sándor	1870	decz.	23	»	700	20 210	Temesvár	»
6	Szánthóné Hahn R.	1871	nov.	9	»	700	210	Szabadka	tanítónőkép.
7	Szőke Antal	1871	okt.	13	tanító	600	150	Félegyh.	tanítóképző
8	Felméri Mózes	1872	márcz.	21	»	500	150	Sz.-Kereszt	»
9	Benedek Samu	1872	okt.	7	gyak. isk. tan.	700	—	Kolozsvár	»
10	Ulrich Vendel	1872	»	7	»	700	150	Znióvárallya	»
11	Solymosy Lajos	1873	aug.	5	tanító	600	210	Szabadka	tanítónőkép.
12	Stankovich Alajos	1873	szept.	16	gyak. isk. tan.	700	—	Modor	tanítóképző
13	özv. Barbaró Sarolta	1873	okt.	21	segéd tan.	500	—	Szabadka	tanítónőkép.
14	Vigh Ferencz	1876	jan.	27	tanító	600	150	Déva	tanítóképző
15	Józsa Károly	1876	aug.	8	»	600	150	Baja	»
16	Csiszárné Rittok I.	1877	»	22	segéd tan.	500	300	Budapest	»
17	Wagner Jozefin	1881	jul.	19	»	500	210	Sopron	fels. leányisk.
18	Belle László	1883	okt.	15	gyak. isk. tan.	700	150	Sz.-Keresztúr	tanítóképző
19	Papp Mária	1884	aug	14	»	700	210	Kolozsvár	tanítónőkép.
20	Gaál Imre	1884	»	24	tanító	600	150	Csáktornya	tanítóképző
21	Svarbi József	1884	szept.	15	gyak. isk. tan.	700	150	Léva	»
22	Ujházy Aladárné	1884	»	19	segéd tan.	500	180	M.-Sziget	fels. leányisk.
23	Reich Paula	1886	aug.	4	»	500	—	Sopron	»
24	Indali Ilona	1886	»	4	»	500	210	Temesvár	»
25	Deszáth Anna	1887	máj.	5	»	500	210	Pozsony	»
26	Hoszek Mária	1887	jul.	4	»	500	120	M.-Sziget	*köztar. díj
27	Zsigárdi Flóra	1887	aug.	31	»	500	—	Győr	tanítónőkép.
28	Buday Tekla	1887	szept	15	»	500	—	Pozsony	»
29	Kardhordó László	1888	aug.	29	gyak. isk. tan.	700	—	Félegyh.	tanítóképző
30	Szukováthy Ilona	1888	»	29	s. tanítónő	500	—	Győr	tanítónőkép.
31	Günther Anna	1888	»	29	»	500	—	Pozsony	fels. leányisk.
32	Granyiczany Dobrinovits Ella	1888	szept.	2	segéd tan.	500	180	Besztercebánya	»
33	Kovács Stefánia	1888	»	14	»	500	—	Kassa	»
34	Kruze Ernő	1889	nov.	9	tanító	700	100	M.-Sziget	tanítóképző
35	Schmidt Bertalan	1890	jan.	23	gyak. isk. tan.	700	180	»	»
36	Hajtmann Pál	1890	ápr.	18	»	700	150	Déva	»
37	Hanzély Irma	1890	okt.	4	segéd tan.	500	—	Sopron	fels. leányisk.
38	Watzesch Gizella	1891	jan.	2	»	500	—	Pozsony	»
39	Bock Szerafin	1891	jul.	23	zenetan.	500	—	Sopron	»
40	Csik Mária	1891	»	25	segéd tan.	500	—	M.-Sziget	»
41	Benkő Kálmán	1891	aug	5	gyak. isk. tan.	700	180	Arad	tanítóképző.
42	Belitzky Gusztáv	1891	»	19	»	700	180	Igló	»
43	Carivin Piroska	1891	szept.	11	segéd tan.	600	300	Fiume	fels. leányisk
44	Pischl Ida	1891	nov.	14	»	500	—	Kolozsvár	tanítónőkép.

Rangsám	N é v	Jelenlegi					Állomás- hely	Jegyzet	
		állomásra kineveztetett				fizetés			lak- pénz
		év	hó	nap	minőség				
45	Békéssy Lila	1891	jul.	13	segéd tan.	600	210	Kolozsvár	tanítónőkép.
46	Ila Mária	1891	»	13	»	500	—	»	fels. leányisk.
47	Schvarcz Irén	1891	»	13	»	500	210	Kassa	»
48	Moldován Anna	1891	aug.	23	»	500	—	Lőcse	»
49	Zelenka János	1891	»	23	gyak. isk. tan.	700	180	Losonc	tanítóképző
50	May Emilia	1891	»	23	segéd tan.	500	—	Kolozsvár	tanítónőkép.
51	Meiszner Regina	1892	jan.	31	»	500	—	Kassa	fels. leányisk.
52	Bock Julia	1892	szept.	7	»	600	210	»	»
53	Tossek Helén	1892	»	8	»	600	—	Budapest	tanítónőkép.
54	Pákh Berta	1892	okt.	24	»	600	—	»	»
55	Paksy Győző	1893	aug.	2	gyak. isk. tan.	500	150	Csáktornya	tanítóképző
56	Freyler Berta	1893	»	7	segéd tan.	500	—	Bosztortozobánya	fels. leányisk.
57	Glücklich Vilma	1893	»	7	»	500	300	Fiume	»
58	Tedechi Borbála	1893	»	7	»	500	—	Temesvár	»
59	Wächter Etelka	1893	»	17	»	500	—	Trencsén	»
60	Kalmár Jolán	1893	»	18	»	500	—	Lőcse	»
61	Barkáts Mária	1893	szept	2	»	500	—	Budapest	tanítónőkép.
62	Schmidt Gizella	1893	»	2	»	500	—	»	»
63	Weisz Róza	1893	»	4	»	500	—	»	»
64	Laczkovich Ilona	1893	»	14	»	500	—	Temesvár	fels. leányisk.
65	Korányi Sarolta	1893	»	24	»	500	—	Budapest	tanítónőkép.
66	Halmi Béla	1893	»	28	rajz- és ipartan.	500	—	Temesvár	tanítóképző
67	Schuch Kamilla	1893	okt.	12	segéd tan.	500	—	Btánya	fels. leányisk.
68	Mangesius Mária	1893	»	17	»	500	—	Temesvár	»
69	Bánóczy Róza	1893	»	30	gyak. isk. tan.	500	180	Győr	tanítónőkép.
70	Bartók Béláné	1894	ápr.	4	»	500	210	Pozsony	»

NÉPOKTATÁS.

A magyar nevelők pünkösdi ülése.

Az idei piros pünkösöd emlékezetes marad a magyar tanférfiak évkönyveiben. Zászlóbontás történt az 1896. évi ezredéves ünnepélynek a magyar tanítói kar részéről méltó módon való megülése tárgyában. Jól esik lelkünknek, hogy az egybegyülteket mind igazi lelkesedés hatotta át s az eszmét mindenki helyeselte. Ma már kétséget nem szenved, hogy az egyetemi tanártól kezdve le a legkisebb falú tanítójáig mindenki szükségét érzi annak, hogy a különböző tanítói körök érintkezzenek egymással. Az iskolákat és tanerőket nem egymástól elválasztani, de szorosabb összeköttetésbe hozni a feladat. Magyarország közoktatásával foglalkozó minden rendű és rangú bajnok küzdjön egy táborban, hogy egyesült erővel annál hatalmasabb és biztosabb legyen a haladás. A szó elhangzott, az eszme feltűnt, most már tetet kell öltenie az ígének.

A lelkesedés nem ismer akadályt. Az idei pünkösdi ülés biztató jelek között folyt le. Az értekezlet tagjai lelkes szószólóivá lesznek az egyesülésnek s így a siker el nem maradhat, a győzelem, a diadal biztos.

Az új városháza tanácstermében pünkösöd hétfőjén d. e. 10 órakor nagy számmal gyűltek egybe tanítók és tanárok egyaránt. A jelenvoltak közül a következőket sikerült feljegyeznünk:

a) **Vidékiek:** Bertalan Vincze, Csik János (Arad), Ferenczy János, (Szeged), Győry Endre (Tápió-Süly), Keviczky Ferencz (Szegvár), Király Károly (N.-Szöllős), Kleckner Alajos dr. (Kassa), Lehóczky József (Rudóbánya), Páthy Károly (Újpest), Szalontai Sándor, Sziklay P. Gyula (Déva), Tormássy Sándor, Vass Mátyás (Szeged), Volenszky Gyula (Torda) stb.

b) **Budapestiek:** Almásy János, Barna Jónás, Beke Manó dr., Benke Elek, Böngérfi János, Csengeri János dr., Csukási Fülöp, Dorog-sághy Dénesné, Falvay Antal, Fejes Antal, György Aladár, Gyulay Béla dr., Hajós M., Hauzer F., Heinrich Gusztáv dr., Herczog Sarolta, Jeny József, Kapi Rezső, Kerékgyártó Elek dr., Kiss Béla, Kornfeld Gyula, Kozocsa Tivadar, Lakits Vendel, Léderer Ábris, Luttenberger Agost, Magdics Károly, Maislis Ferencz, Meszlényi Zoltán, Minke Béla, Mousong Géza, Nagy László, Neiger S., Patacsics János, Radó Vilmos, Reif J., Schneider J., Schön József., Schvetz Vilmos., Sziklay Béla, Sztankó Béla, Tárnok Károly, Tóth József, kir. tanfelügyelő, Trájtler Károly, Vajdafy Gusztáv., Volf György, Wénisch I. stb.

Az ülést Lakits Vendel, az országos bizottság fáradhatatlan elnöke nyitotta meg, a ki lelkes szavakkal ecseteli szükségét annak, hogy az ezredéves ünnepélyen a tanítók és tanárok közös gyűlést tartsanak. Az értekezlet elnökéül Heinrich Gusztáv dr. egyetemi tanárt, az orsz. közoktatásügyi tanács és a paed. társaság elnökét ajánlván, Heinrich el is foglalta az elnöki széket s felkérte Lakitsot, hogy tegyen jelentést az eddigi mozgalomról.

Eddig 22 helyről érkezett értesítés. A mai értekezletre képviselőket a következők küldöttek:

1. M. paed társaság: Heinrich Gusztáv dr., Badics Ferencz dr., Csengeri János dr., Volf György és Gyulai Béla dr. tagokat.

2. A magyarországi tanítók Orsz. Bizottsága: Lakits Vendelt, Szabó Lászlót.

3. Eötvös-alap: Péterfy Sándort.

4. Tanítóképző int. tanárok orsz. egyes.: Nagy Lászlót, Radó Vilmost, Kozocsa Tivadart, Sztankó Bélát, György Aladárt.

5. Magyarorsz. Tanítók orsz. Arvaház egyes.: Tóth József kir. tanfelügyelőt.

6. Mária Dorottya-egyes.: Dorogsághy Dénesné, Herczog Sarolta, Freund Vilma, Komáromy Erzsébet, Nemeckay Irma tagokat.

7. Orsz. izr. tanító egyes.: Kornfeld Gyulát, Csajághy Bélát, Mandel Bernátot, Stern Abrahámot, Barna Jónást.

8. Kassai kir. jogakadémia: Kleckner Alajos dr., igazgatót.

9. Aradvid. Tanítóegyl.: Csík Jánost.

10. Háromszékm. tanítótest: Nagy Károly árvaházi igazgatót.

11. Hunyadm. tanítótest. Boga Károlyt, Sziklay P. Gyulát.

12. Tápiószőlői tanítói kar: Györy Endrét.

13. Csongrádm. ált. tanítótest.: Ferenczy Jánost, Vass Mátyást, Keviczky Ferenczet.

14. Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunm. ált. tanítótest.: Páthy Károlyt, Szalontay Sándort, Tormássy Sándort.

15. Torda-aranyos megyei tanítótest.: Volenszky Gyulát, Schmidt Rezsőt.

16. Polgári isk. tanítók orsz. egyes.: Hahóthy Sándort.

17. Felső nép- és polg. isk. tan. egyes.: Gyertyánffy Istvánt.

18. Bpesti tanítótest.: Schön Józsefet.

19. Népn. bp. egyes.: Hajós Mihályt.

20. Bpesti budai tanítóegyl. Somlyay Józsefet.

21. Bpesti ág. hitv. evang. tanítói kör: Falvay Antalt, Luttenberger Ágostont és Kurz Samut.

Távolmaradásukat a következők mentették ki:

Péterfy Sándor, Szőke István, Kurz Samu, Hahóthy Sándor, Varga István, Sretvizer Lajos, Málnai Mihály és Komáromy Erzsébet.

A jelentést köszönettel tudomásul vették s azután Nagy László tanítóképzőintézeti tanár vette át a szót, a ki az ezredéves ünnepély megülvése tárgyában tett indítványt. Előbb azonban nagy tetszés között bővebben indokolta javaslatát.

Mindenekelőtt föltette a kérdést: Van-e szükség a tanítók és tanárok együttes tanácskozására. Nyomban megadta a feleletet: igenis van.

Szükség van első sorban az 1896-ban tartandó nagy nemzeti ünnepély szempontjából. Illő, hogy a nevelés-tanítás emberei nagyszabású gyűlést tartsanak az ezredéves kiállításkor. E kiállítás nemzeti jellegének azonban csak nemzeti jellegű congresszus felel meg.

Ezen gyűléshez jelentős közoktatási érdekek fűződnek. Ismeretes, hogy a magyar tanítóvilágban az összetartozás érzete igen laza. A különböző iskolanemek tanítói és tanárai egymással egyáltalán nem érintkeznek. Egyesületekre vannak széttagolva, amelyek egymást nem támogatják. Ennek a széttagoltságnak káros következményei vannak. Ilyen a tanítói közszellem hiánya, ellenben kifejlődött a kaszt-szellem. A különböző iskolanemek tanítói egymástól elzárkoznak s egymás munkáját nem becsülik eléggé. Beszélnek külön népoktatási szellemről s külön tudományos szellemről s úgy állítják azokat egymással szembe, mint ellenségeket. Nincs életerős, egészséges, egységes tanítói közszellem Magyarországon.

A széttagoltságnak másik következménye a tanítói egyesületi életnek pangása, sőt itt-ott szétbomlása. Ez is onnét van, mert nem táplálja azokat az erős tanítói közszellem, közlekedés. A tanítói társadalom ezen széttagoltsága meglátszik az iskolákon is. Nincs meg az egyes iskolák között az átmenet. Így pl. az el. isk. és középisk. oktatási rendszere nagyon eltérő egymástól, a középiskolából sincs meg a kellő átmenet az egyetemre. Iskolai rendszerünk nem alkot oly fokozatot, a melyen a fejlődő ifjú nagyobb rázkodtatások nélkül juthatna keresztül.

Egyéb közoktatási érdekek is megkívánják az együttes tanácskozást. Vannak kérdések, amelyek közösek, s a melyek azért megkívánják a közös tanácskozást. Ezek eddig is azért nem nyertek elintéztést, mert mindegyik egyesület és testület külön tanácskozott róluk.

Ilyen pl. a magyar nyelv ügye. A magyar állam hivatalos nyelve még mindig nem nyert eléggé érvényt és hatalmat az iskolákban. Még mindig vannak felső és középfokú iskolák is, amelyekben a tanítás nyelve nem magyar. Ilyen a tanár- és tanítóképzés ügye. Minden szakra, pl. a jogi, az orvosi, a mérnöki pályára való kiképzés sokkal rendezettebb, mint a tanári pályáé. Külön képzik a középiskolai, külön a polgáriskolai tanárt, külön a népiskolai tanítót. Némely iskolák tanárját meg sehol sem képzik. Itt az ideje, hogy egységes alapon teremtsük meg a tanárképzést. Különben az összes tudományos pályákra való kiképzés sem kielégíthő, sokan hangoztatják az egyetemi oktatás reformját.

Egész oktatási rendszerünk nem kielégítő. Mondhatni, hogy amennyi jót teszünk vele, annyit rontunk is általa. Ez is gyökeres átalakításra vár.

Állami törvényeink gyökeres átalakítása küszöbön áll. Ez a közoktatási törvények gyökeres reformját is maga után fogja vonni. Fontos azon általános elvek megállapítása, a melyek szerint közoktatási szervezetünk reformálandó. Különösen fontos az iskolák és az állam egymáshoz való viszonyának a kijelölése. Meg kellene határozni az államosítás elveit és határait.

Vannak-e a magyar tanítói testületnek közös érdekei, amelyek szükségessé tennék a közös tanácskozást? Az anyagi érdekek igen eltérők. Ezek tehát kevésbé közösek. De a szolgálati érdekek közösek, mert mindnyájan tanítással foglalkozunk. Habár jellegben és fok-

ban különbözik is hivatalunk, szükséges, hogy az egyetemek, a felső iskolák és az alsóbbfokú iskolák tanítói egyformán független, önálló testületet alkossanak.

A közoktatási kormányzat is reformra szorul, mert jelenlegi szervezetében csak félkézzel szolgálja a közoktatást.

Nőnevelésünk ügye legalább egy szempontból messze mögötte marad a modern államok nőnevelésétől; képzett nőink ki vannak zárva az egyetemről s útjuk nem szabad a tudományos pályákra.

Nagy hiányát érezzük egy nagy, minden szakot magában ölelő pedagógiai könyvtárnak, valamint egy nagyobb szabású pedagógiai könyvkiadó vállalatnak.

Mindezek a kérdések az 1896-ban tartandó közoktatási gyűlés programját képezhetik. A gyűlés az összes iskolanemeket foglalja magában a kisdédóvótól az egyetemig.

Mi a legközelebbi feladat?

Küldjünk ki egy előkészítő-bizottságot, a mely az egyetemes gyűlés szervezetére vonatkozó programot kidolgozza. Határozza meg, hogy az szabad gyűlés legyen-e, vagy képviseleti alapon tartassék? Hány szakosztálya legyen a nagygyűlésnek? Hogyan legyenek képviselve az összes tanítói és tanári egyesületek az országos kiállításon? Őszszel aztán hívja össze a szervezkedő nagygyűlést.

Elődeink 1848-ban tudtak egyesülni és megtartották az első egyetemes és közös magyar tanítói közgyűlést. Ennek a közgyűlésnek még ma is észlelhetők a nyomai, következményei. A mai viszonyok éppen annyira parancsolók ilyen gyűlés tartására, a minők voltak 46 évvel ezelőtt.

Végül a következőket indítványozta:

1. Az értekező mondja ki, hogy Magyarország ezeréves fennállásának emlékére, 1896-ban egyetemes tanítói és tanári közgyűlés tartassék, a mely lehetőleg az összes közoktatási intézeteket felölelje.

2. Az értekező a cél megvalósítására előkészítő bizottságot küld ki. Ezen előkészítő bizottság feladata az egyetemes gyűlés általános szervezetéről, szakosztályairól tervezetet készíteni; a tanítói s tanári egyesületeket és testületeket csatlakozásra felszólítani, az illetékes helyeken a gyűlés sikere érdekében a kellő lépéseket megtenni, végre a tanítói és tanári egyesületeknek a kiállításon való együttes részvétele tárgyában tervezetet kidolgozni.

3. Az előkészítő bizottság az őszszel hívjon össze szervező gyűlést.

Az értekező harsány éljenzéssel és élénk helyesléssel fogadta az előadónak eszmékben gazdag előadását.

Király Károly nagyszöllősi polg. isk. tanár kívánja, hogy az ezredéves ülést körültekintéssel készítsük elő. Szerinte három alapot kell megteremténi, a melyen a jövő biztosan nyugodjék. 1. Szükséges az egyetértés, a kölcsönös tisztelet és becsülés a tanférfiak részéről. 2. Biztosítanunk kell az egész testület erkölcsi és anyagi existenciáját. 3. Fel kell karolnunk a magyar nyelv ügyét. Különben elfogadja Nagy L. indítványát.

Csík János aradi tanítói nemzetközi ped. kongresszust óhajt, de Lakits Vendel felvilágosítja, hogy ez már meghaladott álláspont, mivel az orsz. bizottság mult évi szeptembertől nagygyűlése már elhatározta, hogy 1896-ban egyetemes tanítógyűlést és egyetemes tanítói és tanári közgyűlést tart. Most csak ez utóbbról lehet szó.

Léderer Ábrahám kifejti, hogy a nevelésügyet az egész társadalomnak kell előmozdtítani. Indítványozza, hogy a közművelődésügyi egyesületek és a munkásegységek vezetőit is hívják meg a gyűlésre.

György Aladár abból az elvből indul ki, hogy a ki sokat marcol, keveset szorít. Az emberbaráti intézetek igazgatói és tanítói eddig is meghívták a tanácskozássra. De a munkásvezérek és a közművelődésügyi egyesületek vezetői nem tanfériak. Mi pedig 1896-ra csak a magyar tanfériak gyűlését tervezzük. Ajánlja, hogy a magyar pedagógusok egyetemes gyűlésének előkészítő bizottságát a jelenlevők közül alakítsák meg. A bizottság azután a szükség szerint kiegészítheti magát.

Schön József szerint az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy ha egyetemes gyűlések szakosztályokra oszlanak és külön-külön tárgyalnak: a szerves összefüggés hiányzik. A milleniumi egyetemes gyűlés pedig kiválóan arra hivatott, hogy az egyes közoktatási tanintézetek közt a szerves összefüggést megteremtse. Ezért ellene van a tanintézetek szerint alakuló szakosztályoknak.

Kozocsa Tivadar üdvözli a magyar pedagógusok ezen első értekezletét a tanítóképző intézeti tanárok s a felső nép- és polgáriskolai tanítók egyesületei nevében; elfogadja Nagy L. indítványát és az elők. bizottság figyelmébe már most ajánl három tételt. 1. Teremtünk tanítói közvéleményt a társadalomban. 2. Karoljuk föl a magyar nyelv kérdését. 3. Gondoskodjunk az iskola és élet közötti kapcsolóról.

Bertalan Vincze a katolikus tanítók nevében üdvözli az értekezletet és kívánja, hogy a kath. tanfériak közül is többet válasszanak meg az előkészítő bizottságba. A kiküldendő bizottság figyelmébe ajánlja a következő kath. vezérférfiakat: Komlóssy Ferencz, Petrovác József, Dreisziger Ferencz, Lehóczky József, Barabás György.

Az elnök rögtön megnyugtatta a felszólalót, hogy a munka terén mindenkit szívesen látnak s a nevezett tanfériákat a kiküldendő bizottság figyelmébe ajánlja.

Ezután szavazásra került Nagy László indítványa, melynek mind a három pontját elfogadta az értekezlet azzal a hozzáadással, hogy a tanácskozás folyamán felmerült nézetek szintén az elők. bizottság figyelmébe ajánlatnak. Az elők. bizottság felkiáltás utján a következőleg alakult meg: Heinrich Gusztáv dr. (elnök), Nagy László (titkár), Böngérfi János (jegyző), Lakits Vendel, Volf György, Tóth József kir. tanfelügyelő, György Aladár, Dorogszághy Dénesné, Gyulay Béla dr., Schneider János, Beke Manó dr., Radó Vilmos, Kozocsa Tivadar, Bertalan Vincze, Luttenberger Ágost, Léderer Ábrahám, Csengeri János dr., egyetemi tanár.

Még Léderer Ábrahám mondott az értekezlet nevében köszönetet

az elnöknek a tapintatos vezetésért. Aztán az értekezlet az elnök élénk élettelésével végződött.

A munka azonban még csak most veszi kezdetét. Az egyesületeken és testületeken a sor, hogy az országos bizottság által megindított mozgalomhoz szívvvel-lélekkel csatlakozzanak. Számítunk minden egyes tanférfiúra, az öregekre úgy, mint a fiatalokra. De ne szalmátűz hevítsa a kebleket, hanem az egyszerűet nemességja égjen olthatatlanul a szívekben.

Böngérfi Fános.

ISMERTETÉSEK.

Románia közoktatása.

(Folytatás.)

IV.

Tan- és óratervek.

E) *A városi tanító- és tanítónőképzőben.*¹

V. Természetráaj.

I. osztály. Hetenkint 1 órán.

Allattan. I. évharmad. Szervezet, állati- és növényi. Az állati szervezet jellege s működése. Az ember. Szervezete és szerveinek működése.

II. évharmad. Idegrendszer és működése. Érzékszervek s működésök. Embert fajok s jellemzésök. A kutya, denevér, sün, elefánt, ökör, sertés, ló, fiahordó, csőrönd, bálna, hangyász ismertetése s ezek alapján az illető rendek jellemzése. Általános jellemzése, leírása s összehasonlítása az egyes rendeknek. Az emlősök embriológiájának elemei.

Növénytan. III. évharmad. A növények szervei és azoknak működése. A paszuly. Magva, belső és külső alakja. A csírázás és felteletei. A csíra, a gyökér hosszönvése, képző, vezető és összekötő szövet. A gyökér és törzs, nemeik, működésök s felosztásuk. A levél szerkezete és működése. A növény rövid élettana. A virág részei és rendeltetésök. A páfrány, alakja, szerkezete, szervei s azok működése. A kryptogamok összehasonlítása s jellemzése.

II. osztály. Hetenkint 2 órán.

I. évharmad. A tyúk. Leírása, szerveinek boncz- és élettana. Az emlősök és madarak összehasonlítása. A krokodil. A hullók jellemzése, összehasonlítása s rokonsága a madarakkal, összehasonlításuk az emlősökkel. A béka és ponty, leírásuk, jellemzésök s osztályaiknak összehasonlítása.

¹ Ilyenek vannak férfiak számára Bucuresciben, nők számára Bucuresciben és Craiovában; a jási- városi tanítónőképzőt felsőbb tanítónőképzővé alakították át.

II. évharmad. A rák, cserebogár, csiga, giliszta, comatula, kákó (hydra) és ázalagok leírása s osztályaik jellemzése. A gerinczesek és gerincztelenek összehasonlítása. Az állatország általános jellemzése s összekötő kapocs különféle osztályai között.

Növénytan. A mohok, gombák és moszatok leírása s jellemzése, összehasonlításuk. A növényország összehasonlítása az állatországgal.

Csak a jellegzetes egyedek tanulatnak meg, még pedig bonczolt állatok, vázak, borszes és görcsövi preparátumok alapján, a többi egyed csak megemlítetik.

III. osztály. Hetenkint 1 órán.

Földismé, mint a falusi tanítóképzőkben.

VI. Ének.

I. osztály. Hetenkint 2 órán.

a) Gyakorlatok a hangadó szerv előkészítésére. Hangadás *a, e, o* hangzókon. A lélekzetvétel szabályozása. A hangszínezet (jelleg) különböző hiányainak javítása. A hangadás a legjobb hangoknál kezdődik s egy oktávaig folytatódik. A gyakorlás egyenként, azután 4—6 növendékből álló csoportokkal történik. Az egyszerű összekötés gyakorlása 2, 3, 4 egész 8-ig terjedő egyenlő időértékű, fokozott hangokon. *b*) Az elmélet elemei. Hangnem, kulcs, jegyek, változások. Jegyolvasás *sol*-kulcsban. Chromatikus hanglépcső. A kis és nagy diatomicus hanglépcső. A nagy hanglépcsőben foglalt hang közök: *do* major, *sol* major, *fa* major és *la* minor hanglépcsők.

A hangjegyek és szünetek értéke a nyolczadig bezárólag; a hangjegyek értékét növelő jegyek.

A mozgásról és méretekről. $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ méretek. A nagy- és kis másod hangközének helyes hangoztatása; hangoztatási gyakorlatok a kis- és nagymásod hang közeiben.

II. osztály. Hetenkint 2 órán.

A nagy és kis hanglépcsők képzése, kiindulva bármely hangjegyből. Rövidebb értékek, triolet, sistolet. $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$ méretek. A nagy- és kisharmad hangközének helyes hangoztatása; gyakorlatok ebben. A hangközök teljes elmélete. A hanggépezet fejlesztése fokozott gyakorlattal; 20 iskolai ének.

III. osztály. Hetenkint 2 órán.

$\frac{9}{8}$, $\frac{12}{8}$, $\frac{3}{2}$, $\frac{6}{4}$ méretek. Összekötőjegy. Kifejezési jegyek. Hangoztatási gyakorlatok a 4-ed, 5-öd és 6-od hangközökben. Hangszerv gyakorlása; 20 iskolai ének.

IV. osztály. Hetenkint 2 órán.

Az egész elmélet ismétlése. Hangoztatási gyakorlatok a 7-ed és 8-ad hangközökben. Hangszerv gyakorlása; 20 iskolai ének.

V. osztály. Hetenkint 1 órán.

Összhangzatos éneklés valamennyi osztálylyal 4 szólamban s az iskolai énekek gyakorlása.

VII. Hegedű.

A gyakorlatok a hegedűn hanggal a nem bírók s nem éneklőkre nézve kötelezők a többiekre nézve nem.

VIII. Kézimunka.

A városi tanító- és tanítónőképzők kézimunka tananyagai ugyanazok, mint a falusi tanító- és tanítónőképzőkéi.

IX. A tanítás gyakorlása

(Gyakorlóiskola.)

Az új népoktatási törvény értelmében minden tanító- és tanítónőképző mellé gyakorlóiskola állítandó.

A bucuressi-i városi tanítóképző gyakorlóiskolája városi elemi fiiskola; a falusi tanítóképzők gyakorlóiskolái vagy városi-elemi iskolai jellegű fiiskolák vagy felsőbb falusi-elemi-fiiskolák (felsőbb népiskolák), a szerint, a milyen helyen van az illető tanítóképző. Ahol a gyakorlóiskola a városi iskola jellegével bír, ott, valahányszor erre szükség van, valamennyi osztály tanítványaiból egy alkalmi osztatlan iskolát álltanak össze.

Igy szervezik a falusi és városi tanítónőképzők gyakorlóiskoláit is.

A gyakorlóiskolák tanítószemélyzete áll: egy igazgatóból, városi vagy falusi tanítókból és a tanítóképző V. osztályának növendékeiből. A gyakorlóiskola igazgatója rendszerint az illető tanítóképző nevelés-tani tárgyainak tanára. A városi tanítóképzők melletti gyakorlóiskolának legalább két tanítója van, egy az I. és II. s egy a III. és IV. osztály vezetésére; a falusi tanítóképzők melletti városi iskolai jellegű gyakorlóiskolának szintén külön tanítója vagy az I. és II. és külön a III. és IV. osztály vezetésére; a falusi elemi iskolai jellegű gyakorlóiskolák valamennyi osztály vezetésére két tanítóval bírnak. Ezen városi és falusi tanítóit, a gyakorlóiskoláknak az illető képző legjobban végzett növendékeiből nevezik ki s az elsők a városi tanítók számára rendszeresített fizetésen kívül, a mennyiben a képző helyisége megengedi, teljes ellátásban is részesülnek; a falusi tanítók pedig 150 leu = 67.5 frt havi fizetésben és a képzőben teljes ellátásban is. Lakást csak akkor kaphatnak a képzőben, ha nótelenek. Ilyen s így díjazott tanítószemélyzettel vannak ellátva a tanítóképzők melletti gyakorlóiskolák is.

A tanító- és tanítónőképzők V. osztályainak növendékei a gyakorlóiskola igazgatója által megállapított ciclus szerint csoportokra osztva, gyakoroltatnak a gyakorlóiskolai osztályok vezetésében.

A gyakorlóiskolák igazgatói minden ügyben, a mely ezen iskolákat illeti, közvetlen összeköttetésben állanak a kerületi tanfelügyelőkkel, kik egyedül gyakorolják a képzők melletti gyakorlóiskolák felett az ellenőrzést; jelen vannak a gyakorlóiskolai tanításokon s mintaleczkéket s értekezéseket tartanak a képző V. osztályának növendékeivel s az illető tanítókkal, a gyakorlóiskolában hetenként 6—8 órát

töltenek, nem számítva azon órákat, melyeket a tanítóképzőkben adni kötelesek.

A gyakorlóiskolák külső és belső rendjét egy az illető igazgató által összeállított és a kerületi tanfelügyelők felterjesztésére a miniszterium által véglegesen jóváhagyott szabályzat állapítja meg.¹

Azon esetben, ha a képző helyisége nem engedné meg a gyakorlóiskolának felállítását közvetlen intézetben, a tanítás gyakorlása egy, a kerületi tanfelügyelő ajánlatára a miniszterium által kijelölt nyilvános iskolában történik, mely nyilvános iskolát aztán a rendes gyakorlóiskolákhoz hasonlóan igazgatják.

A képzők melletti gyakorlóiskolákra vonatkozó intézkedések érvényesek azon gyakorlóiskolákra is, melyek a papnöveldek mellett vannak felállítva.

Városi tanítóképzők óraterve.

Folyó szám	Tárgyak	I.	II.	III.	IV.	V.	Megjegyzések
1	Hittan	2	1	1	1	—	
2	Román nyelv	4	3	2	2	I	
3	Latin nyelv	2	1	1	1	I	
4	Francia nyelv	3	3	2	2	I	
5	Német nyelv	3	3	2	2	I	
6	Bölcsészet- és neveléstan	—	2	2	2	I	
7	Tanítási gyakorlatok	—	—	—	2	12	
8	Történelem	2	2	2	2	—	
9	Mennyiségtan	2	2	2	2	I	
10	Természet- és vegytan	—	—	2	2	I	
11	Természetrajz	2	2	1	—	—	
12	Földrajz	—	2	2	1	—	
13	Egészségtan és népies gyógyászat	—	—	—	—	2	
14	Rajz és szépírás	2	2	2	2	I	
15	Ének	2	2	2	2	I	
16	Hegedű	1	1	1	1	—	
17	Testgyakorlás	2	2	2	2	I	
18	Katonai gyakorlatok	2	2	2	2	I	
19	Kézimunka	2	2	2	2	I	
	Összesen	31	32	30	30	26	

¹ Mihelyest megjelenik s megszerezhető lesz, közölni fogom.

A városi tanítónőképzők óraterve.

Folyó szám	Tárgyak	I.	II.	III.	IV.	V.	Megjegyzések
1	Hittan	2	1	1	1	—	
2	Román nyelv	4	3	2	2	1	
3	Francia nyelv	3	3	2	2	1	
4	Német nyelv	3	3	2	2	1	
5	Bölcsészeti- és Neveléstan	—	2	2	2	1	
6	Tanítási gyakorlatok	—	—	—	2	12	
7	Történelem	2	2	2	2	—	
8	Mennyiségtan	2	2	2	2	1	
9	Természet- és vegytan	—	—	2	2	—	
10	Természetrajz	2	2	1	—	—	
11	Földrajz	—	2	2	1	—	
12	Egészségtan és népies gyógyászat	—	—	—	—	2	
13	Házgazdaságtan	—	—	—	—	1	Az igazgatónő tartja.
14	Szépírás, rajz	3	3	3	3	2	
15	Ének	2	2	2	2	1	
16	Hangszer	1	1	1	1	—	
17	Testgyakorlás	2	2	2	2	1	
18	Kézimunka	5	5	4	4	2	
Összesen		31	33	30	30	26	

Képesítő vizsgálatok a falusi és városi tanító- és tanítónőképzőkben.

A tanítóképzők teljes évfolyamainak bevégezése után valamennyi képző növendékei oklevél nyerhetése végett a képzőkben előadott tantárgyakból általános vizsgának vetik alá magukat. Ezen vizsgálat írásbeli, szóbeli és gyakorlati részből áll.

Az írásbeli vizsgálat minden tanítóképző székhelyén a közoktatási miniszterium megbízottjának elnöklete alatt történik s áll:

1. két mennyiségtani feladatból: egy számtani és egy gyakorlati mértaniból;

2. egy románnyelvi feladatból (történelmi tárgyú);

3. Valamely általános használásban lévő tárgy szabadkézi rajzolásából.

A városi- tanító és tanítónő képesítő írásbeli vizsgája a fentiekén kívül meg van még toldva:

1. egy természet- vagy vegytani feladattal.

2. egy fordítással románból valamely tanult idegen nyelvre.

Az írásbeli vizsgálatok tárgyai az ugyanazon fokú tanító- és

tanítónőképzőkben ugyanazok. Azokat a népoktatás országos tanfelügyelőjének felterjesztésére, a közoktatási miniszter határozza meg s lepecsételve küldi az írásbeli képesítő vizsgák vezetésére általa kinevezett biztosokhoz, a különböző tanítóképzők székhelyeire.

Az írásbeli dolgozatokat Bucuresciben a miniszterium által minden évben e célra kinevezett két bizottság — egy falusi s egy a városi tanító és tanítónők számára — vizsgálja meg.

Ezen vizsgálóbizottságok az illető tanítóképzők tanáraiból állanak a miniszterium által kinevezett biztosok elnöklete alatt.

Senki sem bocsátható szóbeli vizsgára, ha nem kapott a románnyelvből és mennyiségtanból írásbeli dolgozatára legalább 7-et s a többire legalább 6-ot.

Az írásbeli vizsgálatot sikeresen kiállott jelöltek *Bucuresci-be hivatnak s a fentebb említett vizsgálóbizottságok előtt tessik le a szóbeli vizsgát.*

A szóbeli vizsgán a jelöltek rögtönzött kérdésekre felelnek; ezen kérdések azonban csak a tanítóképzők tanterveiben előírt tárgyak anyagának fontosabb részeire vonatkozhatnak.

A nőjelöltek a kézimunkából is tesznek vizsgát; a férfijelöltek pedig bemutatják a vizsgálóbizottságnak a képzők műhelyeiben általuk készített munkákat.

Képesítettnek csak azt nyilvánítják, a ki a vizsga valamennyi tárgyából — ideértve az írásbeli dolgozatokra s a gyakorlati tanításból is kapott jegyeket — legalább 7.5 általános jegyet kap. A tanító vagy tanítónőjelölt, ki a szóbeli vizsgán valamely tárgyból 6-nál kisebb érdemjegyet kap, nem képesítettik.

A jelöltek, kik a képesítő vizsgán megbuktak, új időszakban új vizsgára jelentkezhetnek; a ki azonban háromszor bukott meg, többé vizsgára nem jelentkezhetik s helyettesítő tanító sem lehet.

A szóbeli vizsgák tárgyai:

I. Falusi tanítók képesítésénél.

1. Román nyelv. A jelölt olvas és elemez nyelvi és irodalmi szempontból valamely román szerzőtől egy oly művet, melyet a tanítóképzőben tárgyaltak volt.

2. Francia- vagy német nyelv. Olvassák s fordítják valamely szerzőnek azon művét, melyet a tanítóképzőben tárgyaltak volt.

3. Történelem. Általános jellegű kérdések a történelem főbb korszakaiból, főszűlyt fektetve a hazai történetre.

4. Földrajz. A szárazföldek szerkezete általában, részletesen Európa s Románia földrajza.

5. Mennyiségtan. Közönséges és betűszám-tani kérdések a tanterv szerint; a testek felülete s tömörsége, földmérés.

6. Természettudományok. Mezőgazdasági, kertészeti és erdészeti kérdések, természettudományi ismereteken alapuló magyarázatokkal.

7. Neveléstan. Általános nevelés-, tanítás- s módszertani kérdések.

8. Hittan. Egy vasárnapi evangélium felolvasása s megmagyarázása.

II. Városi tanítók képesítésénél.

A városi tanítók képesítésénél ugyanazon tárgyakból ugyanazon irányú és természetű kérdéseket tesznek, mint a falusi tanítóknál, a városi tanítóképzők tantervének megfelelő terjedelemmel s részletességgel kívántatván meg a feleletet; a különbséget csak a természettudományok és a latinnyelv teszik, mely utóbbi a falusi tanítóképzőknek nem tárgya.

A természettudományokból: általános kérdések a növények és állatok szervezetéről és a természettani tünemények főbb törvényei.

A latinnyelvből. Olvasás, fordítás és elemzése valamely szerző oly művének, mely a tanítóképzőben tárgyalatott.

F) Felsőbb tanítónőképző.

Az új iskolai törvény értelmében az 1894—1895. tanévvel Jasi-ban egy felsőbb tanítónőképző fog felállíttatni, melynek célja leendő tanteröket nevelni a leánygimnáziumok, leányipariskolák, falusi és városi tanítónőképzők számára. Ezen intézetet is benlakásra fogják berendezni. A tanfolyam 3 éves lesz s két szakra fog oszlani, tudományosra s irodalmira.

Az elsőnek tantárgyai lesznek:

1. Mennyiségtan. 2. Természet- és vegytan. 3. Természetrajz. 4. Szabadkézi rajz és zene. 5. Neveléstan. A másodiké: 1. Románnyelv és irodalom 2. Földrajz és történelem. 3. Francia-, németnyelv s irodalmaik. 4. Szabadkézi rajz s zene. 5. Neveléstan.

A napi tanórák száma, a testgyakorlás, rajz- és zeneórákat nem számítva, nem haladhatja meg a 4-et. A növendékeket vezetni kell tanulmányok, kísérletek tételére s buvarlatok alapján eredeti művek készítésére.

Ezen intézet igazgatónőjének, ki nemtanítónő is lehet, 30 évet meghaladott s legalább leánygimnáziumot végzett nőnek kell lennie; a tanároknak, ide nem értve a szak- és nyelvmestereket, gimnáziumi és egyetemi tanároknak.

A növendékek az illető szaktanárok és a neveléstan tanárának vezetése alatt valamely helybeli leánygimnáziumban gyakorolják a tanítást.

Felvételek a tanító- és tanítónőképzőkbe.

A falusi tanító- és tanítónőképzőkbe felvesznek felsőbb elemi (nép) iskolát végzett 14—15 éves falusi földműves fiukat s 13—14 éves leányokat, nemkülönbén mindjárt a képző IV. osztályába oly papnövendékeket, kik a négy osztályu szemináriumot végezték s a 19 évet meg nem haladták, a városi tanító- és tanítónőképzőkbe 3 fiu vagy leánygimnáziumi vagy megfelelő tanintézeti osztályt végezték; a felsőbb tanítónőképzőbe végre csak 18 évet betöltött, városi tanítónőképzőt rendszeren végzett s a képesítő vizsgán legalább 8 általános érdemjegyet nyert tanítónőjelöltek.

I R O D A L O M.

Viszonvlasz.

A «Magyar Tanítóképző» f. évi márczius-április-havi kettős füzetében Schult z Imre úr, a «Tanítói-Könyvtár» érdemes szerkesztője, válaszol ama bírálatomra, mely a nevezett munkáról a «Magyar Tanítóképző» mult év december havi számában megjelent.

Sch. úr válasza elején azt igyekszik bebizonyítani, hogy művével nem végzett fölösleges munkát. Hivatkozik Dittes—Gyertyánffy, Emericz y, Kehr—Környey, Bárány, Molnár László módszertanaira, mely művek bármelyikét szerző munkája jóval túlhaladja az anyag terjedelmességénél fogva. Szerény véleményen szerint ennek elbírálásánál nem a mennyiség, hanem a minőség a mértékadó.

Sch. úr kifogásolja, hogy munkáját Kiss—Péterffy és Schmidt műveivel hasonlítottam össze, s felszólít, kérdezzem meg ezen szerzőket, vajjon azonos-e e két munka feladata Sch. úr művének feladatával. Hogy mi okot adtam Sch. úrnak e kérdés föltevésére, sehogy sem bírom felfogni. A tény az, hogy midőn ama nagyon is megneheztelt bírálatot irtam, Nagy László szerkesztő úr szivességéből épen Kiss—Péterffy munkáját tanulmányoztam. E mű mesterileg kidolgozott módszertani töredékeinek olvasása után úgy voltam Sch. úr munkájával, mint mikor Jókai egyik-másik kitűnő regényének olvasása után, valami rémregényt veszünk kezünkbe, azzal a komoly szándékkal, hogy azt végig olvassuk. Bírálatomban is csak ennek akartam különösen kifejezést adni.

Ama állításomra, hogy a «Tanítói-Könyvtár» cz. munka akkor, midőn a tanításterv beható módosításának küszöbén állunk, fölösleges, Sch. úr a válaszszal adós maradt.

Bizonyos önhittséggel hasonlítja össze Sch. úr saját művét az eddigi módszertani művekkel. Korszerűnek stb. mondja, a mit szerinte az eddigi szerzők művei egyikéről sem lehet jó lélekkel állítani. Hogy Sch. úr műve éppen nem öleli fel a korszerű módszeres kérdések vitás pontjait, eklatans módon kitűnik abból, hogy a német iskolákban működő tanítók számára a magyar nyelv tanításának, módszerének ismeretetésére három oldalt és öt sort szentel, különösen megjegyezve (68. lap), hogy a tanító hazaszeretete és lelkesültsége itt eléggé leleményessé teendik őt az alkalmaseszközök fölitalálására. Sch. úr válaszában egész merészen mégis azt állítja, hogy a magyar nyelv tanításánál előforduló nehézségeket ismeri s művében igyekezett is ezeket tőle telhetőleg (3 oldalon) elhárítani. Bocsánatot kérek, de mert az u. n. mérges vitáknak nem vagyok barátja, Sch. úrnak ezen álltására nincs válaszom.

Roppant méltatlankodik Sch. úr azért is, hogy csekélységem kifogásolni merészelt az, hogy a magyar nyelvet «hazainak» s a magyar nyelv tanítását «roppant tehernek», a vallástan tanítását «tehernek» nevezte. Egyedüli mentsége ezzel szemben, hogy anya-

nyelve német. Uram, édes uram, ha beismeri, hogy nem tud magyarul, ne írjon «korszerű» magyar munkákat.

Sch. úr szemrehányásokkal illet azért is, hogy művének nyelvezetét kifogásolva, a példákkal adós maradtam. Ime sietek hibámat jóvá tenni. Tanterv, tanidő, tananyag, felosztály, alosztály, számolás fejben és jegyekkel, utal, *szülő-ház* (hát ez mi?) jelzői és állítmányi melléknév, megbeszélés, van — és lesz szerencsém bemutatni, nézpontok, tanítóképezde, taneljárás, nézletileg kezelni, közközépponti körök, értelemmel olvasás stb. ehhez hasonló rossz képzésű és érthetetlen szavaktól csak úgy hemzseg szerző műve. A hibás mondat szerkesztés pedig éppen gyenge oldala Sch. úrnak, különösen a szenvedő alak gyakori használata igen döcögössé teszi stílusát.

A mi azt a nagyobb szabású alap gondolatot illeti, Sch. úr maga jegyzi meg, hogy tölgyfaerdőben ne keressek fenyőrigó fészket.

Sch. úr Krause és Wurst «Denkübungen» cz. művére hivatkozva, továbbra is megmarad ama álláspontjánál, hogy saját eredeti és korszerű munkájában az ok és okozat, eszköz és cél fogalmát a b. és ért. gyakorlatok alapján tanítani kell. Engedelmet kérek, ez tisztán egyéni felfogás, melynek helyességéről sem Krause et Wurst, sem Schultz úr engem meggyőzni nem fog.

Végül, a mi Sch. úr válaszában a csekély tehetségemet és felfogási képességemet, homályos stílusomat kicsinylő megjegyzéseket illeti, részemről nem válaszolok, szem előtt tartva a jó ízlést, mely tiltja, hogy a személyt sértsem, mikor az ügyről van szó. Hogy Sch. úr engem teljesen elértett, illetve többször meg nem értett, misem bizonyítja jobban, hogy midőn én a «kibúvó» szó ellen gúnyos kifogásokat emeltem, szavaimat félremagyarázva, tárgyismereteimet mondta hézagossáknak egy kis leczkeadás kíséretében. Úgy látszik, mi ketten soha se tudnók egymást megérteni.

Ki kell még jelentenem, hogy Schultz úr hazafiságához részemről soha kétség nem fért, s csekélységem csak elismeréssel adózik Sch. úr érdemei iránt, melyeket egy negyedszázados működésével a tanításügy terén szerzett, csak — csak a «Tanítói Könyvtár» ne szerkesztette volna.

Eperjessy István.

A neveléstan kézikönyve. Tanítóképző-intézetek számára szerkesztette *M. Fő István*, a debreczeni evang. reform. tanítóképző igazgatója s a theologiai akadémián a neveléstan tanára. Budapest, 1894. Kiadja *Hornyánszky Viktor* könyvkereskedése. Ára 3 frt. E műre még visszatérünk. Felhívjuk azonban már most is a tanítóképző-intézeti tanárok s a neveléstudomány iránt érdeklődők figyelmét e műre, a melynek anyagát évek során át szorgalommal gyűjtögette a szerző. A mű nemcsak mint tankönyv, hanem mint neveléstudományi mű is figyelmet érdemel irodalmunkban.

EGYESÜLETI ÉLET.

Felméri Lajos

1840. szept. 29. — 1894. máj. 22.

Néhány hét előtt az a szomorú hír járta be az országot, hogy Felméri Lajos, a kolozsvári egyetemen a neveléstan rendes tanára, váratlanul elhalt. A magyar közművelődés minden barátja mély sajnálattal értesült e szomorú hírről, de a magyar pedagógusokra valóban megdöbbentő hatással volt az, hogy legkiválóbb pedagógiai írónkat akkor kelle elveszitenünk, a mikor még életének javában volt s tőle még nevezetes alkotásokat várhatánk a nevelési irodalom terén.

Egyesületünk e rovatnál méltóbb helyen és alkalommal fog áldozni Felméri Lajos emlékének, nem állhatjuk azonban meg, hogy egy könycseppet mi is ne hullassunk az ő frissen felhantolt sírjára s egy bucsúsztót ne mondjunk a jeles férfiú felett. Nem volt az utóbbi időben magyar nevelő, a ki jobban megérdemelte volna a magyar társadalom s tanügyi világ részéről azt a közbecsülést, a melyben őt mindazok illették, a kik működését ismerték s figyelemmel kísérték. Egész élete a nemes munka megtestesülése volt; elveszettnek tartotta azt a percet, a melyet nem a magyar tudományosságnak vagy a közéletnek szentelt. Szívét egy érzelem töltötte be, az önzetlen hazaszeretet; lelkét egy törekvés kötötte le, szolgálnia a hazát mindazon terén, a melyen dolgozni a tehetség és körülmények neki lehetővé tettek.

Látjuk őt, mint ifjut, fáradhatatlan buzgalommal dolgozni önművelésén s gyűjteni a kincset, melyet később a hazai közművelődés javára oly bőven kamatoztatott. Majd látjuk őt a sárospataki tanári széken, mint kiváló esztetikust nagy eredménnyel működni. A pedagógiai tudomány művelésére akkor vetette magát teljes erővel, a mikor a kolozsvári Ferencz József-egyetemen a neveléstani székre kinevezték. Óriási szorgalommal, szívóssággal dolgozott, tanult, s rövid időn teljesen tájékozódott a világ neveléstani irodalmában. Nem elégedett meg az elmélettel, hanem az iskolaügyet a helyszínen is tanulmányozta: hazánkban és külföldön, Angolországban.

Számos monográfián és jeles értekezésen kívül két kiváló alkotása örökíti meg nevét; «A közoktatás jelene Angolországban», a mely művét az Akadémia a nagy jutalommal koszoruszta meg és a «Neveléstudomány kézikönyv», a mely félév alatt két kiadást ért. Mind a két műben nagy és kedves szellem beszél az olvasóhoz. Nem tartozott azon száraz pedagógusok sorába, a kik mindent a rendszer jármába hajtának; olyan volt, mint a kinél a mikor az ész bonczol és ítél, akkor is ott látjuk az eszmék mélységéből előtörni a szeretet jótékony világát, a mely hevíti és magával ragadja az olvasót. Ez a meleg hang tette rokonszevevé minden munkáját.

A Neveléstudomány kézikönyve nagygyá és öröke tette nevét s egyúttal gazdaggá — neveléstani irodalmunkat. Az utókor kegyelete lebegjen sírja felett!

Tisztelgés báró Eötvös Lorándnál.

Egyesületünk június hó 17-én tisztelgett báró Eötvös Loránd vallás- és közoktatási miniszter urnál. A tisztelgésre nagy számmal jelentek meg a fővárosi tagok. A küldöttséget Péterfy Sándor elnök vezette s néhány szóval melegen üdvözölte a miniszter urat az egyesület nevében. továbbá, mint az Eötvös-alap elnöke is, kifejezte örömét s kérte a miniszter urat mind a két egyesület támogatására. Báró Eötvös Loránd válaszában mind a két egyesületet buzgón támogatni ígérte. Különös jóindulattal fogja a miniszter felkarolni az atyja nevét viselő egyesületet, mely megalakulása óta amaz eszmék letéteményese, melyeknek megvalósításán atyja egész lélekkel csüggött.

Ugyanekkor fogadta a miniszter úr a budapesti állami tanítóképző intézetek küldöttségét is, melyet dr. Verédy Károly székes fővárosi tanfelügyelő vezetett. Az üdvözlő beszédre kijelentette a miniszter, hogy ő nem szabályoktól, és azok módosításától várja a népoktatás ügyének fellendülését, hanem attól, *hogy a tanítóképző tanárok és az általuk képviselt tanítók mindenike jól megszabott munkakörében lelkesedéssel teljesítse hivatását s azért számukra mind az erkölcsi, mind az anyagi elismerés biztosítottassék.* Végül annak a kívánságának adott kifejezést, hogy e házban a népoktatási tanügy minden buzgó munkása jól érezze magát.

A miniszter úr mindkét küldöttséget lekötelező nyájas egyszerűséggel és finom udvariassággal fogadta. Habar a küldöttség sok tagból állott, mégis a tagokat egyenként bemutattatta magának s mindenikkel kezet fogott.

Pótlás a közgyűlés jegyzőkönyvéhez.

A közgyűlés jegyzőkönyve X. tárgyának 5-dik bekezdéséből, a mely a tisztviselői kar megválasztásáról szól, tévedésből kimaradt a következő pont: «Pénztárnokká megválasztották *Komáromy Lajost.*» Ezen tévedést ezennel helyreigazítjuk.

Budapest, 1894. június 1.

*Balázs Endre,
Horvay Ede,
Sztankó Béla,*
jegyzők.

Jegyzőkönyv

a választmánynak 1894. márczius 5-én tartott üléséről.

Jelen vannak: Péterfy Sándor elnök, *Sebestyenné-Stettina Ilona, Thuránszky Irén, Léderer Ábrahám, Sebestyén Gyula, Molnár László, Mocos Gyula, Radó Vilmos, Miklós Gergely, Lakics Vendel, Nagy László, Kármán Mór, Herrmann Antal, Sztankó Béla,* utóbbi jegyző.

78. Elnök a gyűlést megnyitván, felszólítására Nagy László a következő belépésekről tesz jelentést: A B u d a p e s t i (oudai) T a n í t ó - e g y l e t (hivatalos helyisége a II. ker. Török-utczai el. iskola); Jo ó

István az ev. ref. tanítóképző-intézet igazgatója Debreczenben; Horváth Antal igazgatótanár Temesvárott; Tánfi Iván s. tanár Máramaros-Szigeten. A választmány a jelentkezteteket örömmel veszi fel rendes tagjai sorába.

79. Péterfy Sándor elnök jelenti, hogy a M. Tud. Akadémia elnöksége szíves volt közgyűlésünk alkalmára heti üléstermét átengedni. Köszönettel vétetik tudomásul.

80. Elnök tekintettel arra, hogy az ezidei közgyűlésen a tisztviselők választása s a választmány egyharmadának kisorsolása és újak megválasztása is tárgysoron lesz, az előértekezleten kiküldendő kijelölő bizottság munkájának megkönnyítése céljából javaslattal végett egy bizottságot küld ki, melynek tagjai Thuránszky Irén elnöklete alatt: Lédere Ábrahám, Kozocsa Tivadar, Nagy László, Komáromy Lajos.

81. Az *internátusok szervezése* tárgyában indult meg ezután a tanácskozás.

Első felszólaló Nagy László volt. Hibáztatja a mostani rendszerben azt, hogy az igazgató és a segédtanár vezetik az internátust. Az igazgató egyéb elfoglaltsága mellett nem vehetvén közvetlenül tevékeny részt az internátus vezetésében, e feladat jórészt a folyton változó, kevés élettapasztalattal rendelkező segédtanárra hárul. Feltétlenül kívánatosnak tartja, hogy az internátus vezetése rendes tanárra bízassék.

Kármán Mór azon nézetben van, hogy az internatus vezetését egy ember életfeladatává kell tenni. A felügyeletet külön egyénre kell bízni. A tanítás friss, éber lelkierőt, figyelmet kíván, hogyan volna ez meg egy az internátusi bajoskodások által elfoglalt felügyelő tanárban? Igaz, költséget okoz ez állás szervezése; de elvekről van szó, melyekről nekünk semmi körülmények között lemondanunk nem szabad. Fontosnak tartja azt is, hogy az internátus vezetéséhez sokoldalú képzettség kell, annak az egyénnek egész más tanulmányokat kell folytatnia; a mi azt a kérdést illeti, hogy vajon az internátus vezetője tanítson-e egyáltalában, szóló azon véleményben van, hogy az tanítással ne legyen elfoglalva, legfeljebb ha az intézet érdekei multhatatlanul kívánnák, 1—2 órával bízassék meg.

Nagy László ezzel szemben már azt is nagy vívmánynak tartja, ha a mostani segédtanárok és igazgató helyett egy önnálló hatáskörrel ellátott rendes tanárra bíztnék az internátus vezetése, azonkívül előnyt lát abban, ha az internátus vezetője tanítása révén is együtt működik a többi tanárokkal, s ez által az iskolai feladatokkal és érdekekkel is állandó érintkezésben van; csak azt kívánja kimondani, hogy a felügyelő tanár mentül kevesebb óra ellátásával bízassék meg.

Sebestyén Gyula megjegyzi, hogy e felette nehéz és sok tekintetben kényes kérdésben a legfontosabb elvek kiemelése a szükséges; szóló legfontosabbnak tartja annak kimondását, hogy az internátus-vezetői állás az igazgatótól szétválasztandó; az internátus felügyelője önálló állású, tagja a tanárkarnak, megbízható 1—2 óra ellátásával s hogy az igazgatónak természetes felügyeleti jogát ezen állás szervezése nem érinti.

Az externatus ügyében Nagy László a következő javaslatot terjeszti be.

1. A tanítövöendékek nevelését oly művelt családokra szabad és kell bízni, a melyek komoly biztosítékot nyújthatnak arra nézve, hogy az általuk befogadott ifjak nevelését helyesirányban fogják vezetni.

2. Egy családnál háromnál több ifjú ne helyeztessék el, mert különben az internátus hátrányai nem volnának megszüntethetők.

3. Az externátus vezetése ugyanazon tanárra bízandó, a ki az internátust vezeti. Az igazgató felügyel a internátus vezetésére.

4. Az externátus vezetője ügyeljen arra, hogy a családok az ifjakkal, mint családtagokkal bánjanak és őket helyesen neveljék.

Ezen kérdéshez hozzá szólottak K á r m á n M ó r, R a d ó Vilmos, P é t e r f y S á n d o r, S e b e s t y é n Gyula, N a g y L á s z l ó. A választmány Nagy László javaslatait csak módosításokkal fogadja el.

Miután elnök a ben- és künlakások szervezéséről és vezetéséről szóló tárgyalást befejezte, megegyeszer revideáltatnak a választmánynak a közgyűlés elé terjesztendő javaslatai. Ezek a következő végleges szövegezésben fogadtatnak el :

A benlakások berendezése.

1. A tanító- (tanítónő-) képzők úgy szervezendők, hogy azokban az *összes* növendékek az iskolai oktatási időn kívül is tervszerűen el legyenek foglalhatók.

2. Internátus *minden* tanító- (tanítónő-) képzőnél állítandó fel, a hol a szegényebb sorsú növendékek teljes ellátást nyerjenek.

3. A benlakás a *tanítónői* növendékekre kötelező s a künlakás csak kivételesen engedhető meg.

4. A benlakó helyiségek a kaszárnyarendszer helyett a *családi rendszer szerint* rendezendők be.

5. E célból a benlakó helyiségek az iskolai helyiségektől feltétlenül elkülönítendők.

6. A növendékek legfőjeb 6—8 tagból álló *csoporthoz* (*családokra*) osztandók s mindenik csoport számára legalább egy lakó- és egy hálószobából álló helyiség rendezendő be.

7. Kívánatos, hogy a családok külön épületekben (pavillonokban) helyeztessenek el.

8. Nem szükséges, hogy a családokba ugyanazon korú, osztálybeli, nyelvű és nemzetiségű növendékek kerüljenek együvé.

9. A testi nevelés céljából legyen minden intézetnél több fürdőszoba, télen tornaterem, külön kert és játszótér, télen korcsolyázó hely.

10. Az internátusi belső élet rendje és szelleme a művelt magyar társadalmi élet szokásainak, a nemzeti erkölcsöknek megfelelő és *családi* jellegű legyen.

11. Készíttessen a közoktatási kormány egy pedagógiai és műszaki szakértőkből álló bizottsággal a tanító (tanítónő-) képző intézetek és azok internátusainak építésére, berendezésére és felszerelésére *minta-terveket*.

A benlakások vezetése.

12. Az internátusok vezetésére a tanító- és tanítónőképző-intézeteknél külön állás szerveztesse.

13. Az internátus vezetője a tanári testületnek *rendes* tagja legyen, de egyes szaktargyak ellátásával ne bízassék meg oly mértékben, mint az oktató *rendes* tanár.

14. Az internátus vezetője a benlakás szellemi és anyagi ügyeiben önállóan intézkedik, de felelős az igazgatónak.

15. Az igazgatót az internátus vezetésében a felügyelet joga illeti meg.

A künlakás.

16. Internátus minden tanítóképzőben állítandó ugyan, de mivel abban nem kötelesek lakni a növendékek s tényleg ma még vannak csupán künlakásra berendezett intézeteink, azért a künlakás *szabályozandó*.

17. A ki a benlakást vezeti, ugyanaz vezesse a künlakást is.

18. Az állami (egyházi) segélyben részesült növendékek elhelyezéséről maga az intézet (az internátus vezetője) gondoskodik,

19. A növendékek oly *művelt családoknál* helyezendők el, a melyek kellő biztosítékot nyújtanak azok helyes irányú nevelésére.

20. Mind az internátus, mind az externátus vezetéséről a tanári testület *részletes szabályzatot* dolgozzon ki, a melynek végrehajtásáról a miniszteri jóváhagyás után közvetlenül a ben- és künlakások vezetője gondoskodik.

* * *

Együttal a választmány felkéri az elnökséget, hogy a megállapított szövegezést nyomtassa ki, a közgyűlési előértekezleten a tagoknak mutassa be előzetes tanulmányozás végett, s a javaslatnak a közgyűlésen való előterjesztésére Margitai Józsefet kérje fel.

82. Az internátusok ügyének tárgyalása után megkezdette a választmány a *tanítóképző-intézeti tanárok képzése* ügyének tárgyalását,

E kérdés első előadója dr. Kovács János, pedagógiumi tanár, a mellett foglal állást, hogy a tanítóképző tanárok képzése a polgáriskolai tanítóképzővel kapcsolatban oldassék meg. Igen beható és apró részletekbe menő fejtegetés, s az iskolák tanterveinek alapos összehasonlítása után azon tételig jut, hogy az elemi tanítóképző-intézet növendékétől azon tárgyakból, melyet a polgári iskolának is tárgyai, tisztán tárgyi ismeret szempontjából általában nem lehet többet követelni, mint a polgári iskola VI. osztályát végzett tanulóétól s ugyancsak ezen szempontból nem lehet a n n y i t követelni, mint egy érettségi vizsgálatot tett ifjutól. Ebből azt következteti előadó, hogy a polgáriskolai tanítóképzőben nyújtott szakképzettség a mostani kiválasztási rendszer mellett s ismét tárgyi ismeret szempontjából elegendő a tanítóképző-intézeti tanári szék betöltésére. Ezt az ismeretet azonban mélyíteni kívánja szóló a szemináriumi önképzés által s megszüntetve mindazokat

a hiányokat, melyek most mutatkoznak s megadni mindazon eszközöket, melyek most hiányoznak. A középiskolai tanárképzőt nem tartja alkalmas helynek a tanítóképző tanárok képzésére, inkább szaktudósok, mint tanítók nevelésére való az. éppen azért, mert a szaktárgyak csoportosítása sokkal szűkebb körű, semhogy az a tanítóképző tanítás kivánalmainak megfelelőhessen.

Ezután dr. Málnai Mihály terjesztette elő javaslatait a tanítóképző-intézeti tanárképzésről a következőkben:

1. A tanítóképző intézeti tanárok képzése az egyetemen történjék a következő okokból:

a) Minden tudományos pályára (papi, orvosi, jogi, tanári, mérnöki) legjobban az egyetemen lehet előkészülni. Nincs szakintézet, mely az egyetem színvonalát megközelíthetné, és mely az egyetem segédforrásaival rendelkezhetnék.

b) A társadalom művelt tagjai érezzék összetartozásukat, ez nemzeti érdekek, a képző tanár is érintkezzék az egyetemen, ne csak leendő középiskolai tanárokkal, hanem a többi tudományos pályákra készülőkkel.

c) Kívánatos a nemzeti összetartozás érzése szempontjából, hogy a népoktatás ne legyen egészen izolálva, kívánatos, hogy az egyetem, mint az a hely, a hol a nemzet művelt tagjai képeztetnek, éreztesse hatását a népoktatással.

A néposztályok közti válaszfalakat csak úgy lehet ledönteni, ha a nép vezetésére hivatott egyének közösen az egyetemen képeztetnek. A képző tanár képezze a kapcsolatot a népoktatási és tudományos pályákon működők között. Általa a tanítóképzők és népiskolák színvonala magasabbra, a műveltebbekhez közelebb emeltessek.

2. A Pedagógiumban való képzés ellen a következő érvek szólnak:

a) Mindenki elismeri, hogy a Pedagógiumban ideiglenesen berendezett tanárképző-kurszus ki nem elégítő. Hiányzik a rendszeres, tudományos továbbképzés.

b) Ha a Pedagógiumban külön tanárképző állíthatnák, külön tanári testülettel, a jelöltek kellő tudományos készültségéről lehetne gondoskodni. Azonban ily tanárképző akadémia felállítása Bpsten nem remélhető, mert rendelkezésre áll az egyetem. De ily intézet felesleges, mert a leendő képző tanár ne képeztesse külön szakintézetben, izoláltan a többi tudományos pályákra készülőköt.

3. A képzés módja:

a) A képzés elméleti és gyakorlati. Az elméleti képzés egészen az egyetemre bízandó.

b) A gyakorlati képzés, erre alkalmas gyakorlati iskolában történjék. Legcélszerűbb, ha e feladatot a Pedagógium vállalja magára.

4. Képesítés. Szerveztessék országos tanárvizsgáló bizottság. Felekezeti képzőben is csak oly tanár alkalmaztassék, ki itt nyerte képesítését.

5. Vizsgálatra bocsáttatik:

a) Ki négy éven át mint rendes hallgató, látogatta az egyetemet és 1 évi gyakorlatot tud felmutatni.

b) Okleveles népiskolai tanítók, kik mint rendkívüli hallga-

tók ép úgy készültek, mint a rendes hallgatók. Kivánatos volna, hogy az egyetem a néptanítót rendes hallgatónak is fölvegye.

c) Ökleveles polgáriskolai tanítók, kik két éven át hallgatták az egyetemi előadásokat, akár mint rendes, akár mint rendkívüli hallgatók.

6. Okleveles középiskolai tanárok, ha a népiskolai pedagógiában való jártasságukat, kimutatják, tanítóképző tanárságra is képesíttessenek.

A választmány nagy érdeklődéssel hallgatta végig mindkét előterjesztést, de az idő előre haladván, tárgyalásába más nem bocsétkozott. Elnök e kérdés folytatólagos tárgyalását a f. hó 12-én tartandó választmányi ülésre tűzve ki, az ülést befejezettnek nyilvánítja.

Budapest, 1894. márczius 5.

Péterfy Sándor
elnök.

Sztankó Béla,
titkár.

Jegyzőkönyv

az 1892. márczius 12-én tartott választmányi ülésről.

Jelen vannak: *Péterfy Sándor* elnök, dr. *Kármán Mór*, dr. *Kovács János*, *Sebestyén Gyula*, *Sebestyénné Stetina Ilona*, *Léderer Ábrahám*, *Miklós Gergely*, *Komáromy Lajos*, *Mokos Gyula*, *Lányi Ernő*, *Berta Ilona*, *Radó Vilmos*, *Thuránszky Irén*, *Nagy Károly*, *Nagy László*, dr. *Málnai Mihály*, *Rybar István*.

1. Elnök, mivel *Sztankó Béla* titkárt halaszthatatlan hivatalos teendői akadályozták a megjelenésben, *Nagy Lászlót* kéri fel a jegyzőkönyv vezetésére.

2. Elnök örömmel jelenti, hogy gróf *Csáky Albin* vallás- és közoktatási miniszter úr ő nagyméltósága az egyesület közlönyének évi 400 frt segélyét 600 frtra emelte. Hálás köszönettel örvendetes tudomásul szolgál.

3. Elnök bemutatja a «Debreczeni országos tanszerkiállítás» rendező bizottságának átiratát, a melyben felhívja az egyesületet Debreczenben az itt tartandó országos tanszerkiállítás idején, augusztus hó végén közgyűlést vagy esetleg választmányi ülést tartani. A rendező bizottság igéri, hogy gondoskodni fog alkalmas és díszes gyűlésteremről s biztosít arról, hogy az egyesületet a gyűlésen Debreczen városa üdvözölni fogja. A választmány helyesli a Debreczenben tartandó országos tanszerkiállítás eszméjét, s azt tőle telhetőleg támogatni megigéri. A választmány azonban arra nézve, hogy tartassék-e Debreczenben közgyűlés, nem érzi magát hivatva döntené, mert ez leginkább a tagok hangulatától függ, azért elhatározza, hogy ez ügyet ajánlólag a közgyűlés elé fogja terjeszteni.

4. *Léderer Ábrahám*, mint a f. hó 5-én kiküldött kijelölő bizottság elnöke jelenti, hogy a bizottság eljárta megbízatásában, a mennyiben az alapszabályok 25. § a értelmében a következő választmányi tagokat sorsolta ki: dr. *Baló József*, dr. *Bánóczy József*, dr. *Bartsch Samu*, *Belányi Tivadar*, *Boromisza István*, *Faluvégi Albert*,

Felméry Albert, Hollós Károly, Kapi Gyula, Kun Alajos, Molnár László, Miklós Gergely, Samu József, Sebestyén Gyula, Somogyi Géza, Szathmáry György, Szabó József, Scherer Sándor, Zajzon Dénes, Zigány Zoltán. A bizottság e tagokat újra kijelölni ajánlja. Azonkívül a bizottság a tisztikarba egészen a mai tisztviselőket jelöli ki, ugyanis elnöknek: Péterfy Sándort, alelnököknek: Hetey Gábort, Kozocsa Tivadart és Mócsy Antalt, főtítkárnak és szerkesztőnek: Nagy Lászlót, titkárnak: Sztankó Bélát s pöntárnoknak: Komáromy Lajost. A választmány a kijelölő bizottság jelentését tudomásul veszi és megbízza a bizottságot, hogy a kijelölésről szóló jelentését a közgyűlést megelőző értekezleten határozathozatal végett adja elő.

5. Következik a *tanítóképző-intézeti tanárok képzésének* tárgyalása. Elnök okvetetlenül szükségesnek tartja a küszöbön levő közgyűlés előkészítése szempontjából, hogy e tétellel ma végezzünk. Azért felteszi a kérdést, hogy a választmány dr. Kovács János vagy dr. Málnai Mihály javaslatát fogadja-e el a tárgyalás alapjául. Ezt vita nélkül kívánja eldönteni.

A választmány tagjai felállással szavaznak és a tagoktulnyomó többsége a dr. Málnai Mihály javaslatát fogadja el a tárgyalás alapjául.

Következik a reszletes tárgyalás. Elsőnek szólal fel:

dr. Kármán Mór. Kiinduló pontul kívánja kimondatni, hogy törvényes intézkedés történjék a tanítóképző tanárok képesítéséről. Erre nézve szükségesnek tartja, hogy országos tanárképesítő vizsgálóbizottság legyen. A következő kérdés nézete szerint az, milyen előképzésben részesüljön az, a kit vizsgálata bocsátanak. Nem parziális, hanem országos szervezetet óhajt adni a tanárképzőnek. Ezért kívánja, hogy minden jelölt, a ki a képesítőt le akarja tenni, az egyetemre járt légyen. Lehet ugyan az is, hogy az állam egy külön intézetben gondoskodik a tanárképzésről, de ez nem volna országos jellegű. Az egyetem előnye a tanszabadság is, az ifjú nincs tökéletesen a tanár egyéniségéhez kötve, független lehet. Fontos szempontnak tartja, hogy olyan tanítóképző tanárokat képezzünk, a kik nemcsak tanítani tudnak, hanem a népiskolai pedagógiát előbbre is vinni képesek. Ilyen tanárokat legjobban az egyetemen lehet képezni. A mi már most a képzés részleteit illeti, első feladat az évfolyamok megállapítása. Azoktól, a kik középiskolát végeztek, 4 évi egyetemi kurzust kell kivánni. A népiskolai tanítók szintén beiratkozhatnak az egyetemre s ezek is 4 évig hallgassanak ott. A polgáriskolai tanítói oklevéllel bíróktól 2 évi egyetemi kurzus követelendő. Ezek megállapítása után kimondani véli, hogy a jelöltek mindazon tanszakokat, a melyekből vizsgát tenni akarnak, hallgatni kötelesek. A tanszakokat illetőleg kisebbnek legyennek a követelmények, mint a középiskolai tanárképzésnél, de megkívánja azt, hogy a tanítóképző tanárjelöltek filozófia i képzettsége több legyjen a középiskolaiakénál; hallgassák ők valamenynyen a filozófia történetét, etikát, logikát, psychológiát, neveléstant, egyszóval az összes filozófiai tárgyakat.

Sebestyén Gyula egyetért Kármánnal. Szükségesnek tartja a tanár-

képesítés törvénybe foglalását s ebből kindulólag a tanárképzés országos szervezését. Kimondatni kívánja, hogy a képesítéssel egy országos vizsgáló-bizottság bizandó meg, de különösen hangsulyozandó az, hogy addig senki sem lehet tanítóképző tanár, mig e bizottságtól oklevelet nem kapott.

Nagy László szintén egyetért Kármánnal. Az egyetemen a tanár-gy-csoportosítást úgy kívánja, hogy az feleljen meg a képzőintézeti tanterv követelményeinek és azon szempontnak, hogy a szabályszerű óraszammal a tanárok mindegyike ellátható legyen. Ez utóbbit azért hangsulyozza, mert a tanítóképző tanárok egymás közötti egyenlősítésének az állott mindeddig útjában, hogy a kvalifikáció hiánya miatt egyes szakok tanárai nem voltak elláthatók szabályszerű (18) órászámmal.

Lányi Ernő szintén egyetért Kármánnal. Abból kifolyólag, a mit Nagy László mondott, ajánlja, hogy a rajzi szak más két műszaki tárggyal, a kézimunkával és tornával kapcsoltassék egybe.

A választmány elfogadja Kármán javaslatait a Sebestyén Gy., Nagy L. és Lányi E. által ajánlott betoldásokkal.

A gyakorlati kiképzés tételénél felszólal:

Dr. Kármán Mór. A mi magát a képesítő vizsgálat módját illeti, az történhetik a gyakorlati kiképzés előtt vagy után. Nézete szerint a szakvizsgálat mindjárt az elméleti képzés befejezése után ejtendő meg. Ezután menjenek az ifjak egy évi gyakorlatra, s ezután tegyék le a gyakorlati vizsgálatot. Hogy mely intézeteknél végezzék az ifjak az egy évi gyakorlatot, az nem mindegy, azt a miniszter állapítsa meg; de mindenestre tanítóképző-intézet legyen az.

Nagy László nem elégszik meg azzal, hogy a jelöltek csak a négy évi egyetemi kurzus elvégzése után teljesítsenek tanítóképző-intézeti gyakorlatot. Ilyen módon mi szaktudósokat, de nem tanárokat képez-nénk. Szükséges, hogy a tanítóképző tanári pályára készülő ifjú állandó érintkezésben legyen a tanítóképző-intézettel s azon tudatban nevelked-jék az egyetemen is, hogy ő tanítóképző tanár és nem szaktudós lesz. Ezért a gyakorlatokat már az első évfolyamban kell elkezdni és ezek-nek állandóan kell fokozódniok az 5 éven át.

György Aladár hivatkozik a külföld példájára, a hol már minde-nütt megpróbálták az egyetemeken sze mináriumok felállítását. Le-gyen itt is az egyetem mellett pedagógiai szemínárium, a melyben mind a négy éven át folyjon a gyakorlat s a jelöltek a 4-ik év után necsak az elméletből, hanem a gyakorlatból is tegyenek vizsgát.

Kármán Mór elfogadja pedagógiai szemínárium eszméjét, de ne legyen az tanítóképző-intézet, hanem tudományos kísérleti intézet, a mely az egyetemen a pedagógiai tanszék szolgálatában álljon.

Sebestyén Gyula szintén azt kívánja, hogy a gyakorlati képzés az elmélettel párhuzamosan haladjon. De a gyakorlóiskola nem valami el-vont pedagógiai szemínárium legyen, hanem tanítóképző-intézet. Az ifjú kezdettől fogva érezze, hogy ő tanítóképző tanár lesz.

Dr. Kovács János kétféle gyakorlatot különböztet meg, tudó-

mányost és tanítási gyakorlatot. Mind a két feladatot leghelyesebben egy tanítóképző oldhatja meg az elemi gyakorló iskolájával együtt. A gyakorlatok az első évfolyamban kezdődjenek.

Léderer Ábrahám, dr. Málnai Mihály, Radó Vilmos, és többek rövid felszólásai után a választmány a következő szövegezésben állapítja meg a közgyűlés elé terjesztendő tételket a tanítóképző-intézeti tanárok képzéséről.

1. A tanítóképző-intézeti tanárok képesítéséről és képzéséről törvényes intézkedés útján történjék gondoskodás.

2. A tanítóképző-intézeti tanárok képesítése céljából országos bizottság szervezendő.

3. Bármily jellegű (állami, felekezeti vagy magán) tanítóképző-intézetnél véglegesen csak azok alkalmazhatók, a kik az országos bizottság előtt tanítóképző-intézeti tanári képesítést nyertek.

4. A tanítóképző-intézeti tanárképesítő vizsgálatra azok bocsáthatók, a kik a meghatározott egyetemi tanulmányokat végezték. Az elemi iskolai tanítói oklevéllel és középiskolai érettségi bizonyítvánnyal bírók négy évi egyetemi kurzus, a képesített polgáriskola tanítók pedig két évi egyetemi tanulás után bocsáthatók képesítő vizsgálatra.

5. Az irodalom és közoktatás terén szerzett érdemek alapján a vallás- és közoktatási miniszter kivételesen olyanokat is bocsáthat vizsgálatra, a kik a fentebbi pontban megkövetelt egyetemi tanulmányokat nem végezték.

6. Az egyetemi tanulmányi rend úgy állapítandó meg, hogy a szaktudományi képzés mellett a lehető széles körű filozófiai és pedagógiai készültséget nyujtsa.

7. A szakcsoportok megállapításában nem csupán a képző-intézeti tanterv irányadó, hanem az a követelmény is, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok mindenike a rendes tanárok számára kiszabott óraszámval ellátható legyen.

8. A képesítő vizsgálati szabályzatban részletes intézkedés történjék a zene-, rajz-, tornatanárok képzéséről akképen, hogy az illetők rendes tanári tanszéket tölthessenek be.

9. Az egyetemi elméleti tanulmányokkal egyidejűleg történjék gondoskodás a jelöltek megfelelő gyakorlati kiképzéséről mind a tudomány, mint az iskolai tanítás szempontjából.

10. A képesítés elméleti és gyakorlati vizsgálatból áll. A kettő között megköveteltetik egy évi tanítói gyakorlat valamely e célra kijelölt elemi tanítóképző-intézetben.

A választmány a tételnek előadásával a közgyűlésen *Sebestyén Gyulát* kéri fel.

Budapest, 1894. márczius 12.

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
titkár.

Jegyzőkönyv

a választmánynak 1894. június 4-én tartott üléséről.

Jelen vannak : Péterfy Sándor elnöklete alatt : Kiss Áron, Lubinszky Emilia, Komáromy Lajos, György Aladár, Málnai Mihály, Baló József, Léederer Abrahám, Lakics Vendel, Koszocsa Tivadar, Sztankó Béla.

1. Elnök az ülést megnyitván, kegyelettel emlékezik meg Felméry Lajos, kiváló magyar pedagógusnak elhunytáról. — A választmány részvétének jegyzőkönyvileg ad kifejezést s elhatározza, hogy a legközelebb tartandó ülésen Felméry felett emlékezésed tartassék.

2. Elnök sajnálattal jelenti, hogy egyesületünk egyik érdemes alelnöke, Hettyey Gábor, az Üllői-úti egyetemi kórházban súlyos betegnek fekszik, s éppen e miatt nem jelenhetvén meg, üdvözlését küldi a választmánynak. A választmány részvétellel értesült alelnök állapotáról s teljes felépülését buzgón óhajtván, ebbeli jó kívánatának jegyzőkönyvileg ad kifejezést.

3. Nagy László titkár jelenti, hogy ujabban belépésre jelentkeztek Száva János tanító (Nagyvárad); a Besztercze-Nászdó vármegyei Altalános Tanítóegyesület. Kilépését jelentette Jankovics Pál orvos, (Székely-Keresztúr). A választmány a belépőket örömmel igtatja rendes tagjai sorába, a kilépést pedig tudomásul veszi.

4. Nagy László titkár jelenti, hogy a Kossuth-alapra és az egyesületnek a nemzeti gyászban való részvétel alkalmával felmerült költségeire a gyűjtés megindult. Gyűjtőleveket bocsátottak ki a tanári testületekhez. Eddigi eredmény:

az Andrassy-úti tanítónőképző tanári testülete	---	---	---	38	frt	50	kr
a budai tanítónőképző	---	---	---	23	»	—	»
a győri tanítónőképző	---	---	---	8	»	—	»
a Dévai áll. tanítóképző	---	---	---	11	»	—	»
				<hr/>			
				Osszesen	---	80	frt 50 kr

5. Nagy László titkár emlékeztetvén a választmányt a közgyűlés azon határozatára, hogy a Debreczenben tartandó tanszerkiállítás alkalmával az iskolai nagy szünetben választmányi ülés tartassék, a következőket jelenti: a kiállítási igazgatóság elnökével, Eötvös K. Lajos kir. tanfelügyelővel, nemkülönben az ottani tanítóképző igazgatójával Joó Istvánnal levélileg érintkezvén, az általuk tett nyilatkozatokból kifolyólag örömmel adja tudtára a választmánynak, hogy úgy a kiállítási igazgatóság, mint a debreczeni kartársak szíves készséggel helyezték kilátásba a gyűlés sikere érdekében kellő támogatásukat. Jelenti továbbá, hogy a kiállítási elnökség a kiállítási szervezet értelmében a bizottsági tag választását kérte. Indítványképen a következő pontokat terjeszti elé:

I. Az egyesület, mint kiállító, résztvesz a debreczeni országos tanszer-kiállításon s kiállítja összes kiadványait.

II. Az egyesület felhívja a tanítóképző intézetek tanári testületeit, hogy értesítőiknek, a növendékek dolgozatainak, egyes tanszereknek stb. kiállításával támogassák a kiállítás ügyét.

III. Az egyesület, a közgyűlési határozat értelmében Debreczenben választmányi ülést tart, a melyre a fővárosi és vidéki választmányi tagok s általában minden tag meghívandó.

IV. A gyűlés tárgyai lesznek.

1. Emlékbeszéd Felméri Lajosról.

2. A következő tétel előadása: Mely elvek szerint viendő keresztül a magyarországi tanítóképző intézetek elhelyezésének módosítása?

3. Ezen tétel előadása: Milyen intézkedések történjenek a tanítóképző intézetekben, hogy a magyar nyelv helyes tanítása biztosíttassék a nem magyar ajkú iskolákban? A választmány a titkár javaslatait elfogadja; s a titkár, mint szerkesztőt fölkéri, hogy a választmányi ülésre szóló meghívót, valamint a III. pontban javasolt felhívót az egyesület hivatalos közlönyében tegye közzé; tölkéri Kozocsa Tivadart, Nagy Lászlót és Sztankó Bélát, mint bizottságot, hogy az eléadandó tételek előkészítése tárgyában Thuránszky Irén elnöktele alatt tartandó tanácskozás alapján az elnökségnek tegyen javaslatot, s ehhez képeste fölkéri az elnökséget, hogy a választmányi ülés tárgy-sorozatát végleg állapítsa meg s tegye közzé. Végül megbízza a titkárságot, hogy a választmányi ülésre a tárgysorozattal kapcsolatban egyesületünk rövid ismertetését készítse el s a gyűlés alkalmával az érdeklődőknek tegye hozzáfértehetővé. Végül a kiállítási bizottságba az egyesület részéről Nagy László titkárt küldi ki, s az 1. tétel előadására Joó Istvánt, a 2. tételre Mohar Józsefet, a 3. tételre pedig Krausz Sándort kéri fel.

4. Nagy László mint szerkesztő jelenti, hogy a Magyar Tanítóképző májusi füzete a közgyűlés lefolyását napló alakú jegyzőkönyvben s ismertetésben közli. A választmány a közgyűlés jegyzőinek, s mind azoknak, kik a napló szerkesztéséhez felszólalásaik beküldése által hozzájárultak, köszönetét fejezi ki.

5. Egyéb tárgy nem lévén, elnök jókivánatainak kifejezése mellett az üléste berekeszti.

K. m. f.

Péterfy Sándor,
elnök.

Sztankó Béla.
jegyző.

OKIRATTÁR.

A magyar nyelv a tanítóképesítő vizsgálaton.

I.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1894. évi 13.249. sz. a. a nem-magyar ajkú tanító- és tanítónőjelöltek írásbeli és szóbeli vizsgálati eredményének megítéléste tárgyában valamennyi kir. tanfelügyelőséghez a következő rendeletet intézte:

Az 1879. évi XVIII. t. cz. rendelkezéseite értelmében csak oly egyének nyerhetnek tanítói és tanítónői képesítést, a kik a tanítóképesítő

vizsgálaton megkivánt egyéb feltétel teljesítése mellett igazolják, hogy a magyar nyelvet beszédben és írásban oktatási képességgel elsajátították.

Az említett törvény alapján s az állami elemi iskolai tanító- és tanítónő-képző intézetekben tartandó elemi népiskolai tanítói és tanítónői képesítő vizsgálatokról 1892. évi 12.152. sz. a. kelt rendelettel kiadott szabályzat kiegészítéseül ezennel elrendelem, hogy az említett állami intézetekben a képesítő vizsgálatokon működő vizsgáló bizottságok jövőre szigoruan ügyeljenek az említett követelvény teljesítésére s e végett különösen a nem-magyar ajkú tanító- és tanítónőjelöltek írásbeli és szóbeli vizsgálatai eredményének megítélésére fordítsanak kiváló figyelmet.

Az említett szabályzat 11. §-ának a) pontja értelmében készítenő neveléstani dolgozat megbírálásánál ügyelni kell arra, hogy az a magyar nyelv ismeretét tekintve is megfelelő legyen.

A szóbeli vizsgálaton a jól érthető és szabatos magyar beszéd is megkövetelendő. A gyakorlati tanításon különösen figyelemmel kell lenni arra, hogy a jelölt tudja-e magyar nyelvi elméleti ismereteit gyakorlatilag érvényesíteni és pedig hogy miként képes a nem-magyar ajkú gyermekeket bevezetni a magyar nyelv ismeretébe. Ebben a tekintetben a nem-magyar tannyelvű népiskolák számára 1879. évi június hó 29-én 17.284. sz. a. kelt rendelettel kiadott tantervben megszabott magyar nyelvi tananyag veendő irányadónak.

A képesítő vizsgálatokról intézkedő szabályzat 15. §-ának a) pontja szerint az írásbeli vizsgálatok végeredményének megállapítása s a 21. §. szerint az egyes tantárgyakból adandó osztályzat, valamint az általános osztályzat megállapítása a vizsgáló bizottság szótöbbséggel hozott határozatától függ. Ezentul a jelölt magyar nyelvi képességének megállapítása tekintetében az említett szabályok alól annyiban teendő kivétel, hogy ha a kir. tanfelügyelő vagy helyettese a bizottságnak a jelölt képességét megállapító határozata daczára azon meggyőződésben van, hogy a jelölt magyar nyelvű ismerete a megkövetelt mértéket el nem éri, a kir. tanfelügyelő vagy helyettese a bizottság határozata ellen bejelenti különvéleményét s ha az írásbeli dolgozatot nem találta megfelelőnek, az illető jelöltre nézve a szóbeli vizsgálatra bocsátást felfüggeszti, ha pedig szóbeli vizsgálat vagy a gyakorlati tanítás nem volt kielégítő, az általános osztályzat megállapítását függeszti fel és jelentést tesz a vallás- és közoktatásügyi miniszternek további intézkedés végett.

A most megállapított eljárás már az 1893—4. tanév végével tartandó képesítő vizsgálatokon hatályba lép. A kir. tanfelügyelőket felelősség terhe alatt figyelmeztetem, hogy jelen rendeletemben vett utasításhoz szigoruan alkalmazkodjanak s erről a hatóságuk alá tartozó állami elemi tanító- és tanítónő-képző intézetek igazgatóit értesítsék.

Budapest, 1894. évi márczius hó 15-én.

II.

A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter az 1894. évi 13.248. sz. a. a nem-magyar tannyelvű tanító- és tanítónő-képzőintézetekben tartandó képesítő vizsgálatok alkalmával a vizsgálatot tevők magyar

nyelvi képességének megbírlása tárgyában valamennyi kir. tanfelügyelő-séghez a következő rendeletet intézte:

Ismételve fordultak elő esetek, hogy a nem-magyar tannyelvű tanító-képző intézeteknél megtartott képesítő vizsgálatok alapján a tanítói képesítő oklevelek az illetékes kir. tanfelügyelő által is aláírva kiadottak oly egyéneknek, a kik az 1879. évi XVIII. t.-cz. 6. §-ának határozott követelménye ellenére a magyar nyelvet beszédben és írásban nem bírták oly mértékben, hogy azt népiskolákban tanítani képesek lettek volna.

Szükséges tehát, hogy a nem-magyar tannyelvű tanító- és tanítónő-képző intézetekben tartandó képesítő vizsgálatok alkalmával a vizsgálatot tevők magyar nyelvi képességének megbírlására ezentúl nagyobb gond fordíttassék. E végett az 1879. évi XVIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában a kir. tanfelügyelők számára 1879. évi június 29-én 17.284. sz. a. kelt rendelettel kiadott «Utasítás» II. fejezetének kiegészítéseül ezenel elrendelem, hogy az illetékes kir. tanfelügyelők vagy helyetteseik legszigorúbban járjanak el annak megállapításában és megvizsgálásában, vajjon a vizsgálatot tevők bírják-e a magyar nyelvet a törvény által követelt mértékben, vagyis beszédben és írásban annyira elsajátították-e, hogy azt népiskolákban taníthassák?

A képesítő vizsgálaton a jelölttől megkívánható ismeretekre nézve a magyar nyelv és irodalomnak az illető intézet tantervében meghatározott terjedelme irányadó, de minimum gyanánt a jelölttől érthető és szabatos magyar beszéd mellett a magyar nyelv oly fokú ismeretét kell követelni, hogy képes legyen a nem-magyar tannyelvű elemi népiskolák számára az 1879. évi június hó 29-én 17.284. sz. a. kelt rendelettel kiadott tantervben megállapított magyar nyelvi tananyag tanítására. A kir. tanfelügyelő vagy helyettese maga is részt vesz a jelöltek megvizsgálásában és joga van hozzájuk külön kérdéseket is intézni.

A vizsgálat alkalmával a jelölt által teljesítendő gyakorlati tanításon meg kell figyelni a jelölt képességét arra nézve, hogy magyar nyelvi elméleti ismereteit mennyire tudja gyakorlatilag érvényesíteni és különösen, hogy a nem-magyar ajkú gyermekeket miként vezeti be a magyar nyelv ismeretébe. A gyakorlati tanításon is az említett rendelettel kiadott tanterv követelményei veendőek irányadóknak.

A jelölt vizsgálata csak akkor fogadható el, ha a magyar nyelvből úgy szóban, mint írásban s a gyakorlati tanításon legalább elégséges ismeretet és képességet tanúsított. Ily ismeret és képesség hiányában a kir. tanfelügyelő vagy helyettese a tanítói oklevél aláírását és kiadását megtagadni tartozik, fennmaradván az így vizsautasított jelöltnek a törvény 6. §-ában biztosított felfolyamodási joga.

A kir. tanfelügyelő vagy helyettese ellenőrizze a vizsgálattevők személyazonosságát és ha szükséges, okmányait kívánja be és vizsgálja át

Ezek után figyelmeztetem a kir. tanfelügyelőket és képesítő vizsgálatokon résztvevő helyetteseiket, hogy jelen rendeletnek már a legközelebbi tanképesítő vizsgálatok alkalmával pontos és felelősségterhe alatt leendő megtartását kötelességüknek ismerjék, nehogy aláírásukkal és hivatalos pecsétjükkel hitelesített oklevelek adassanak ki oly

tanítóknak és tanítónőknek, akik a magyar nyelv tanítására képteleneknek bizonyulnának.

Jövőre e részben netalán elkövetett minden mulasztás miatt legszigorubban fogok eljárni.

Budapest 1894. évi márczius hó 27-én.

VEGYESEK.

† Komócsy József. Ismét szegényebbek vagyunk egy jó baráttal s gazdagabbak egy nagy fájdalommal. Komócsy József meghalt! Benne a nemzet jeles költőjét, a magyar társadalom legszeretetre méltóbb alakját, a magyar tanítóság legigazibb barátját veszítette el. Megszűnt ez a nemes szív dobogni, a mely csak szeretni tudott, szeretni a hazát, a népet s az eszmét. Ridegnek érezzük e pillanatban a világot, mert nincs közöttünk a szeretet apostola. Szegény barátom, mennyit küzködtél, bajoskodtál, szenvedtél ez életben s mennyi vidámságot, örömet szereztél másoknak! Nem magadnak, másnak éltél s mást boldogítottál. S mi volt a jutalmad? A közszeretet és közbecsülés. Ez volt az s nem földi kincs, a mit kerestél s megtaláltál s miben gazdagabb voltál százezreknél, valamennyiünkénél. Egyedüli fájdalom, a mit másoknak okoztál, a te haláloed volt. Az a jótékony melegség, a melyet lényed kisugárzott, most égeti keblünket. Könnyű legyen a por, a mely tégedet takar, áldott legyen az emlék, a melyet e földön hagyta nekünk örökül!

A nem állami tanárok nyugdíja. Országos törvényeink egy becses, jótékony, nagyhatású intézkedéssel gazdagodtak, a nem állami tanárok nyugdíjáról szóló törvénynyel. Másfél évvel ezelőtt még kétségtől és rossz sejtelmektől háborgott a mi lelkünk, s ma már valóság és eltörülhetetlen tény az, hogy törvényileg gondoskodva van számos kartársunkról, a kik eddig aggodalommal néztek a saját jövőjük elé, s szívszorongva gondoltak családjukra! Üdv Csáky-nak s a magyar törvényhozásnak e nemes cselekedetéért! De az örömezzet e pillanatában is némi aggodalom fog el bennünket, hogy a nem állami tanítóképző intézeteket fentartó hatóságok fogják-e teljesíteni magasztos kötelességöket, s be fogják-e lépni intézeteikkel az országos nyugdíjintézetbe. Ismerve a főhatóságok áldozatkészségét, a melynél fogva eddig is megtették a képzőintézetekért, a mit tehettek, hisszük a jobbat; reméljük, hogy rövid időn egyetlen tanítóképző-tanárral sem lesz az országban, a kinek jövőjéről kellőképpen gondoskodva nem lesz. Reméljük, hogy nagy lépést tettünk azon cél felé, a melynek megvalósulását óhajtván várjuk: a tanítóképző-intézetek s azok tanárai anyagi helyzetének rendezése felé.

A Debreczenben tartandó gyűlés előkészítése céljából kivételesen júliusban is fogunk füzetet adni. Ennek fejében azonban a szeptemberi szám el fog maradni.

Helyszűke miatt a Kossuth-alapra befolyt adakozásokról és a beküldött tagdíjakról szóló kimutatások közlését a jövő számra halasztottuk.

A pénztári hivatal július és augusztus hónapokban pénzküldeményeket nem vehet át.

R. J. Nagy-Szombat. A felszólalást, habár kiszedtem, kénytelen voltam a jövő számra eltenni. A kívánt megjegyzéssel fog jönni. — P. S. Hódmezővásárhely. Köszönöm a rövid közleményt. A jövő számra szorult.